

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
HISTORICKÝ ÚSTAV

DIPLOMOVÁ PRÁCE

**PÁNI Z HRADCE A SLAVATOVÉ Z CHLUMU A KOŠUMBERKA
V POLOVINĚ 16. STOLETÍ**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Josef Hrdlička, Ph.D.

Autor práce: Bc. Gabriela Bláhová

Studijní obor: Historie navazující

Ročník: 3.

2022

Prohlašuji, že jsem autorem této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.

V Českých Budějovicích dne 2. května 2022

.....

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat všem, kteří mi jakýmkoliv způsobem pomohli s vypracováním této diplomové práce a za jejich podporu. Děkuji své rodině, knihovnám a kolegům. Největší dík patří vedoucímu mé diplomové práce doc. PhDr. Josefu Hrdličkovi, Ph.D. za jeho odbornou pomoc, ochotu, trpělivost a pomoc při shánění odborné literatury.

Anotace

Předkládaná diplomová práce se zabývá dvěma šlechtickými rody v polovině 16. století. Zaměřuje se na jejich propojení a vztahy dvou nejvýznamnějších představitelů rodů – Jáchyma z Hradce a Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka. První kapitola přibližuje dosavadní bádání o šlechtě v raném novověku. Následně je vylíčen každodenní život šlechtice. Druhá kapitola se zabývá pány z Hradce s důrazem na osobnost Jáchyma. V další kapitole je pojednáno o Slavatech z Chlumu a Košumberka a o Diviši Slavatovi. Poslední kapitola tvoří jádro diplomové práce. Popisuje formální znaky Divišovy korespondence švagrovi Jáchymovi a analyzuje témata dopisů. Součástí diplomové práce je také edice této korespondence.

Annotation

This diploma thesis deals with two aristocratic families in the middle of the 16th century. The thesis focuses on their connections and relationships between the two most important family representatives – Jáchym from Hradec and Diviš Slavata of Chlum and Košumberk. The first chapter describes the current research on the early modern nobility and their daily life. The second chapter deals with the lords of Hradec with emphasis on Jáchym. The next chapter deals with Slavats of Chlum and Košumberk and Diviš Slavata. The last chapter constitutes the core of given thesis. It describes the formal characters of Diviš's correspondence to his brother-in-law Jáchym and analyses the topics of his letters. Part of the diploma thesis is the edition of this correspondence.

Obsah

Úvod.....	8
1. Šlechta v 16. století.....	13
1.1 Šlechta v historiografickém bádání.....	13
1.2 Šlechta v raném novověku	23
2. Páni z Hradce	32
2.1 Jindřich IV. z Hradce	33
2.2 Adam I. z Hradce	34
2.3 Jáchym z Hradce	35
2.3.1 Pohyb majetků	36
2.3.2 Hospodářství.....	37
2.3.3 Politická kariéra.....	38
2.3.4 Rezidenční síť a opravy zámků	39
2.3.5 Palác pod Stupni	41
2.3.6 Jáchymovo zadlužení.....	42
2.3.7 Jáchym na pohřbech císařů Svaté říše římské	43
2.3.8 Smrt a pohřeb	43
2.4 Zachariáš z Hradce	44
2.5 Adam II. z Hradce	46
2.6 Jáchym Oldřich z Hradce	48
3. Slavatové z Chlumu a Košumberka.....	50
3.1 Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka	51
3.2 Divišovi potomci.....	54
3.3 Počátek 17. století	56
3.4 Potomci Viléma Slavaty.....	59
3.5 Další generace	60
4. Korespondence Divíše Slavaty Jáchymovi z Hradce z let 1552-1564	62

4.1. Formální znaky.....	65
4.2. Témata korespondence.....	68
Závěr	83
Seznam pramenů a literatury	85
Seznam příloh	99
Příloha 1	100
Příloha 2	146
Příloha 3	148
Příloha 4.....	149

Úvod

Cílem předkládané diplomové práce je analyzovat dochovanou korespondenci pánů z Hradce a Slavatů z Chlumu a Košumberka v polovině 16. století. Primárním pramenem výzkumu se stal soubor korespondence, kterou odeslal Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka svému švagru Jáchymovi z Hradce v letech 1554 až 1562. Soubor dopisů je uložen ve fondu Rodinný archiv pánů z Hradce ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec.¹ Další použité prameny jako například závěť Diviše Slavaty a testament jeho manželky Alžběty Slavatové z Hradce jsou uloženy ve fondu Rodinný archiv Slavatů ve stejném archivu.²

Nespornou výhodou analyzovaného souboru korespondence je to, že kromě jednoho krátkého odstavce jsou dopisy psané česky a jsou relativně dobře čitelné. Nevýhodou ovšem je jeho mezerovitost a jednostrannost, neboť Jáchymovy odpovědi se nedochovaly. Dopisy Diviše Slavaty Jáchymovi z Hradce dosud ležely bez většího badatelského zájmu. Cílem diplomové práce je interpretovat jejich výpovědní hodnotu a dále tyto dopisy edičně zpřístupnit.

Diplomová práce je rozdělena do čtyř kapitol. První z nich nazvaná *Šlechta v 16. století* se zaměřila na přehled dosavadního bádání o novověké aristokracii a na běžný život urozence. Nejužívanějším zdrojem informací byly syntézy o raně novověké společnosti. *Věk urozených* od Václava Bůžka a dalších autorů přinesl v první kapitole přehled dosavadních směrů bádání a jejich nejvýznamnějších představitelů.³ Druhá část publikace popisovala šlechtické dvory a přechodové rituály, které určovaly život urozence v raném novověku. Tato část byla velmi využívána k poznání všedního dne aristokratů. Kniha Václava Bůžka, Pavla Krále a kolektivu *Člověk českého raného novověku* byla členěna do kapitol podle lidských typů.⁴ Nejvíce využívána byla kapitola o urození a jeho postavení ve společnosti, která přibližovala vznik a vývoj společenské vrstvy šlechticů od 9. století a její proměny. V publikaci *Společnost českých zemí v raném novověku*, kterou napsal kolektiv autorů pod vedením Václava Bůžka v roce 2010, bylo detailně pojednáno o jednotlivých společenských strukturách raně novověké

¹ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6.

² Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, inv. č. 69, sign. II B 1, kart. 1.

³ Václav Bůžek – Josef Hrdlička – Pavel Král – Zdeněk Vybíral, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.

⁴ Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Člověk českého raného novověku*, Praha 2007.

společnosti a o jejich konfliktech.⁵ V kapitolách věnovaných šlechtě autoři přiblížili hierarchii šlechtické společnosti, majetkové rozvrstvení urozených, životní styl a každodennost na jejich sídlech, dědické spory a konfiskace, konflikty jako obranu šlechtictví a mnohá další témata.

Další přínosnou prací byla monografie *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku* od Zdeňka Vybírala.⁶ Politickou komunikaci autor rozdělil na veřejnou a soukromou. Ve veřejné komunikaci se zabýval královskými korunovacemi a jejich symbolikou a také stavovskými konflikty s panovníkem. V kapitole o soukromé komunikaci věnoval pozornost komunikační praxi a technikám komunikace, posílům a zprostředkovatelům, tedy tématům, ke kterým má blízko předkládaná diplomová práce.

Druhá kapitola pojednává o rodu pánů z Hradce s největším důrazem na osobnost Jáchyma z Hradce jakožto adresáta zkoumané korespondence. Informace jsem čerpala z mnoha monografií i článků v odborných časopisech. Hojně využívaným zdrojem informací byla sedmidílná monografie *Dějiny města Jindřichova Hradce* od Františka Teplého, který v první čtvrtině 20. století působil jako jindřichohradecký zámecký archivář a regionální historik.⁷ Ve druhém díle zmíněné publikace popsal dějiny Jindřichova Hradce od nejstarších dob až do vymření pánů z Hradce. Pozornost věnoval jednotlivým vladařům a událostem, které se za jejich vlády ve městě i jeho širokém okolí udály. Autor otiskl i několik dopisů příslušníků rodu převzatých převážně z ediční řady *Archiv český*. V šedesátých letech 20. století se pánům z Hradce věnoval Karel Stloukal v článku o konci rodu a vyšla též monografie Františka Kavky s názvem *Zlatý věk růží*.⁸ Publikace se věnovala Rožmberkům a pánům z Hradce v 15. a 16. století, přičemž stranou pozornosti nezůstal ani Jáchym z Hradce jako nejvyšší kancléř Království českého. Autor zdůraznil význam obou rodů pro oblast jižních Čech, kde zanechaly nesmazatelné stopy v krajině nejen v podobě svých sídel, ale také například rybníků. O úvěru a zadlužení rodu pánů z Hradce pojednal Václav Ledvinka v roce 1985 v knize *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku*

⁵ Václav Bůžek, *Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty*, Praha 2010.

⁶ Zdeněk Vybíral, *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku*, České Budějovice 2005.

⁷ František Teplý, *Dějiny města Jindřichova Hradce I-II, Jindřichův Hradec 1927-1934*.

⁸ Karel Stloukal, *Konec rodu pánů z Hradce*, Jihočeský sborník historický 33, 1964, č. 3-4, s. 121-130; František Kavka, *Zlatý věk růží. Kus české historie 16. století*, České Budějovice 1966.

v *předbělohorských Čechách*.⁹ Autor se zabýval historií rodu a jeho hospodářskou a finanční situací. Popsal úlohy úvěru ve druhé polovině 16. století a identifikoval jednotlivé věřitele pánů z Hradce. Nejdůležitější částí publikace jsou kapitoly o finančním hospodaření Jáchyma a jeho syna Adama II. z Hradce.

Další využívanou publikací byly *Dvory velmožů s erbem růže* od Václava Bůžka, Josefa Hrdličky a kolektivu obsahující kapitoly například o zámeckých sídlech a velmožských dvorech, kuchyni a stolování, módě a hudbě nebo o aristokratických svatbách a návštěvách.¹⁰ Velmi přínosná byla publikace *Poslední páni z Hradce* editovaná Václavem Bůžkem, která vyšla jako šestý díl periodicky vydávaného sborníku *Opera historica* na Jihočeské univerzitě v Českých Budějovicích v roce 1998.¹¹ Autoři jednotlivých studií, které v ní byly otištěny, se věnovali ekonomice, kultuře a politice posledních pánů z Hradce v 16. století, jejich rodinnému životu ve světle jejich korespondence, vztahům se sousedními Rožmberky, rybníkářství na dominiu, pohřbům příslušníků rodu, zrození slavatovského odkazu a také rezidenční síti. K tomuto tématu byly v předkládané práci využity též starší články Václava Ledvinky o pražském paláci Pod Stupni a monografie Jarmily Krčálové.¹² V podkapitole o Jáchymovi z Hradce jsem využívala články o osobnosti nejvyššího kancléře, které v posledních letech publikovali Václav Bůžek a Rostislav Smíšek.¹³

Třetí kapitola přibližuje rod Slavatů z Chlumu a Košumberka, o nichž dosud nevznikla žádná ucelená monografie, proto byly vyhledávány roztroušené zmínky v obecných historických monografiích a pracích slovníkového charakteru. Počátkům hradu Košumberk se věnovali archeologové Jan Frolík a Jiří Sigl.¹⁴ Nejvíce informací jsem načerpala z díla *Hrady, zámky a tvrze Království českého* od Augusta Sedláčka, z *Husitské revoluce* Františka Šmahela a z *Jagellonského věku v českých zemích*

⁹ Václav Ledvinka, *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596*, Praha 1985.

¹⁰ Václav Bůžek – Josef Hrdlička a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.

¹¹ Václav Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, České Budějovice 1998 (*Opera Historica* 6).

¹² Václav Ledvinka, *Dům pánů z Hradce pod Stupni. Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze*, *Folia Historica Bohemica* 10, 1986, s. 269-316; *Týž, Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze (Pražské sídlo pánů z Hradce ve 2. polovině 16. století)*, *Documenta pragensia* 9, 1991, s. 113-134; Jarmila Krčálová, *Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě*, Praha 1986.

¹³ Václav Bůžek, *Jáchym z Hradce. Velmož ve službách země a dvora*, *Dějiny a současnost* 37, 2015, č. 7, s. 10-12; Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 35-39.

¹⁴ Jan Frolík – Jiří Sigl, *K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku*, *Archeologica historica* 27, 2002, s. 61-77.

od Josefa Macka.¹⁵ Největší pozornost v této kapitole se zaměřuje na Diviše Slavatu jakožto pisatele studované korespondence. Zdrojem informací o jeho osobě byla kniha ředitele košumberského muzea Václava Vladimíra Jeníčka *Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599*, která vyšla v roce 1939.¹⁶ Kniha je rozdělena na dvě hlavní části, z nichž první podává přehled dějin hradu a rodu a druhá obsáhlejší část přibližuje život Divišova syna Jindřicha Slavaty. Košumberku a sousednímu Chlumu a Luži v 17. a 18. století se ještě před Václavem Vladimírem Jeníčkem věnoval Karel Václav Adámek.¹⁷ Jeho publikace byla použita pro text o Divišových potomecích. Nejnovější poznatky přinesla publikace *Luže v dějinách I* od kolektivu autorů vedeného Emilem Voráčkem.¹⁸ Podstatná část kapitol se věnuje Košumberku v 17. století s připomenutím dřívější historie. Nejvýznamnější pro tuto diplomovou práci byly kapitoly o zámku a jeho majitelích z rodu Slavatů do poloviny 17. století a o zdejší zámecké škole v 16. a na počátku 17. století, která pojednávala také o vychovatelích, jež zde působili. Nejnověji se rodu Slavatů a jeho nejznámějšímu představiteli Vilémovi Slavatovi věnoval v roce 2016 ve své diplomové práci Marek Cimpl.¹⁹ O členech rodu v mnou studovaném 16. století zmiňuje jen základní data a informace čerpané z obecných syntéz. Část jeho práce se zabývá panstvími Slavatů a rodovými sídly.

Poslední kapitola tvoří interpretační část diplomové práce. Na základě jednostranně dochované korespondence analyzuje vztahy mezi pisatelem a adresátem. Příbuzenské i jiné vztahy vznikly mezi Divišem Slavatou a Jáchymem z Hradce v okamžiku sňatku Diviše a Jáchymovy sestry Alžběty v roce 1541. V první části kapitoly jsou popsány vnější znaky korespondence. Nejdůležitější otázkou kladenou pramenům bylo, o čem Diviš Jáchymovi psal. Zajímalo mě, jak ho oslovoval a jakým způsobem je v dopisech vyjádřeno Jáchymovo vyšší společenské postavení. Hledala jsem odpověď na otázku, zda Diviš prosil švagra o přímluvy a zda žádal pomoc pouze pro sebe, nebo i pro další osoby. Sledovala jsem, co všechno pro Jáchyma sháněl a jak byla korespondence doručována.

¹⁵ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého 1*, Praha 1882; František Šmahel, *Husitská revoluce II. Kořeny české reformace*, Praha 1993; Josef Macek, *Jagellonský věk v českých zemích 1-4*, Praha 2001-2002².

¹⁶ Václav Vladimír Jeníček, *Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599. Přehled dějin hradu i rodu*, Praha 1939.

¹⁷ Karel Václav Adámek, *Luže, Košumberk a Chloumek v XVII. a XVIII. věku*, Praha 1902.

¹⁸ Emil Voráček a kol. (ed.), *Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století*, Luže 2010.

¹⁹ Marek Cimpl, *Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Cesta k oknu Pražského hradu a odtud ke slávě*, Praha 2016 (diplomová práce).

Diplomová práce si všímá jak formální podoby, tak i obsahu analyzovaných dopisů. Jsou vymezena jednotlivá témata, která se v dochovaných dopisech objevovala. Nejvíce prostoru bylo věnováno financím, které Diviš pro Jáchyma neustále sháněl. Dalším obsáhlým tématem byly rodinné záležitosti a zdraví. O cestování byla v korespondenci řeč převážně v souvislosti s přesouváním a utíkáním před morem. Méně častými tématy byly zmínky o sousedech, shánění požadovaných předmětů, koní nebo potravin. Jelikož Diviš a Jáchym byli odlišného vyznání, klade si tato diplomová práce za cíl zodpovědět také otázku, zda se tato odlišnost projevila v jejich korespondenci a případně jak. V příloze práce se nachází edice Divišovy korespondence.

1. Šlechta v 16. století

1.1 Šlechta v historiografickém bádání

Bádání o dějinách šlechty má v české historiografii hluboké kořeny. Již v novověku autoři používali genealogický přístup, který využíval například Václav Březan, Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Bohuslav Balbín nebo Jan Tanner.²⁰ První pokusy o vylíčení genealogických vazeb šlechty je však možné vysledovat již ve středověkých kronikách. Genealogie rodu měla vystihnout příbuzenské vztahy mezi jednotlivými větvemi, rodinami a jednotlivci a očekávalo se od ní, že oslaví šlechtický rod a jeho výlučné místo ve společnosti. Spisy připomínaly hrdinské skutky skutečných i bájných předků a vyzdvihovaly zaznamenaníhodné činy mužů, kteří se trvale zapsali do dějin rodu a země politickými či náboženskými postoji a vojenskými nebo kulturními výkony.²¹ Za vrcholné dílo renesančních genealogií je považována *Rožmberská historie* od Václava Březana, kterou naposledy editoval Jaroslav Pánek.²² Rožmberský knihovník a archivář sepsal osudy dvou posledních Rožmberků – Viléma a Petra Voka. Kládl při tom důraz na vylíčení šlechtických ctností a události zasadil do kontextu dění na jihočeském rodovém dominiu i v celém Království českém.²³ Šlechtu hodnotil i Pavel Stránský ze Zapské Stránky ve spisu *Respublica Bojema*.²⁴ Představil ji jako významnou mocenskou skupinu, která projevovala králi věrnost, poslušnost a úctu a zároveň si zachovala nezávislost a svobodu. Proměnu v pohledu na české aristokraty vystihl Mikuláš Dačický z Heslova ve svých *Pamětech*. Podle něj se šlechta utápěla ve své bezohlednosti a nemravnosti a osud země jí byl lhostejný.²⁵

Českou šlechtu reflektovali i cizinci, kteří v 16. a 17. století navštívili české království.²⁶ Nečinili však rozdíly mezi českými a rakouskými šlechtici, všichni v jejich

²⁰ Jaroslav Pánek, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (Opera Historica 5), s. 19-45, zde s. 20, poznámka 1; Týž (ed.), Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků I. Život Viléma z Rožmberka*, Praha 1985; Týž (ed.), Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků II. Život Petra Voka z Rožmberka*, Praha 1985; Josef Polišenský (ed.), Bartoloměj Paprocký z Hlohol, *Zrcadlo Čech a Moravy*, Praha 1941; Helena Businská – Zdeňka Tichá (edd.), Bohuslav Balbín, *Krásy a bohatství české země*, Praha 1986. Jan Tanner se věnoval rodům Valdštejnů a Šternberků.

²¹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 10-11.

²² Jaroslav Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy posledních Rožmberků I-II*, Praha 1985.

²³ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 11.

²⁴ Bohumil Ryba (ed.), Pavel Stránský, *O státě českém*, Praha 1946.

²⁵ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 77-78; Josef Janáček – Jiří Mikulec (edd.), Mikuláš Dačický z Heslova, *Paměti*, Praha 1996.

²⁶ Například Eliška Fučíková (ed.), *Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze*, Praha 1989.

zprávách byli označeni jako Němci. Podle zahraničních pozorovatelů vládlo v Čechách obzěrství, kritizovali také úplatnost české šlechty.²⁷ Genealogický přístup pokračoval i v období baroka u jezuity Bohuslava Balbína v jeho díle *Historické rozmanitosti Království českého*. Šlechtictví chápal jako osobní ctnost, která se opírala o příklad předků a ovlivňovala i další generace. Balbín v díle sestavil rodokmeny několika rodů.²⁸ Další změnu ve vnímání šlechty přineslo osvícenství. Důležitým se stal přínos šlechty pro obecné blaho. Užitečnost aristokracie se našla v jejím vzdělání, zájmu o vědy a hospodářství. Kritizoval se ovšem zahálčivý způsob života.²⁹

Velký zájem o šlechtu přinesla silná vlna historismu po polovině 19. století, kdy dosavadní přístup nahradil historicko-topografický pohled. Tato metoda zakotvila pány a rytíře v prostoru. Vrcholem bylo obsáhlé dílo Augusta Sedláčka *Hrady, zámky a tvrze Království českého* pro oblast Čech a dílo Jaroslava Hosáka *Historický místopis země Moravskoslezské* pro Moravu.³⁰ Současně se začala prosazovat biografická metoda, která se pokoušela vystihnout úlohu šlechty skrze významné jednotlivce v širokém národním, státním a obecně historickém kontextu. Představitelem byl například Petr Chlumecký zabývající se Karlem ze Žerotína.³¹ Pohled na šlechtu a její sídla doplnila kulturní historie. Zikmund Winter byl znalec kultury a vzdělanosti města Čeněk Zíbrt se věnoval kultuře na venkově.³² Přestože ani jeden o šlechtu neprojevil hlubší zájem, měli zprostředkovaně vliv na studium hmotné kultury zámek, k jejímuž poznání byly důležitým pramenem zámecké inventáře. Historici vytvářeli na jejich základě kulturněhistorické popisy zámeckého vybavení.³³

Historici 19. a začátku 20. století věnovali šlechtě pozornost i v rámci prací o politických dějinách země a habsburského soustátí. Klasický politický dějepis si v první řadě všiml panovníků. Aristokraté poutali pozornost historiků pouze tehdy,

²⁷ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 79-80.

²⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 11-12; V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 78.

²⁹ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 78.

³⁰ August Sedláček, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, I-XV, Praha 1882-1927; Ladislav Hosák, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 1938.

³¹ J. Pánek, *Šlechta*, s. 20-21; Petr Chlumecký, *Carl von Zierotin und seine Zeit 1564-1615*, Brünn 1862.

³² Zikmund Winter, *Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku*, Praha 1890-1892; Týž, *Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I-II*, Praha 1895-1896; Rudolf Havel (ed.), *Zikmund Winter, Zlatá doba měst českých*, Praha 1991; Čeněk Zíbrt, *Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské*, Praha 1891-1892; Týž, *Veselé chvíle v životě lidu českého*, Praha 2006²; Týž, *Z her a zábav staročeských. Příspěvky ke kulturním dějinám českým*, Velké Meziříčí 1889.

³³ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 13.

našel-li se mezi nimi význačný státník, diplomat či vojevůdce. František Palacký v *Dějínách národu českého v Čechách a na Moravě* obvinil šlechtu z toho, že utiskuje poddané, a tím se zříká křesťanské lásky k bližnímu.³⁴ Václav Vladivoj Tomek vykreslil českou šlechtu jako nezodpovědný živel, který na panovníkovi neustále žádal osobní privilegia. Vyváženější pohled přinesli Anton Gindely a Antonín Rezek. Anton Gindely se zabýval hlavně hospodářskými dějinami a také zkoumal bohemika v zahraničních archivech. Stal se zakladatelem Zemského archivu Království českého v Praze a byl jeho prvním ředitelem. Ve dvoudílné knize *Rudolf II. und seine Zeit 1600–1612* propojil dění v Čechách s evropskými souvislostmi.³⁵ Antonín Rezek svůj výzkum zaměřil na období po roce 1526 a na druhou třetinu 17. století. Věnoval se například problematice reforem Josefa II. a jeho nedokončené dílo *Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až po naše časy* je považováno za počátek pozitivismu.³⁶ Antonín Rezek stranil panovnické moci, podle něj je přijatelnější vláda jednoho tyрана než vláda mnoha menších tyranských šlechticů.³⁷

Historikové konce 19. století rovněž edičně zpřístupňovali historické prameny, s nimiž pracovali. Byli to například Josef Emler, František Dvorský, Josef Kalousek a Ferdinand Menčík. Mnohé edice zpřístupňují cenné písemnosti a listiny. Většina z nich se prozatím nedočkala dokončení, stejně jako ediční řada *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu*, kterou založil Anton Gindely a je dovedená pouze do roku 1611.³⁸ Také František Palacký založil roku 1840 ediční řadu *Archiv český*, odkud nynější historici i veřejnost čerpají mnohé poznatky ohledně šlechtické korespondence a listin či písemné agendy zemských soudů a sněmů. Na Palackého úsilí navázali František Dvorský, Josef Kalousek, Josef Emler nebo Jaromír Čelakovský. V rámci této ediční řady byly vydány i dopisy pánů z Hradce a z Rožmberka, které editoval Antonín Rezek. Hradeckými listinami se zabýval František Tischer.³⁹

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Anton Gindely, *Rudolf II. und seine Zeit 1600-1612 I-II*, Prag 1862-1865.

³⁶ Antonín Rezek, *Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až po naše časy*, Praha 1887.

³⁷ Osobnosti Antonína Rezka se věnoval Bohumil Jiroušek, Antonín Rezek, České Budějovice 2002.

³⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 14-15.

³⁹ Antonín Rezek (ed.), *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1450 do 1470*, Praha 1887, s. 201-400 (*Archiv český* 7); Týž, *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1470 do 1475*, Praha 1888, s. 1-160 (*Archiv český* 8); Týž, *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1475 do 1478*, Praha 1889, s. 121-240 (*Archiv český* 9); Týž, *Dopisy*

V této době se mnozí historikové zabývali dějinami šlechtického hospodářství. Většinou si vybrali konkrétní typ pramene a s tím pracovali jako například Josef Kalousek s hospodářskými instrukcemi z období od poloviny 14. století až do roku 1850, které vydal v rámci edice *Archiv český*.⁴⁰ Koncem prvního desetiletí 20. století dosavadní popis pramenů překonal Josef Pekař v *Knize o Kosti*.⁴¹ Ke studiu využil urbáře, katastry, účty a hospodářské zprávy a usiloval o jejich interpretaci.⁴² Pekař v meziválečném období podnítil vědecký zájem o roli šlechty ve starších dějinách. Na rozdíl od Františka Palackého nepovažoval bitvu na Bílé hoře, která se odehrála 8. listopadu 1620, za porážku českého národa a dějinnou katastrofu, ale pouze za porážku části protestantské šlechty. Proti jeho názorům ostře vystoupil Tomáš Garrigue Masaryk.⁴³ Podobný pohled na pobělohorské období jako Josef Pekař měl i jeho žák Zdeněk Kalista, kterému historická věda vděčí za znovuoživení baroka a politického myšlení tehdejší šlechty.⁴⁴

V roce 1929 vznikla ve Francii škola *Annales*, která odmítala psát velké politické dějiny a historiografii a zabývala se namísto toho dějinami mentalit. Mezi prvními českými historiky ovlivněnými touto školou byli Josef Šusta a Bedřich Mendl. Světová válka kontakty s francouzskými historiky zprerthala a po válce byly obnovovány jen pomalu. V šedesátých letech otevřeli dveře západním proudům Jaroslav Marek a František Graus. Po nevydařeném Pražském jaru francouzský vliv opět utichl. Po sametové revoluci v roce 1989 došlo k přijímání podnětů nejen francouzského, ale také německého a anglosaského dějepisectví.⁴⁵

Ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století se prosadily politické dějiny státu. Kamil Krofta se věnoval roli šlechty v náboženských zápasech v Čechách v době

rodů Hradeckého a Rosenberského od 1478 do 1506, Praha 1890, s. 1-120 (*Archiv český* 10); Týž, Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1507 do 1519, Praha 1892, s. 120-240 (*Archiv český* 11); Týž, Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1519 do 1526, Praha 1893, s. 1-111 (*Archiv český* 12); František Tischer (ed.), Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1484, Praha 1889, s. 241-360 (*Archiv český* 9); Týž, Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1482-1508, Praha 1890, s. 353-440 (*Archiv český* 10); Týž, Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1509-1529 a dodatky z let 1407-1506, Praha 1892, s. 406-505 (*Archiv český* 11).

⁴⁰ Josef Kalousek (ed.), Řády selské a instrukce hospodářské 1350-1850, Praha 1905-1910 (*Archiv český* 22-25).

⁴¹ Josef Pekař, *Knihy o Kosti*. Kus české historie, Praha 1998.

⁴² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 16-17.

⁴³ Miloš Havelka, *Spor o smysl českých dějin 1895-1938*, Praha 1995.

⁴⁴ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 18; Zdeněk Kalista, *České baroko*, Praha 1941; Týž, *Tvář baroka*, Praha 1982.

⁴⁵ Jaroslav Marek – František Šmahel, *Škola Annales v zrcadle českého dějepisectví*, *Český časopis historický* 97, 1999, s. 1-18; Veronika Středová, *Počátky formování konceptu dějin mentalit v české historiografii*, Praha 2008.

před Bílou horou.⁴⁶ Na Moravě se otázkou místa urozenců v politickém a náboženském vývoji zabýval zejména František Hrubý. Katolický historik Bohdan Chudoba v díle *Španělé na Bílé hoře* ostře vystoupil proti luterské reformaci.⁴⁷ Posledním z historiků zabývajících se náboženskou rolí šlechty byl Karel Stloukal, který přinesl poznatky o nástupu katolické protireformace v království a na základě studia novověké diplomatiky jako jeden z prvních badatelů odhalil vynikající úřednické schopnosti nižších šlechticů.⁴⁸ Díky uvedeným historikům započalo studium pramenů uložených v zahraničních archivech a začleňování českých dějin do evropského kontextu.

Násilně a na dlouhou dobu přerušilo bádání v zahraničních archivech spuštění železné opony. Následující komunistická doba znemožnila historikům svobodný pohled na studované téma. Šlechta byla označena za sobeckou vrstvu společnosti, která utlačovala poddaný lid, jenž byl prohlášen za pravého nositele hodnot. Dva proudy bádání o šlechtě se však postupně vracely k předválečné tradici. Jejich představitelé ale byli marxistickým pojetím dějin donuceni k jistým kompromisům. V prvním proudu se spojil výzkum šlechty s hospodářskými dějinami. Hospodářské zázemí aristokratů a jejich ekonomiku popsali ve svých dílech František Matějek, Alois Míka, Josef Petráň a Josef Válka.⁴⁹ Na ně v osmdesátých letech úspěšně navázali Václav Ledvinka a Václav Bůžek.⁵⁰

Marxistická badatelská linie odmítala moralizující postoje v hodnocení stavovství i náboženské motivy soupeření stavů s habsburskou dynastií. Výsledek byl příliš zjednodušený, neboť nebral ohledy na jiné než ekonomické faktory. Ve stavovském odboji se hledaly prvky buržoazních revolucí.⁵¹

Druhým proudem byla snaha o poznání vlivu šlechty na českou a zahraniční politiku novověku a hledání cesty k obnovení výzkumů pramenů za hranicemi.

⁴⁶ Kamil Krofta, *Listy z náboženských dějin českých*, Praha 1936.

⁴⁷ Bohdan Chudoba, *Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin*, Praha 1945.

⁴⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 18; Karel Stloukal, *Bílá hora a Staroměstské náměstí*, Praha 1921.

⁴⁹ František Matějek, *Feudální velkostatek a poddaný lid na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století*, Praha 1959; Alois Míka, *Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století*, Praha 1960; Josef Válka, *Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě*, Praha 1962; Josef Petráň, *Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války*, Praha 1964.

⁵⁰ V. Ledvinka, *Úvěr*; Václav Bůžek, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.

⁵¹ Z. Vybíral, *Politická komunikace*, s. 11.

Nejvýznamnějším představitelem tohoto proudu byl Josef Polišenský. Svůj široký nadhled a vědomí, že dějiny se odehrávají nejen ve vztazích mezi státy, ale také v regionech a na jednom panství, prokázal v knize *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*.⁵² K uvolnění poměrů došlo ve druhé polovině šedesátých let 20. století. V roce 1966 vydal František Kavka knihu *Zlatý věk Růží*, ve které se věnoval hlavně hospodářským dějinám Rožmberků a pánů z Hradce. Kromě popisu ekonomiky vylíčil jejich místo v zemské politice a přinesl obraz krajiny na jihu Čech, kterou oba rody ovlivnily svou mnohostrannou kulturní i hospodářskou činností.⁵³

Nové metody a pohledy pronikající do české historiografie od šedesátých let 20. století ukázaly možnost vyrovnat se s tradičními koncepty českých dějin raného novověku. Sociologicky pojaté podněty přinesly výsledky v podobě nosných interpretačních modelů. Zkoumaly se rané formy parlamentarismu, stavovské instituce a princip organizace společnosti. V centru pozornosti se ocitl hlavně poměr české a moravské stavovské obce.⁵⁴

V sedmdesátých a osmdesátých letech se vědecké bádání o šlechtě pomalu proměňovalo. Postupy ze zahraničí, které se do Čech kvůli uzavřeným hranicím dostávaly jen mezerovitě a se zpožděním, se různily od domácího studia zemědělské výroby na velkostatku i od faktograficky pojatého zkoumání role aristokracie v politice i náboženských střetech v novověku. Badatelé začali statisticky vyhodnocovat dosud zapomenuté berní rejstříky a srovnávali je s berní rulou. Díky tomu lépe pochopili rozvrstvení majetku mezi pány a rytíři, ale nepřesáhli popisný ráz. Bádání historiky dovedlo od popisu výroby velkostatku k vrchnostenské správě k roli peněz a úvěru. Jako první se úvěrovými operacemi v aristokratově ekonomice soustavně zabýval Václav Ledvinka v monografii *Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách*. Na příkladu jihočeského dominia pánů z Hradce, převážně Jáchyma a Adama II. z Hradce, vystihl příčiny finanční krize rodu, úkol úvěru i věřitele vysoce postavených šlechticů.⁵⁵

V této době převážně francouzští historici sdružení kolem zmiňované školy *Annales* vnímali šlechtice jako dynamickou vrstvu v celistvosti politických, hospodářských a kulturních dějin. Obraceli se nejenom k politické a ekonomické

⁵² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 21; Josef Polišenský, *Třicetiletá válka a evropské krize 17. století*, Praha 1970.

⁵³ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 21; F. Kavka, *Zlatý věk*.

⁵⁴ Z. Vybíral, *Politická komunikace*, s. 13-15.

⁵⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 23; V. Ledvinka, *Úvěr*.

kultuře a vztahu k moci, ale také k hodnotám myšlenkového světa aristokratů a jeho symbolickému vyjádření v jednání a chování.⁵⁶ Stoupenci tohoto kulturního obratu odmítali makrohistorické zkoumání politických a sociálních dějin a chtěli oživit narativní formu dějepisce. Požadovali, aby se hlavním aktérem dějin stal člověk, jeho myšlenkový svět, hodnotový řebříček a každodenní život. Člověk se neměl zkoumat jen optikou historie, měly být zapojeny i další vědy, čímž došlo k žádoucí interdisciplinaritě výzkumů.⁵⁷

V Čechách měl tehdy nejbližší francouzskému vlivu Josef Válka. Místo šlechty v politických dějinách vysvětloval v symbolicky vyjádřených kategoriích myšlení 16. a 17. století. Uvědomoval si však, že kulturu a mentalitu doby historik nepochopí bez začlenění šlechty do politických, hospodářských a společenských vztahů. Naopak Válekův současník Josef Janáček vnímal předbělohorské dějiny spíše jako historii společnosti a důraz kladl na politické a náboženské dění. Napsal také několik monografií o velkých historických postavách. Díla *Valdštejn a jeho doba* nebo *Rudolf II. a jeho doba* dodnes nebyla překonána.⁵⁸ Úspěšně se rozvíjelo umělecko-historické bádání, které se zaměřilo na Rudolfovy sbírky umění. Koncem osmdesátých let díky tomu vznikaly výstavy i v zahraničí.⁵⁹ V obou uvedených životopisech Josef Janáček zasadil životní osudy aristokratů do širokého dobového kontextu. Čtenáři oblíbenou formu životopisu si pro svou tvorbu vybrali i Otakar Odložilík, jenž napsal monografii o Karlu starším ze Žerotína, nebo Noemi Rejchrtová, která se zabývala Václavem Budovcem z Budova. Biografii barokního českého místodržícího a mecenáše umění sepsal Pavel Preiss.⁶⁰

K vrcholu biografickou metodu přivedl Jaroslav Pánek. Díla *Poslední Rožmberkové – velmoži české renesance*, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra* a *Vilém z Rožmberka. Politik smíru* pojmal jako životopisy těchto významných renesančních aristokratů, majitelů českokrumlovského, třeboňského a bechyňského panství. Zároveň je lze považovat za svébytné syntézy předbělohorské epochy českých

⁵⁶ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 23.

⁵⁷ Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku, Praha 2019, s. 9-10.

⁵⁸ Josef Janáček, Valdštejn a jeho doba, Praha 2003; Týž, Rudolf II. a jeho doba, Praha-Litomyšl 1997².

⁵⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 25.

⁶⁰ Tamtéž, s. 25-26; Otakar Odložilík, Karel starší ze Žerotína 1564-1636, Praha 1936; Noemi Rejchrtová, Václav Budovec z Budova, Praha 1984; Pavel Preiss, Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách, Praha 1981.

dějin. Takový pohled na dějiny šlechty ve stavovské společnosti nemohl zůstat bez odezvy v zahraničí.⁶¹

V devadesátých letech 20. století se před historiky otevřela cesta k uplatnění komparativní metody ve studiu šlechty. V roce 1992 se v Českém Krumlově konala mezinárodní konference o dějinách raně novověké šlechty a aristokratických dvorů, která vytvořila prostor k vyměňování a porovnávání badatelských výsledků.⁶² Historici si kladli nové otázky. Při studiu života na šlechtickém sídle se uplatnilo modelování v rámci životního, ročního a denního cyklu.⁶³ V rámci dějin cestování se řešily horizonty a mobilita šlechty.⁶⁴ V Českém Krumlově proběhla i druhá konference v roce 1995, jejímž výsledkem byl pátý svazek ediční řady *Opera Historica* vydávané Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích s názvem *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*.⁶⁵

Bádání o šlechtě v raném novověku se tehdy rozešlo do tří proudů.⁶⁶ Jeden z nich nebyl sice v Čechách neznámý, příliš mnoho autorů se mu však nevěnuje. Sleduje mocenské zápasy panovníka a šlechty ve stavovských, politických nebo náboženských uskupeních. Díky většímu zájmu zahraničních autorů je možné porovnávat, jak se šlechta podílela na distribuci a výkonu moci v korunních zemích a jaké nástroje k tomu využívala, z jakých kořenů vycházela a jak se vyvíjelo její politické a náboženské myšlení. Příkladem může být monografie Jiřího Hrbka *Barokní Valdštejnové v Čechách*.⁶⁷ Druhý proud vychází z poznatků hospodářských dějin. Patří k němu například historik Aleš Valenta, který se věnoval účetním poměrům rodu Morzinů.⁶⁸ Účetní prameny z doby před Bílou horou prohloubily znalosti o úvěrové ekonomice šlechticů a nově odhalily kariéry lichvářů z nižších šlechticů,

⁶¹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 25; Jaroslav Pánek, *Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance*, Praha 1989; Týž, *Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra*, Praha 2010; Týž, *Vilém z Rožmberka. Politik smíru*, Praha 2011.

⁶² J. Pánek, *Šlechta*, s. 23-24.

⁶³ Lenka Bobková (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století*, Ústí nad Labem 1992.

⁶⁴ Jaroslav Pánek, *Výprava české šlechty do Itálie v letech 1551-1552*, Praha 1987; Zdeněk Hojda – Vít Vlnas, *Cesty a cestovatelé v raném novověku*, Litoměřice 1994 a další.

⁶⁵ Václav Bůžek (ed.), *Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750)*, České Budějovice 1996 (*Opera historica* 5).

⁶⁶ Týž, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek (ed.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku*, České Budějovice 1999 (*Opera historica* 7), s. 15-20.

⁶⁷ Jiří Hrbek, *Barokní Valdštejnové v Čechách 1640-1740*, Praha 2013.

⁶⁸ Aleš Valenta, *Účetní poměry vrchlabských Morzinů v 18. století*, *Východočeský sborník historický* 12, 2005, s. 129-140.

kteří na vysoký úrok půjčovali peníze zadluženým panským komorám. Nově hospodářské výzkumy uplatnil Petr Vorel v knize o dějinách Pernštejnů.⁶⁹

Vhodným tématem byla také hmotná kultura. K dosavadnímu vrcholu dospěla v díle Josefa Petráně *Dějiny hmotné kultury*.⁷⁰ Popis předmětů v domácnostech urozenců předcházeli úvahám o jejich hodnotovém světě. Odtud vedla cesta k pochopení významu symbolů životního stylu, které tvořily obraz šlechtice v očích společnosti, která jejich řeč znala.

Snad největší pozornost historici v devadesátých letech minulého století věnovali dějinám každodennosti.⁷¹ Každá badatelská cesta ke každodennímu životu vychází z hospodářských účtů a podobných pramenů, které obsahují výdaje za potraviny, tkaniny, knihy, šperky, zbraně a podobně. Tyto prameny mohou poskytnout informace o chodu aristokratické rezidence a skladbě šlechtického dvora. Účty informují i o platech služebníkům a úředníkům. Spolu se seznamy dvořanů a zasedacích pořádků na slavnostech lze rekonstruovat každodenní život na zámku.

S tím úzce souvisí poslední proud, který se rozvíjel v druhé polovině devadesátých let, a tím bylo uchopení myšlenkového světa šlechty. Nejvhodnějšími prameny již nebyly hospodářské účty, ale zejména prameny osobní povahy. Osobní korespondence, deníky a památníky mohou historikovi poskytnout bezprostřední zážitky autora pramene a vnímání světa jeho očima.⁷² Deník Adama mladšího z Valdštejna edičně zpřístupnili Marie Koldinská a Petr Mařa.⁷³ Miroslav Žitný editoval deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš.⁷⁴ Deníkové záznamy si mladí šlechtici často vedli na svých kavalírských cestách. Mnohdy badatel musí číst mezi řádky, protože deník byl po návratu domů kontrolován a pikantní či kompromitující informace nemohly být napsány přímo. Z osobních listů dlouhodobě odloučených manželů promlouvá cit již z oslovení protějšku, které není jen očekávanou zdvořilostí. Bádání

⁶⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 28-30; Petr Vorel, *Páni z Pernštejna. Českomoravský rod v zrcadle staletí*, Pardubice 1993; Týž, *Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy*, Praha 1999.

⁷⁰ Josef Petrán, *Dějiny hmotné kultury I-II*, Praha 1985-1997.

⁷¹ Například Marie Koldinská, *Každodennost renesančního aristokrata*, Praha-Litomyšl 2001.

⁷² V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 32-33.

⁷³ Marie Koldinská – Petr Mařa (edd.), *Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633*, Praha 1997. Dále zejména Petr Mařa, *Nejstarší české a moravské deníky (kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny)*, *Folia Historica Bohemica* 18, 1997, s. 99-120.

⁷⁴ Miroslav Žitný (ed.), *Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605*, in: Václav Bůžek (ed.), *Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků*, České Budějovice 2009 (*Opera historica* 13), s. 187-262.

o myšlenkovém světě urozených se obohacuje o vnímání role ženy. Po přelomu tisíciletí se několik historiků soustředilo i na děti a prožívání dětství.⁷⁵

Dnes se studium šlechty zaměřuje na nové politické dějiny. Historici zkoumají komunikaci, symbolickou komunikaci, strategie, šlechtické kariéry nebo třeba panovnický dvůr. Zdeněk Vybíral se v práci *Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku* zaměřil na způsoby komunikace mezi panovníkem a poddanými a na komunikaci uvnitř stavovské společnosti.⁷⁶ Komunikaci rozdělil na veřejnou a osobní. Veřejná komunikace zahrnovala okamžiky, kdy panovník demonstroval své politické cíle. Jednalo se především o královské korunovace. Osobní rovina komunikace byla odrazem vazeb mezi účastníky. Mohlo se jednat o přátelské, příbuzenské nebo klientelské vztahy. Centrem veškeré komunikace byly aristokratické dvory, kolem nichž vznikaly spletité komunikační sítě. Panovnickými dvory se zabývá například Dana Dvořáčková-Malá ve svých pracích *Curia ducis, curia regis* s podtitulem *Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*⁷⁷ nebo nověji *Dvůr jako téma*.⁷⁸

Dalším tématem bádání jsou symboly rituálu a strategie jednání, kterými se zabýval kolektiv autorů v publikaci *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*.⁷⁹ Při rituálech, jako byly korunovace,⁸⁰ holdy, slavnostní vjezdy nebo popravy, které upevňovaly společenský řád a vyjadřovaly mocenskou autoritu, se uplatňovala symbolická komunikace odehrávající se pomocí gest, symbolů a alegorických výjevů. Rostislav Smíšek v kapitole o vjezdu družiny Leopolda I. do Vídně v prosinci 1666 ukázal symboliku reprezentativního aktu.⁸¹ Strategií jednání se rozumí takové způsoby chování, které lidé volili pro dosažení svého cíle. V kapitole o vzdělanostním mecenátu

⁷⁵ Marie Ryantová, *Dětství v aristokratickém prostředí raného novověku*, Středočeský vlastivědný sborník 21, 2003, s. 23-36; Dana Malá-Dvořáčková a kol., *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019.

⁷⁶ Z. Vybíral, *Politická komunikace*.

⁷⁷ Dana Dvořáčková-Malá, *Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců*, Praha 2011.

⁷⁸ Táž, *Dvůr jako téma. Výzkum panovnické společnosti v českém středověku – historiografie, koncepty, úvahy*, Praha 2020.

⁷⁹ Josef Hrdlička – Pavel Král – Rostislav Smíšek (edd.), *Symbolické jednání v kultuře raného novověku*, Praha 2019.

⁸⁰ Jiří Hrbek, *České barokní korunovace*, Praha 2010; Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, *Symboly rituálu. Volba Karla V. římským králem ve Frankfurtu nad Mohanem a jeho korunovace v Čáchách*, in: Lenka Bobková – Milada Holá (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc., k nedožitém 85. narozeninám*, Praha 2005, s. 123-131.

⁸¹ Rostislav Smíšek, *Jásón a jeho družina. Leopold I. a účastníci slavnostního vjezdu do Vídně 5. prosince 1666 očima barokního básníka*, in: J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek (edd.), *Symbolické jednání*, s. 48-64.

šlechty coby prostředku komunikace v 16. a 17. století⁸² se Martin Holý zabýval rolí mecenátu nejen v symbolické komunikaci, ale také jako prostředkem k uchování věčné paměti na fundátora.⁸³ O proměnách reprezentace a symbolické sítě rodu Valdštejnů pojednal Jiří Hrbek.⁸⁴ Historici se věnují také šlechtickým kariérám, například Rostislav Smíšek vydal obsáhlou monografii o dvorských kariérách Ditrichštejnů a Schwarzenberků.⁸⁵

Velmi rozsáhlá a různorodá literatura o dějinách aristokracie se shoduje na zásadním vymezení pojmu šlechta. Chápe ji jako obecný historický jev, který se v různých podobách vyskytoval v celých dějinách a měl sociálně a politicky privilegované postavení.⁸⁶ Nepředstavoval však žádnou třídu společnosti, nýbrž množinu privilegovaných, která byla diferencována v prostoru, čase a sociálních souřadnicích. Nelze proto označit aristokracii za úpadkovou část novověké společnosti, ani za nositele modernizace.

1.2 Šlechta v raném novověku

Společenská vrstva aristokracie se utvářela již od 9. a 10. století, kdy existovala zvláštní skupina bohatých lidí, kteří ostatní převyšovali svým majetkem a z něho plynoucí vojenskou mocí. Měli zakázány sňatky s níže postavenými osobami a urozenost si předávali z otce na syna. Tuto skupinu osob lze označit jako družinickou aristokracii. Jen malá část mohla doufat v přízeň panovníka. Po boku krále se tak během 11. století vytvářela nobilita. Ve 12. století panovník obdarovával družiníky zemskými úřady a věnoval jim pozemky. Spíše než urozenost, tedy původ od urozených předků, vyvyšoval tyto osoby majetek a moc. Družiníci se začali obklopovat svými vlastními družinami a budovat vlastní opevněné hrady, čímž se utvořila středověká šlechta. Z panovníkových družiníků se stala vyšší šlechta a z řadových družiníků, knížecích sedláků a vojáků vznikla nižší šlechta.⁸⁷ Na konci 13. století začaly nad zájmy

⁸² Martin Holý, Vzdělanostní mecenát rané novověké šlechty v zemích Koruny české jako prostředek komunikace v 16. a 17. století, in: J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek (edd.), *Symbolické jednání*, s. 107-115.

⁸³ J. Hrdlička – P. Král – R. Smíšek (edd.), *Symbolické jednání*, s. 11-14.

⁸⁴ Jiří Hrbek, *Proměny valdštejnské reprezentace. Symbolické sítě valdštejnského rodu v 17. a 18. století*, Praha 2015.

⁸⁵ Rostislav Smíšek, *Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I.*, České Budějovice 2009.

⁸⁶ J. Pánek, *Šlechta*, s. 24.

⁸⁷ V. Bůžek – P. Král, *Člověk*, s. 79-81; V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 81. Více Václav Bůžek, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996; Libor Jan,

jednotlivce převažovat kolektivní postoje aristokratické zemské obce. Urozcem se mohl stát každý, kdo vlastnil majetek. Přibližně v polovině 14. století se vedle zámožnosti stala důležitým atributem právě urozcenost. V domácích pramenech se poprvé objevilo slovo „šlechta“. Dlouhodobý proces vnitřního členění šlechty urychlila husitská revoluce. Znovu se potvrdilo, že vliv na panovníka měla vyšší šlechta, zatímco nižší šlechtici si vybudovali vojenské kariéry, díky nimž mohli získat pozemkový majetek, který se po husitské době mohl stát základem rozkvětu jejich rodu.⁸⁸

Šlechtici tvořili v raném novověku nevelkou skupinu privilegovaných osob. Privilegované společenské místo se odvozovalo z jejich zvláštní urozcenosti, vlastnictví pozemkového majetku a velkého podílu na výkonu moci.⁸⁹ Na začátku novověku urozcení lidé tvořili asi jedno procento všech obyvatel království a jejich počet postupem doby klesal. V rámci této společenské vrstvy vysoce převažovali nižší šlechtici (rytíři) nad těmi vyššími (pány).⁹⁰ Po roce 1600 žilo v Čechách zhruba 14000 šlechticů, více než 13000 z nich příslušelo do nižšího šlechtického stavu.⁹¹ Hranice mezi vyšší a nižší šlechtou nebyla až do 15. století přesně vymezena a byla poměrně lehce prostupná. Neexistovala ani ustálená titulatura. Od začátku 15. století příslušelo vyšším šlechticům oslovení „urozcený pán“. O půl století později se nejvyšší šlechtic oslovoval „Vaše Milosti“.

Roku 1497 si vyšší aristokraté vymohli právo rozhodovat o přijímání nových členů do panského stavu. Mezi rozhodující kritérium patřila schopnost prokázat svou urozcenost do čtvrtého kolena. Přijetí rytíře mezi pány poté musel potvrdit panovník.⁹² Vedle urozcenosti určovaly šlechticovo postavení ve společnosti také držba zemských úřadů, věk a osobní privilegia. Nejvyšší místo v hierarchii náleželo rožmberskému vladaři, a to díky falzu z poloviny 15. století, které potvrzovalo výlučné postavení rožmberského vladaře již od roku 1360, a díky představě, že Rožmberkové jsou přízvěni se slavným římským rodem Orsiniů.⁹³ Po vladaři rožmberského dominia následovali držitelé nejvyšších zemských úřadů. Nejváženější byl úřad nejvyššího

Reprezentace elitních vrstev selského stavu v pozdním středověku, Časopis Matice moravské 138, 2019, s. 95-107.

⁸⁸ V. Bůžek – P. Král (edd.), Člověk, s. 82-83.

⁸⁹ Tamtéž, s. 79.

⁹⁰ Tamtéž, s. 89-90.

⁹¹ Tamtéž, s. 90.

⁹² V. Bůžek a kol., Společnost, s. 83; V. Bůžek – P. Král (edd.), Člověk, s. 84-85.

⁹³ V. Bůžek a kol., Společnost, s. 86; Jaroslav Pánek, Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka, Praha 1996, s. 22-23.

purkrabího, poté nejvyššího hofmistra, nejvyššího maršálka, nejvyššího komorníka, nejvyššího sudí zemského, nejvyššího kancléře, dvorského sudí a karlstějnského purkrabí za panský stav. Druhý purkrabí Karlštejna byl členem rytířského stavu.⁹⁴

Po bitvě na Bílé hoře se v chápání urozenosti objevily trhliny, když panovník usiloval o prosazení říšské titulatury. Míra urozenosti se neměla posuzovat podle počtu urozených předků v rodokmenu, ale podle zásluh jedince a jeho věrnosti vládnoucí dynastii. Obnovené zřízení zemské platné pro Čechy od roku 1627 a pro Moravu od roku 1628 zavedlo tituly vévoda, hrabě, kníže, svobodný pán a rytíř. Král si vyhradil právo, že sám bude rozhodovat o udělení inkolátu a erbu nebo o povýšení do šlechtického stavu. Obnovené zřízení zemské navíc upřednostnilo duchovenstvo před šlechtici.⁹⁵

Bohatství novověkých šlechticů představovalo jejich dědičné vlastnictví půdy, na jejíž části hospodařili jejich poddaní a odváděli jim za to peněžní a naturální dávky. Na části pozemků hospodařila šlechta sama. Od přelomu 15. a 16. století šlechta přešla na model rentovně-režijního velkostatku, byly zakládány výdělečné hospodářské dvory s rostlinnou i živočišnou výrobou, pivovary, rybníky, ovčiny a další podniky.⁹⁶

Po roce 1526 se v Čechách začali usazovat šlechtici z cizích zemí. Největší příliv cizinců nastal po roce 1620. Přicházely osoby, které si získaly panovnickou přízeň na vídeňském dvoře nebo v jeho armádě. Panovník rovněž podporoval sňatky mezi cizími a českými aristokraty s cílem vytvořit nadnárodní šlechtu loajální habsburské dynastii. Příkladem může být sňatek českého pána Vratislava z Pernštejna a španělské šlechtičny Marie Marrique de Lara y Mendosa uzavřený v roce 1555.⁹⁷ Národnostní skladba urozených se projevovala také jejich jazykovými dovednostmi. Většina urozených v novověku se už od dětství učila česko-německému bilingvistu. Během studií se urození mladíci učili i latinu, která byla v 16. století považována za univerzální jazyk učenců a bez které by nemohli dosáhnout vyššího vzdělání.⁹⁸

Život nejen českých a moravských urozených se odehrával ve více rovinách. První byla kariéra, druhá pak rodinný život, který byl určován přechodovými rituály. V jejich průběhu překonával člověk pomyslný práh a přecházel do nové etapy

⁹⁴ V. Bůžek a kol., Společnost, s. 86.

⁹⁵ Tamtéž, s. 88-90.

⁹⁶ V. Bůžek – P. Král (edd.), Člověk, s. 92.

⁹⁷ Josef Janáček, Ženy české renesance, Praha 1987², s. 112. Více Pavel Marek, Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie, Praha 2018.

⁹⁸ V. Bůžek a kol., Společnost, s. 95-96.

své existence.⁹⁹ Slavnosti spojené s přechodovými rituály rytmizovaly život jedince. Nejdůležitějším úkolem šlechtických manželů bylo narození potomka, ideálně syna, který měl v dospělosti převzít rodové dominium. Těhotenství šlechtična vnímala jako naději, jak lze vyčíst například z korespondence Anny Hradecké z Rožmberka svému choti Jáchymovi z Hradce, v níž píše „*i já se svým břichem zdráva a čerstva sem, i to děťátko ve mně.*“¹⁰⁰ Porod zajišťovaly porodní báby, o kterých si šlechtici vyměňovali názory. Na konci 16. století v rodině Adama II. z Hradce působily báby z Jindřichova Hradce i z Vídně.¹⁰¹ K narození potomka gratulovali příbuzní i přátelé.¹⁰²

První důležitou událostí v novém životě byl křest.¹⁰³ K němu ve šlechtickém prostředí docházelo zpravidla od tří dnů do tří týdnů po narození. Výběr kmotrů byl prestižní záležitostí. Čím výše společensky postavený byl kmotr, tím více povyšoval prestiž rodiny křtěnce.¹⁰⁴ Rytíři zvali za kmotry vyšší pány a nejvýše urození pánové žádali o kmotrovství pro své děti přímo panovníka. Ten se většinou křtu osobně neúčastnil, nechal se zastupovat vysoce urozeným pánem. V některých případech bylo nutné uchýlit se k nouzovému a velmi rychlému křtu, pokud dítě neprosperovalo a hrozila jeho smrt. Šestnácté století se vyznačovalo novým vnímáním života a času. Zatímco ve středověku cyklický pohled na svět nečinil ze smrti definitivní konec, v raném novověku toužili rodiče udržet dítě naživu za každou cenu. Přesto však novorozenecká a kojenecká úmrtnost zůstávala vysoká.¹⁰⁵

Výchova potomků se v raném dětství odehrávala u matky ve fraucimoru, kde se naučily mateřský jazyk, základy společenského chování a základy náboženství. Zhruba ve věku sedmi let chlapec odešel, aby se věnoval systematické školní nebo soukromé výuce.¹⁰⁶ V úvahu připadalo najmutí soukromého vychovatele¹⁰⁷

⁹⁹ Více k definici přechodového rituálu Arnold van Gennep, *Přechodové rituály. Systematické studium rituálů*, Praha 1996.

¹⁰⁰ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 272.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 274.

¹⁰² K sociální kategorii pánů a přátel Václav Bůžek, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229-264.

¹⁰³ Josef Grulich, *Slavnostní okamžiky – svatební a křestní obřad v období raného novověku*, *Historická demografie* 24, 2000, s. 49-82.

¹⁰⁴ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 281.

¹⁰⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 277-283.

¹⁰⁶ Martin Holý, *Zrození renesančního kavalíra*, Praha 2010, s. 41-44; Dana Dvořáčková-Malá – Martin Holý – Tomáš Sterneck – Jan Zelenka a kol., *Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství*, Praha 2019, s. 311-321, zde s. 312.

¹⁰⁷ Více Martin Holý, *Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500-1620)*, Praha 2011.

nebo posláni potomka do partikulární městske či církvevní školy. Vzdělávání mohlo též probíhat v zámecké škole. Studia dále pokračovala na univerzitě v Praze či v zahraničí.¹⁰⁸ Nejčastěji malé aristokraty vyučovali vychovatelé najímaní podle svých schopností, znalostí, vyznání a doporučení ostatních šlechticů. Kromě urozeného jedince měli preceptoři na starost i výuku dalších chlapců z rodiny a širšího sociálního okolí. Díky tomu vznikaly takzvané zámecké školy na sídlech šlechtice. Učili se zde číst a psát, také si osvojovali alespoň jeden cizí jazyk. Přednost měla latina a němčina, mohla se ale vyučovat i francouzština a španělština. Důležitou složkou vzdělávání bylo náboženství a šlechtická cvičení. Chlapci se učili šermovat, jezdit na koni, tančit i dvořit se dámě.¹⁰⁹ Děvčata zůstávala ve fraucimoru, kde se učila jazykům, tanci a drobným ručním pracím.¹¹⁰

Vrcholem vzdělávání byla pro šlechtice kavalírská cesta, do které se v 16. století zatím nepromítly náboženské rozdíly cestovatelů. Mladí aristokraté odjížděli převážně do Itálie, Francie, Římsko-německé říše, Švýcarska, Nizozemska a Anglie.¹¹¹ Na cestě měli dovršit své vzdělání inskripcí na tamní univerzitu, poznat pamětihodnosti, navštívit poutní místo a poznat velký dvůr.¹¹²

Po návratu z cest následovalo období sociální stabilizace. Mladý šlechtic musel převzít část nebo celý rodový majetek a započít svou kariéru. Nejurozenější šlechtici zastávali vysoké zemské úřady nebo budovali kariéru u panovnického dvora. Mladší bratři se mohli uplatnit u vojska. Často se stávalo, že se synové narození jako třetí či další v pořadí vydávali na duchovního dráhu, aby se původní rodový majetek nerozštěpil na malé dědické podíly. Nižší šlechta nalézala uplatnění jako hospodářští úředníci panských velkostatků a mezi krajskými hejtmany, berníky a výběřčími posudného.¹¹³

V této době si aristokrat vybral nevěstu. Šlechtici si životní partnerky hledali ve společensky odpovídajících kruzích. Často si brali za manželky blízké příbuzné, k čemuž ovšem potřebovali papežský dispens. Svatba nebyla záležitostí citového vzplanutí, zpravidla šlo o předem naplánovanou strategii. Šlechtické rody ovládající

¹⁰⁸ M. Holý, Zrození, s. 57.

¹⁰⁹ Tamtéž, s. 90-100.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 385-398.

¹¹¹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 300.

¹¹² Více ke kavalírským cestám například Martin Holý, Zrození, s. 347-384; Petr Mat'a, Svět české aristokracie 1500-1700, Praha 2004, s. 307-318; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 298-303.

¹¹³ V. Bůžek – P. Král (edd.), Člověk, s. 101.

zemské úřady a nejrozsáhlejší dominia využívaly dohodnuté sňatky mezi svými potomky jako ověřeného a účinného nástroje politické a ekonomické diplomacie.¹¹⁴ Od poloviny 16. století významně rostl počet sňatků mezi mladými šlechtici a šlechticemi pocházející z různých koutů habsburské monarchie, kteří se potkali na panovnickém dvoře.¹¹⁵ Mělo tak dojít k vytvoření nadnárodní dvorské šlechty a k nenásilné rekatolizaci. Česká aristokratická společnost této doby však konfesně odlišná partnerství nepovažovala za nic mimořádného. Důležitější roli hrál zejména majetek. Největší poptávka byla po šlechtických dcerách bez starších bratrů, protože ženichovi mohly mimo věno a výbavu přinést po smrti otce i rodový majetek.¹¹⁶ Svatební obřad a hostina byly nákladnou a dlouho připravovanou slavností. Nákladnost se projevovala v symbolice barev, množství doprovodného programu, kvalitě a množství jídla a velkém počtu významných hostů, bez nichž svatba přestávala plnit svou roli při reprezentaci rodu. Například svatby Adama II. z Hradce a Kateřiny z Monfortu se v roce 1583 zúčastnilo 1836 hostů, kteří seděli kolem 153 stolů.¹¹⁷ Svatbě předcházely námluvy a zasnuby. Obřad se podle zvyklostí konal v domově nevěsty. Na svatby aristokracie býval zván i sám panovník, který se však osobně účastnil jen zřídka. Obvykle pověřil významného šlechtice, aby ho zastoupil a předal panovníkům dar. Svatební veselí končilo přínosem nevěsty do ženichova sídla.¹¹⁸

Posledním přechodovým rituálem v životě aristokrata i ostatních lidí byla smrt. Na sklonku života často sužovaly šlechtice nemoci, jak o tom dokládá jejich osobní korespondence. Zmínky o zdraví a nemocech je možné v každém dopisu. Kvůli nezdravým stravovacím návykům na panských sídlech trpěli často od mládí dnou a velká konzumace alkoholu přinášela zažívací obtíže. Další nemocí byl syfilis způsobený nevázaným životem některých pánů a rytířů.¹¹⁹ Před odchodem z tohoto

¹¹⁴ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 308-309; Petr Vorel, *Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku*, České Budějovice 2000 (*Opera Historica* 8), s. 191-206, zde s. 194.

¹¹⁵ Například sňatek Vratislava z Pernštejna a Marie Manrique de Lara y Mendosa ve Vídni 14. září 1555. Charlotte Fritzová – Jindřich Růžička, *Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna*, *Sborník prací východočeských archivů* 3, 1975, s. 63-75.

¹¹⁶ P. Vorel, *Aristokratické svatby*, s. 200.

¹¹⁷ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 283.

¹¹⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 316-319, 329.

¹¹⁹ Například Tomáš Knoz, „... s pomocí boží dosti mírně se mám...“: zdraví a nemoci Karla st. ze Žerotína, *Časopis Moravského muzea – vědy společenské* 82, 1997, s. 183-199.

světa bylo zapotřebí získat od panovníka mocný list a sepsat testament.¹²⁰ Hlavním úkolem závěti bylo rozdělit rodový majetek, zajistit manželku a nezletilým dětem určit poručníky. Novým pánem dominia se zpravidla stával nejstarší syn. Každý aristokrat chtěl zemřít ve vlastní posteli, obklopen nejbližšími. V novověku se těšily oblibě knížky *Ars moriendi*, které sloužily jako návod správného chování tváří v tvář smrti.¹²¹ Největší smutek připadl vdovám, které měly určitou dobu zesnulého manžela oplakávat.¹²² Mnoho vdov se už znovu neprovdalo.

Pohřeb využívali šlechtici jako způsob reprezentace rodiny, rodu i šlechtického stavu. Kroky, které následovaly po smutečních přípravách, měly symbolizovat sociální kontinuitu. Jedním z nich bylo vystavení mrtvého těla před pohřbem. S tím souvisela teorie dvou těl. Biologické sice zemřelo, ale sociální žilo dál v pamětech lidí.¹²³ Současně s přípravami pohřbu bylo nutné kontaktovat příbuzné a přátele. Dělo se tak prostřednictvím emotivních dopisů okamžitě po šlechticově smrti. O několik dní později sepsal některý člen rodu oficiální dopis, jehož součástí mohlo být i předtištěné parte a pozvánka na smuteční hostinu. V mnoha případech počet pozvaných hostů vysoce převyšoval počet přítomných.¹²⁴

Všechny přípravy směřovaly ke smutečnímu konduktu, ve kterém se odrazily dvě linie řazení. Vedle klasického lineárního zdůraznění sociální hierarchie se vyskytovala ještě dvousměrná linie od středu průvodu k jeho okrajům. V takovém případě v čele průvodu kráčeli duchovní a žáci místních škol. Před márními šli koně se smuteční pokrývkou ze sukna a byly zde i rodové erby a rytířské atributy. Ve středu průvodu se nacházely máry s tělem zemřelého a těsně za nimi šli nejbližší příbuzní, které vedl právoplatný dědic. Za nimi měli místo přátelé a vyslanci zahraničních

¹²⁰ Šlechtickými testamenty se badatelsky zabývá například David Papajík, Robert Šimůnek, Pavel Král. David Papajík, Rozdělení majetku na základě testamentu mezi syny ve šlechtické společnosti na příkladu pánů ze Sovince, in: Pozdně středověké testamenty v českých městech: prameny, metodologie a formy využití. Sborník z konference uspořádané 30. listopadu 2005 Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky, Praha 2006, s. 117-120; Robert Šimůnek, Poslední pořízení Mikuláše Trčky z Lípy († 1516). Český šlechtický kšaft pozdního středověku jako historický pramen, in: Zdeněk Beran (ed.), Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, Praha 2013, s. 81-95; Pavel Král, Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století, in: Česko-slovenská historická ročenka, Brno 2001, s. 157-167.

¹²¹ Pavel Král, Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku, České Budějovice 2004, s. 61-63.

¹²² Tamtéž s. 132-141.

¹²³ Více Ernst Kantorowicz, Dvě těla krále, Praha 2014.

¹²⁴ P. Král, Smrt, s. 177; P. Vorel, Aristokratické svatby, s. 319-320.

velmožů. Nakonec kráčely ženy z fraucimoru a místní chudí.¹²⁵ Průvod se vydával z místa vystavení těla, kterým byla převážně zámecká kaple, do chrámu, kde se konala zádušní mše.

Od konce 16. století bývala rakev v kostele položena na castrum doloris. Kněz pronesl kázání a svědectví, seznámil přítomné s historií rodu a posledními chvilkami zemřelého. V katolickém prostředí poté následovala zádušní mše, jež se od 17. století prosadila jako vrchol pohřbu. Celý pohřební rituál končil smuteční hostinou.¹²⁶ Rakev byla uložena do rodové hrobky na rodovém sídle, kam často bývaly přeneseny i rakve s ostatky dříve zemřelých manželek či dětí. Nákladnost náhrobku odpovídala sociálnímu, hmotnému i konfesijnímu zařazení objednatele a jeho rodu.¹²⁷

Urozenost patřící mezi důležité atributy šlechticů bylo třeba vyhledávat, zaznamenávat, ochraňovat a dávat na odiv. Viditelnou demonstrací rodové paměti byla právě pohřebiště, kam se potomci rodu pravidelně vraceli, aby zavzpomínali na předky. Kromě toho šlechtici vzpomínali na zemřelé v určité dny. V závětech šlechtici i jejich ženy projevovali přání, aby po smrti byli pochováni do rodinné hrobky. Díky tomu mohl rod prokázat ojedinělou tradici urozenosti.¹²⁸ Jako prostředku k vytváření rodové paměti využívali urozenci také novostaveb nebo přestaveb svých rezidencí. V 17. století se v zámcích budovaly sály předků a portrétní galerie. Kromě toho se paměť a tradice obtiskly i do soukromých předmětů šlechticů. Erby byly součástí stolního nádobí, které získali snoubenci jako svatební dar. Tyto humpeny byly zmiňovány v posledních vůlích a dědily se z generace na generaci.¹²⁹

Urozenost se vyznačovala i svébytným stylem života. V raném novověku projevovala šlechta zájem o hygienu, vlastní zdraví a pokrok lékařské vědy, jak o tom informují například výdaje za lékaře, medikamenty a vonné masti. Urozence od ostatních odlišovalo také trávení volného času. Lov byl charakteristickým atributem šlechty od 16. do začátku 19. století. Důležitý byl i nákladný a krásný oděv, který se od konce 18. století přestával lišit od šatů měšťanů. Přesto však šlechtě zůstala role nositelky módních trendů. Stolování bylo sociálním a kulturním jevem. V renesanci

¹²⁵ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 370-373; P. Král, *Smrt*, s. 190-209.

¹²⁶ Tamtéž, s. 209-212.

¹²⁷ Tamtéž, s. 241.

¹²⁸ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 290-291; Pavel Král, *Kult předků. Paměť a smrt v myšlení české šlechty na počátku novověku*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 173-187, zde s. 176.

¹²⁹ V. Bůžek a kol., *Společnost*, s. 292-295. Dále Václav Bůžek, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: V. Bůžek – P. Král (edd.), *Paměť urozenosti*, s. 37-57.

se dbalo na opulenci, nádheru a hodně se plýtvalo jídlem. Postupně šlechta přecházela ke střídmosti a smyslu pro detail.¹³⁰

Paměť a tradice urozenosti spolu s majetkem a svébytným životním stylem byla základem identity aristokracie po celý raný novověk.¹³¹ Privilegované postavení vycházelo i z přesvědčení, že právě šlechta je nositelkou lidských ctností. Čest byla v novověku chápána jako jeden znak šlechtictví. Její ztráta představovala pro urozeného jedince ztrátu samotného šlechtictví.¹³²

¹³⁰ V. Bůžek a kol., Společnost, s. 297-298.

¹³¹ Tamtéž, s. 298, 681-682.

¹³² Tamtéž, s. 500-502.

2. Páni z Hradce

Páni z Hradce patřili k rozrodu Vítkovců. Synové Vítků z Prčice se stali zakladateli významných panských rodů, když Vítek z Prčice při dělení svého majetku, tzv. dělení rúží, odkázal každému synovi jinou část svého pozemkového majetku a přidělil jim erby. Syn Jindřich byl zakladatel rodu pánů z Hradce. Rod začal používat erb zlaté pětilisté rúže na modrém poli.¹³³ Jindřichův Hradec po Jindřichově smrti zdědil prvorozený syn Vítek. Vítkův syn Jindřich držel k roku 1267 město se svými dvěma syny Vítkem a Oldřichem a se synovcem Sezemou, který se později od rodu pánů z Hradce oddělil, a stal se tak zakladatelem rodu pánů ze Stráže a Ústí.¹³⁴ Přemysl Otakar II. odňal Oldřichovi z Hradce po roce 1269 Jindřichův Hradec. Vítkovci opustili Čechy a Oldřich se navrátil až po bitvě na Moravském poli a za vlády Oty Braniborského získal Hradec zpět.¹³⁵ Během 14. století se na Hradci vystřídalo několik generací rodu. Na přelomu 14. a 15. století vlastnil Jindřichův Hradec Jan mladší, který zvětšil hradecké i telečské panství, jež rodu také náleželo.

V husitské době stáli páni z Hradce na obou stranách konfliktu. Nejvyšší pražský purkrabí Jan mladší podporoval Zikmunda Lucemburského a připojil se k protikališnické kampani.¹³⁶ Zemřel v bitvě pod Vyšehradem na následky zranění, která utrpěl v Zikmundově vojsku.¹³⁷ Naopak jeho bratr Oldřich Vavák, který vlastnil polovinu jindřichohradeckého panství, sympatizoval s umírněnými husity.¹³⁸ Byl spojencem Jana Žižky a zastával úřad mincmistra. Zemřel v září 1421 na mor a jeho majetky zdědil bratranec Menhart z Hradce.¹³⁹ Ten se hlásil k umírněným husitům a vznikající radikalismus mu byl cizí. Ačkoliv sám aktivně proti radikálům nevystupoval, postavil se jim na odpor, když napadli jeho statky nebo majetek přátel. Poprvé proti husitům vystoupil v roce 1421, když obléhali hrad Rábí jeho katolického přítele Jana Švihovského z Rýzmburka.¹⁴⁰ Zúčastnil se i čtvrté křížové výpravy proti husitům do Tachova v roce 1427. Tato kruciáta skončila vlastně dříve, než začala.

¹³³ Václav Ledvinka, Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 7-32, zde s. 11.

¹³⁴ Ottův slovník naučný 21, Praha 1897, s. 729.

¹³⁵ Vratislav Vaníček, Vítkovci a český stát v letech 1169-1278, Československý časopis historický 29, 1981, s. 89-110, zde s. 104-105.

¹³⁶ F. Šmahel, Husitská revoluce II, s. 262-263, 275.

¹³⁷ Petr Čornej, Velké dějiny zemí Koruny české V, Praha 2010, s. 276.

¹³⁸ F. Šmahel, Husitská revoluce I. Doba vymknutá z kloubů, Praha 1993, s. 265.

¹³⁹ Týž, Husitská revoluce III. Kronika válečných let, Praha 1993, s. 98.

¹⁴⁰ Veronika Míczanová, Pan Menhart z Hradce ve víru událostí první poloviny 15. století, Praha 2015 (bakalářská práce), s. 31.

Husité se sami rozutekli.¹⁴¹ Po skončení husitských válek Menhart odjel k císaři Zikmundovi zahájit jednání. Spolu s Oldřichem z Rožmberka před ním v září 1434 uzavřeli mír, který symbolicky znamenal sblížení mezi umírněnými kališníky a katolíky.¹⁴² V roce 1448 Menhart konvertoval ke katolické víře.¹⁴³ Spolu s Oldřichem z Rožmberka byl protivníkem Jiřího z Poděbrad, který nechal Menharta uvěznit. Po propuštění brzy zemřel a jindřichohradecké panství zdědil jeho syn Oldřich, který se stal významným představitelem Strakonické jednoty, ustanovené roku 1449.¹⁴⁴ Oldřichovou smrtí v roce 1453 vymřela hradecká větev rodu a majetek zdědili Jindřich IV. a Heřman z telčské větve pánů zlaté pětিলisté růže.¹⁴⁵

2.1 Jindřich IV. z Hradce

Na konci 15. století byl majitelem panství Jindřich IV. z Hradce. Pánem celého dominia se stal po smrti svého bratra Heřmana, který pravděpodobně zemřel na mor, jenž tehdy české země postihl.¹⁴⁶ Angažoval se v náboženských sporech s králem Jiřím z Poděbrad, byl významným členem Katolické ligy, kterou katoličtí páni vytvořili k hájení své víry.¹⁴⁷ Jindřich se celkem čtyřikrát oženil. První manželkou byla dcera jeho poručníka Zdeňka ze Šternberka Eliška. Podruhé se oženil s Anežkou Tovačovskou z Cimburka. Po její smrti se třetí manželkou Jindřicha stala Magdalena z Gleichenu. Teprve čtvrtá choť Anna, vnučka Jiřího z Poděbrad, porodila jindřichohradeckému vladaři syna Adama.¹⁴⁸ Jindřich IV. započal rozsáhlé opravy jindřichohradeckého sídla. Nechal postavit takzvaný Jindřichův palác. Nejlepší reprezentativní místnosti byly situovány do prvního patra, stejně jako pánovy pokoje. Kolem roku 1500 na parkánovém dvorku vyrostla Červená věž, v jejímž přízemí byla velká černá kuchyně. Jindřich myslel i na opevnění. Za jeho panování byl vybudován parkán, jehož vnější hradba se napojila na městské hradby. Celé opevnění bylo

¹⁴¹ František Michálek Bartoš, *Husitská revoluce II. Vláda bratrstev a její pád 1426-1437*, Praha 1966, s. 30-32.

¹⁴² V. Míczanová, *Pan Menhart z Hradce*, s. 38.

¹⁴³ Rudolf Urbánek, *České dějiny II/3. Věk poděbradský*, Praha 1930, s. 672; Robert Novotný, *Konverze české a moravské šlechty v husitském století*, in: Týž (ed.), *Husitské reformace. Proměna kulturního kódu v 15. století*, Praha 2019, s. 305-325.

¹⁴⁴ František Palacký, *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV*, Praha 1939, s. 110-111; Josef Macek, *Jiří z Poděbrad*, Praha 1967, s. 73-75.

¹⁴⁵ *Ottův slovník naučný* 11, s. 731.

¹⁴⁶ Jan Nepomuk Cori, *Jindřich IV. z Hradce. Nástin životopisný, Jindřichův Hradec 1894*, s. 10.

¹⁴⁷ *Tamtéž*, s. 11-20.

¹⁴⁸ Roman Lavička, *Pozdně středověká architektura v Jindřichově Hradci za vlády Jindřicha IV. z Hradce (*1463 - †1507)*, *Jihočeský sborník historický* 86, 2017, s. 41-42.

zpevněno masivními půlkruhovými baštami.¹⁴⁹ Zámecké arkády nesly patro, kde byla vybudována soukromá kaple Panny Marie s bohatou malířskou výzdobou.¹⁵⁰ Roku 1479 se přiklonil k Vladislavu II. Jagellonskému, s nímž ho pojilo osobní přátelství. Díky tomu prodělal závratnou kariéru. Zastával úřad hejtmána Bechyňského kraje, nejvyššího komorníka a ke konci života se ujal funkce nejvyššího purkrabího Království českého. Byl také členem královské rady.¹⁵¹ Jindřich IV. zemřel 17. ledna 1507, když se cestou na lov probodl vlastním oštěpem. Pohřben byl v jindřichohradeckém farním chrámu Nanebevzetí Panny Marie před presbytářem.¹⁵²

2.2 Adam I. z Hradce

Nejvýznamnějším vladařem hradeckého domu na začátku 16. století byl Adam I. z Hradce. Narodil se v roce 1494 jako prvorozený syn Jindřicha IV. z Hradce a Anny Hradecké z Minsterberka. Panství spravoval od roku 1511. V roce 1523 se ujal úřadu nejvyššího kancléře Království českého.¹⁵³ Po bitvě u Moháče, ve které zemřel český a uherský král Ludvík Jagellonský, se Adam stal stoupencem habsburského rodu. Podporoval volbu Ferdinanda I. Habsburského za nového českého krále a při jeho korunovaci před králem nesl zlaté jablko.¹⁵⁴ Adam I. začal upravovat jindřichohradecký zámek v duchu renesančního slohu. Přestavěl Staré stavení a v prvním patře zřídil Královské pokoje. Tento počín dodnes připomíná pamětní deska s hradeckým erbem z roku 1528.¹⁵⁵ Město leželo na trase Praha-Vídeň, kudy vedlo pravidelné poštovní spojení. S manželkou Annou z Rožmitálu, se kterou se oženil v roce 1515, měl celkem pět potomků. Adam I. z Hradce zemřel v Praze, když se nakazil morem.¹⁵⁶ Za jeho vladaření se ustálila společenskopolitická orientace celého rodu. Spočívala v sebevědomí velmožského rodu a oddanosti habsburské monarchii.¹⁵⁷ Patnáct let po Adamově smrti se správy majetku ujal jeho starší syn Jáchym z Hradce.

¹⁴⁹ Luděk Jirásko, Jindřichův Hradec. Hrad a zámek, Praha 1994, s. 15-16.

¹⁵⁰ R. Lavička, Pozdně středověká architektura, s. 43-45.

¹⁵¹ L. Jirásko, Jindřichův Hradec, s. 14; Josef Macek, Jagellonský věk v českých zemích 1-2, Praha 2001², s. 243-244, 330.

¹⁵² L. Jirásko, Jindřichův Hradec, s. 14; J. N. Cori, Jindřich IV. z Hradce, s. 129-130.

¹⁵³ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 7.

¹⁵⁴ F. Kavka, Zlatý věk, s. 85; Josef Hrdlička, Dvůr pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století a jeho jídelníček, České Budějovice 1995 (diplomová práce), s. 22; Josef Janáček, České dějiny I/II. Doba předbělohorská, Praha 1984, s. 19.

¹⁵⁵ F. Kavka, Zlatý věk, s. 86.

¹⁵⁶ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 7.

¹⁵⁷ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 14.

2.3 Jáchym z Hradce

Jáchym z Hradce se narodil jako prvorozený syn Adamovi I. a Anně Hradecké z Rožmitálu v roce 1526.¹⁵⁸ Jako jeho vychovatel působil ve třicátých letech 16. století Heřman Záleský z Prostého.¹⁵⁹ V mládí Jáchym pobýval ve společnosti arciknížat Maxmiliána a Ferdinanda, synů Ferdinanda I., na dvoře ve Vídni, kde se učil cizí jazyky a osvojoval si základy humanistického vzdělání. Cestami s královými syny poznal kulturu západoevropských dvorů, pronikl do habsburské diplomacie, a připravil se tak na kariéru politika ve službách Habsburků.¹⁶⁰

Po smrti Adama I. v roce 1531 nemohl malý Jáchym ani jeho mladší bratr Zachariáš převzít jindřichohradecké panství. Rodový majetek proto spravoval jejich poručník Volf starší Krajíř z Krajku a na Landštejně.¹⁶¹ Po dosažení plnoletosti roku 1546 se Jáchym oženil s Annou z Rožmberka, nevlastní sestrou Viléma a Petra Voka z Rožmberka. Sňatek měl posílit rodovou smlouvu mezi pány z Hradce a Rožmberky, kterou Jáchymův otec Adam I. uzavřel s bratry Janem, Joštem a Petrem z Rožmberka z počátku roku 1528.¹⁶² Po smrti nevěstina otce Petra z Rožmberka vyslal Jáchym posly k poručníkům jeho dětí a žádal je o ruku Anny. Uzavřel totiž s Petrem z Rožmberka smlouvu, že mu dá dceru za manželku, až jí bude 16 let.¹⁶³ Svatební veselí se mělo konat v Českém Krumlově, tedy jako tradičně v sídle nevěsty. Jáchym ale onemocněl a požádal proto poručníky, aby vyslali nevěstu do Jindřichova Hradce. Anna dorazila 9. března 1546 i se svým fraucimorem. Svatba se na tamním zámku konala ve Zlatém pokoji.¹⁶⁴ Z manželství se narodilo pět nebo šest dětí,¹⁶⁵ ale pouze tři se dožily dospělosti. První dvě dcery, pojmenované zřejmě Anna (+ 1553) a Alžběta (+ 1555), zemřely buď přímo při porodu, nebo před svými prvními narozeninami. Potřetí, v roce 1549, Anna Hradecká porodila syna Adama, pozdějšího dědice. Druhý syn Jindřich

¹⁵⁸ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 8.

¹⁵⁹ M. Holý, *Ve službách šlechty*, s. 336.

¹⁶⁰ V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., *Dvory*, s. 8; M. Holý, *Zrození*, s. 322-323; T. Řehoř, *Jáchym z Hradce*, in: *Výroční zpráva c.k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885*, Jindřichův Hradec 1885, s. 1-19.

¹⁶¹ V. Ledvinka, *Úvěr*, s. 45.

¹⁶² *Archiv český* 11, s. 478-480.

¹⁶³ Anna z Rožmberka se narodila 26. ledna 1530.

¹⁶⁴ J. Pánek (ed.), *Václav Březan, Životy I*, s. 20-23.

¹⁶⁵ Karel Tříška a František Teplý uvádí pouze pět dětí, v ostatní literatuře se vyskytuje ještě Anna (Alžběta). Karel Tříška, *Rodinný archiv pánů z Hradce 1291-1629. Inventář II/JH 1*, Jindřichův Hradec 1980, s. 17; František Teplý, *Dějiny města Jindřichova Hradce I/2*, Jindřichův Hradec 1927, nestránkované přílohy; *Ottův slovník naučný* 16, Praha 1900, s. 224. August Sedláček v rodokmenu uvádí pouze tři Jáchymovy děti, A. Sedláček, *Hrady* 4, s. 34.

Adam se také dožil dospělého věku, zemřel až v roce 1591. Dcera Anna narozená v roce 1557 téhož roku zemřela. Posledním potomkem byla opět Anna, která se roku 1571 provdala za Oldřicha Felixe Popela z Lobkovic.¹⁶⁶

Roku 1546 Jáchym od Volfa převzal správu celého panství. Nedlouho poté se Jáchym stal hejtmanem Bechyňského kraje. Ferdinandovi pomohl svou osobní pomocí v bitvě u Mühlberka, která se odehrála 24. dubna 1547, a potlačováním protihabsburského odboje českých stavů. Kvůli následným konfiskacím zchudl i jeho švagr Diviš Slavata, jenž měl za manželku jeho sestru Alžbětu.¹⁶⁷

2.3.1 Pohyb majetků

Jako jediný pán celého dominia vystupoval Jáchym pouze čtyři roky. S druhorozeným bratrem Zachariášem se musel vyrovnat smlouvou podepsanou dne 26. září 1550. Pozemkový majetek rodu byl rozdělen na jindřichohradecký a telečský celek. Obě panství se v budoucnu měla spojit pouze v případě vymření jedné větve rodu. Smlouvou získal Zachariáš moravskou Telč s městem Slavonicemi, dále Želetavu, Roštejn a patronátní právo nad klášterem v Nové Říši.¹⁶⁸ Jáchymovi zůstalo panství Jindřichův Hradec. Přestože z něj ještě západní část připadla Zachariášovi, bylo stále jedním z největších panství v Čechách. Zahrnovalo dvě města, 65 vesnic, tři režijní dvory, dva ovčiny a pivovar.¹⁶⁹ Za dva roky se Jáchym a Zachariáš dohodli o doplnění dohody o rozdělení. Zachariáš se vzdal svého nároku na polovinu panství Kardašova Řečice a polovinu Dráchova, který byl společným dědictvím po babičce Anně Hradecké z Minstrberka.¹⁷⁰ Také případné dědictví po sestřích Voršile, Mandelině a Alžbětě, které po babičce obdržely Zlukov a Chotěmice, mělo připadnout Jáchymovi.¹⁷¹ Koncem roku 1552 převzal Jáchym do zástavní držby panství Vimperk a lesy okolo Boubína. V roce 1553 tento konfiskát po Petru Malovcovi z Chýnova doplatil a získal ho dědičně. Jelikož bylo vimperské panství odlehlé a nemohlo být trvale připojeno k dominiu,

¹⁶⁶ Ottův slovník naučný 16, s. 224.

¹⁶⁷ F. Teplý, Dějiny města, s. 232-233.

¹⁶⁸ V. Ledvinka, Úvěr, s. 46.

¹⁶⁹ Tamtéž.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 49. K Minstrberkům více Radek Fukala, Minstrbersko-olešnická knížata v období reformace a renesance. Potomci slezského knížete Karla I. minstrbersko-olešnického, in: Radek Fukala, Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740, díl A, Praha 2008, s. 191-205; Ondřej Felcman – Radek Fukala a kol., Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat, Praha 2008.

¹⁷¹ V. Ledvinka, Úvěr, s. 49. Zlukov a Chotěmice skutečně roku 1580 připadly k Hradci, ale Chotěmice byly už v roce 1582 definitivně odprodány.

prodal ho Jáchym začátkem roku 1554 Vilémovi z Rožmberka.¹⁷² Současně se začal zajímat o koupi velkostatku Hluboká nad Vltavou. Nejprve neúspěšně vyjednával s Ondřejem Ungnadem ze Suneku a jeho manželkou Annou Hofmannovou ze Střechova, kteří byli zástavními držiteli panství. Po roce 1555 už s jednáním s Ungnady nepokračoval a obrátil se přímo na krále Ferdinanda I. jako na vrchního pána. Po odnětí Hluboké dosavadním držitelům požádal Jáchym z Hradce o dědičné odkoupení. Teprve v roce 1562 bylo hlubocké panství zapsáno Jáchymovi do desek zemských, čímž se jeho država na jihu Čech zdvojnásobila.¹⁷³ Jáchymovou poslední expanzí bylo připojení Žirovnice. Jako poručník Šebestiána z Gutnštejna, držitele Žirovnice, si připravil podmínky k jeho převzetí a v roce 1564 získal dědičně hrad a město Žirovnici, dvůr Štítné a okolní vsi (Zdešov, Jakubín, Cholumné a Žďářík) jako náhradu za Šebestiánův údajný dluh.¹⁷⁴

2.3.2 Hospodářství

Jáchym se zajímal o hospodářství a podporoval jeho výnosné formy. Za jeho vladaření dovršila výstavba rybníků.¹⁷⁵ Rybníky pánů z Hradce nedosahovaly takové výnosnosti jako na sousedním Třeboňsku. Na panství Jindřichův Hradec vzniklo nejvíce nových vodních ploch v druhé polovině 16. století, nebyly však uspořádány v ucelenou soustavu. Větší počet rybníků vznikl na sousedním panství Kardašova Řečice.¹⁷⁶ Chovaly se v nich ryby pro obchod i pro zásobování zámeckého sídla.¹⁷⁷ Mezi nejvýznamnější vrchnostenské úředníky v padesátých letech 16. století patřil bezesporu Šťastný Pušperský z Pleší. Roku 1559 dal budovat zámecký vodovod a prohloubit studnu na třetím zámeckém nádvoří. Také prokopal splav ve skále, aby voda dostatečně proudila na novou pilu.¹⁷⁸ O tři roky později nechal opravit výpust' rybníka Vajgar, který se nachází pod zámekem.¹⁷⁹ Mezi Šťastného následovníky vynikli

¹⁷² V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 16.

¹⁷³ Tamtéž; V. Ledvinka, Úvěr, s. 50-51.

¹⁷⁴ V. Ledvinka, Úvěr, s. 52.

¹⁷⁵ Více František Teplý, Příspěvky k dějinám českého rybníkářství, Praha 1937.

¹⁷⁶ Filip Dvořák, Rybníční hospodářství na Jindřichohradecku ve druhé polovině 17. století, České Budějovice 2008 (diplomová práce), s. 29-32.

¹⁷⁷ Milan Kovář, Rybníky na dominiu pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6) s. 63-75, zde s. 64-66.

¹⁷⁸ F. Teplý, Dějiny města, s. 288.

¹⁷⁹ Týž, Dějiny rybníků na Hradecku, Vodňany 1925, s. 21.

hlavně rybníkářští mistři Mikuláš Mládek, jeho syn a Toman kovář ze Senotína, který stavěl a opravoval většinu rybníků na Jindřichohradecku.¹⁸⁰

Od přelomu 15. a 16. století začala šlechta podnikat také v oblasti pivovarnictví. Postupem času vrchnost dovolovala venkovanům i měšťanům vaření piva jen pro svou potřebu. Již za Jindřicha IV. z Hradce byl na jindřichohradeckém zámku roku 1503 opraven a rozšířen pivovar. Jeho produkce rostla, proto Jáchym v roce 1551 rozhodl o jeho dalším rozšíření. Adam II. v osmdesátých letech 16. století dal postavit zbrusu nový panský pivovar a měšťanům vaření zakázal. Vznikem nových vrchnostenských pivovarů došlo k úplnému zániku domácího vaření a panské pivo bylo dopravováno i do nejdlejších končin panství.¹⁸¹

2.3.3 Politická kariéra

V roce 1551 začal Jáchym z Hradce zastávat funkci karlštejnského purkrabí za panský stav. Současně ale zůstal jedním z osobních komorníků Ferdinanda I. a s hodností šenka obsluhoval krále u stolu. Ve sporu Viléma z Rožmberka s Jindřichem z Plavna, který vypukl na jaře 1552, se stal stoupencem Viléma.¹⁸² Ferdinandovu osobní komoru Jáchym opustil až na podzim 1554, kdy se s podporou arciknížete Ferdinanda, který působil v Praze jako místodržitel, stal nejvyšším kancléřem.¹⁸³ V úřadu nahradil zesnulého Jindřicha IV. z Plavna. V padesátých letech 16. věku se hradecký pán účastnil jednání říšských sněmů v Augšpurku, Frankfurtu nad Mohanem a v Řezně. Roku 1558 doprovázel Jáchym z Hradce císaře Ferdinanda I. na sněm v Augšpurku spolu s nejvyšším hofmistrem Johannem Trautsonem, nejvyšším dvorským maršálkem Linhartem Harrachem, prezidentem říšské dvorské rady Karlem z Zollernu a jezuitou Petrem Canisiem.¹⁸⁴ Jáchym zde měl dohlížet na svého přítele Petra Voka, aby důsledně přijímal pod jednou způsobou a pronikl do těsné blízkosti císaře. Z Augšpurku posílal osobní listy Maxmiliánovi II., aby ho informoval o politických novinkách. Zdrojem mu bylo nejen samotné zasedání sněmu, ale také novinové zpravodajství. Tématem dopisů byly začínající náboženské války stavů v Nizozemí se španělským králem, války

¹⁸⁰ M. Kovář, Rybníky, s. 69.

¹⁸¹ František Gabriel, Pivovarnictví v bývalém Bechyňském kraji do počátku 18. století, Jihočeský sborník historický 40, 1971, č. 1, s. 19-43, zde s. 22-27.

¹⁸² Jaroslav Pánek, Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století (knížata z Plavna a Vilém z Rožmberka 1547-1556), Československý časopis historický 31, 1983, s. 864.

¹⁸³ Václav Bůžek, Jáchym z Hradce. Velmož ve službách země a dvora, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 10.

¹⁸⁴ Václav Bůžek – Rostislav Smíšek, Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce, Folia Historica Bohemica 23, 2008, s. 38.

o Livonsko a útoky vojska tureckého sultána.¹⁸⁵ O dění v Království českém Jáchyma informovali například Jan mladší Popel z Lobkovic a Zikmund Oudrcký, kteří ho varovali před ostudou a ztrátou části majetku, který musel být odprodáván věřitelům jeho velkých dluhů.¹⁸⁶

Nejvíce času však trávil ve Vídni u dvora, kde ho zaměstnávaly povinnosti tajného rady. V roce 1561 mu španělský král Filip II. udělil rytířský Řád zlatého rouna. Této pocty se Jáchymovi dostalo jako druhému českému šlechtici. Před ním ho obdržel Vratislav z Pernštejna.¹⁸⁷

2.3.4 Rezidenční síť a opravy zámků

Raně novověcí šlechtici potřebovali ke svému každodennímu životu vytvořit vlastní zázemí – místo k bydlení, společenskému a hospodářskému životu. K majetku nejbohatších šlechticů náleželo několik sídel, městské domy a příměstské statky. Vznikla tak šlechticova rezidenční nebo sídelní síť.¹⁸⁸ V 15. a 16. století sloužila k pobytům šlechty zpravidla obydlí na venkově. Občas se z rezidenční sítě vymykalo druhé rodové sídlo, které sloužilo rodové sekundogenituře. Stejně se tak stalo i u pánů z Hradce, kdy pro Jáchymova mladšího bratra Zachariáše byla vyčleněna Telč. Domy ve svých sídelních městech šlechtici sami neobývali, nejčastěji je pronajímali nebo darovali svým úředníkům.¹⁸⁹ Páni z Hradce navíc vlastnili palác v Praze, který Jáchym využíval při svých pobytech v hlavním městě království.

Jáchym opravoval a přestavoval Královský palác v jindřichohradeckém hradním komplexu. Nejstarší renesanční přestavby započaly již za Jáchymova otce Adama I., který k pozdně gotickému hradu přistavěl takzvané Adamovo stavení. Upravil i gotickou věž Hranatku, jež byla po smrti Jáchyma postupně zbořena. Výstavbu dalších budov přerušila Adamova smrt. V roce 1546 se ujal vlády nad hradeckým domem Jáchym. Navázal na počiny otce a zahájil důkladnou přestavbu, která trvala po celou druhou polovinu 16. století.¹⁹⁰ Architektem se stal Antonio Ericer pocházející z Itálie,

¹⁸⁵ Tamtéž, s. 40-46.

¹⁸⁶ Tamtéž, s. 50.

¹⁸⁷ V. Ledvinka, Úvěr, s. 48; V. Bůžek – J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 8.

¹⁸⁸ Rezidenční síť v předbělohorské době analyzoval Jaroslav Pánek, Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době, in: Lenka Bobková (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 9–27.

¹⁸⁹ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 169-173.

¹⁹⁰ J. Hrdlička, Jindřichův Hradec, in: Michal Konečný (ed.), Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost. Renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu, Brno 2017, s. 281-303, zde s. 286-287; Jan Muk – Milada Vilímková,

který se osvědčil při probíhajících opravách Zachariášovy Telče.¹⁹¹ Antonio postavil v celém zámku i nové komíny a byl také autorem zámeckých arkád.¹⁹²

Nejvýznamnější práce se soustředily na jihovýchodní část zámku. Ve východní části druhého nádvoří bylo vybudováno dvoupatrové křídlo s kolmým traktem do západního směru, který obsahuje průchod mezi nádvořími. Stavení bylo pojmenováno po Jáchymovi a do dveřních portálů byly vytesány erby vladaře a jeho manželky Anny. V Jáchymově stavení byla umístěna vrchnostenská kancelář, takzvané Rožmberské pokoje, dětské pokoje a komnaty zámecké paní. Výbavu tvořily vykládané psací stoly, skříně, truhly a stolice, ozdobné postele a na podlahách ležely turecké koberce. Pánův pokoj, který se nacházel nedaleko, měl podobné vybavení.¹⁹³ Naplánována byla stavba ještě jednoho paláce, který měl celý zámecký areál uzavřít. Do Jáchymovy smrti však byly postaveny pouze obvodové zdi.¹⁹⁴

Zámek Hluboká nad Vltavou koupil Jáchym v roce 1562 od Adama Ungnada ze Suneku.¹⁹⁵ Již roku 1559 požádal krále Ferdinanda I., aby mu panství dědičně zapsal. V březnu 1562 mu bylo zapsáno do desek zemských.¹⁹⁶ Společně s manželkou Annou Hradeckou z Rožmberka tu vybuďoval kapli. Jeho erb se nacházel nad oratoří a erb Anny nad oltářem.¹⁹⁷ Po Jáchymově smrti započal jeho syn Adam II. z Hradce rozsáhlou přestavbu. Stavitel Baldassar Maggi přetvořil středověký hrad v rozsáhlý renesanční zámek s reprezentativními pokoji. Měl vylámat nová okna, zvýšit zdi, zřídit novou světnici a postavit nový palác. V letech 1582-1583 byla upravena Červená věž. V druhé polovině osmdesátých let 16. století probíhaly opravy a pokrývání střech. Jednotlivé trakty zámku byly výškově srovnány a dlouhý trakt zvýšen o patro. Reprezentativní sály se nacházely v západním křídle a hospodářské zázemí jako kuchyně, pekárna a sklady v jižní části. O desetiletí později byly obě části stavebně spojeny arkádami.¹⁹⁸

Ke vzniku Nového stavení jindřichohradeckého zámku, in: Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 173-180.

¹⁹¹ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 17; J. Krčálová, Renesanční stavby, s. 14.

¹⁹² F. Teplý, Dějiny města, s. 303-304.

¹⁹³ J. Hrdlička, Jindřichův Hradec, s. 288-290; L. Jirásko, Jindřichův Hradec, s. 28.

¹⁹⁴ J. Hrdlička, Jindřichův Hradec, s. 291.

¹⁹⁵ Ottův slovník naučný 11, s. 376.

¹⁹⁶ A. Sedláček, Hradý 7, s. 142-143.

¹⁹⁷ Tamtéž, s. 129.

¹⁹⁸ J. Krčálová, Renesanční stavby, s. 148-151.

2.3.5 Palác pod Stupni

Jáchym z Hradce postavil také pražský palác v místě zvaném pod Stupni. Povinnosti nejvyššího kancléře ho nutily často pobývat v Praze. Po několikaletém a drahém pronajímání si cizích domů sehnal koncem padesátých let vhodný objekt. Koupil dům pod Hradem při Nových zámeckých schodech od Buriana Žabky z Limberka.¹⁹⁹ Dům musel projít celkovou rekonstrukcí, protože novému majiteli nevyhovoval velikostí ani stavem. V roce 1561 byl navíc poškozen požárem.

Přestavbu Jáchym svěřil svému staviteli Antoniu Ericerovi. Mistr na pražském paláci pracoval více než pět a půl roku. Po obnově shořelých střech a přistavení horního patra následovaly roku 1562 vnitřní úpravy. Vznikly při nich nové panské pokoje, fraucimor a čeledník. Patra byla propojena věžičkou se šnekovitým schodištěm. V únoru zmíněného roku Jáchym odkoupil parcelu měšťana Havla Ditricha nacházející se před palácem a vybudoval na ní zahradu, dřevěný altán a okrasné záhony.²⁰⁰ Dosud stavba stála asi 850 kop grošů českých. Během roku 1563 postavili tesaři novou pavlač, zedníci vydláždili dvůr a započali práce na nových arkádách. Stavební náklady činily 900 kgč. O rok později Ericer zvýšil zahradu. Dřevěný altán musel být několikrát přestavován, jelikož stínil paláci. Pokoje pána, fraucimor a kuchyně byly vybaveny novým nábytkem. Náklady vyčíslil Antonio Ericer na 580 kgč. Roku 1565 stavitel rozšířil zahradu a postavil vinný a pivní sklep, vše stálo 285 kgč. První etapa oprav skončila na jaře 1566 a vyžádala si celkový finanční náklad asi 2600 kgč.²⁰¹

Jáchym z Hradce v novém paláci poprvé pobýval o Velikonocích v roce 1563. Poté v lednu a únoru 1564, čímž začalo pravidelné užívání domu.²⁰² Hoštění zde byli panští služebníci i urození hosté.

Po Jáchymově smrti palác vlastnil jeho syn Adam II., který zahájil další rozsáhlé úpravy počátkem osmdesátých let. Byly při nich zřízeny nové pokoje nad maštalemi, sýpka a pavlač. Pro služebnictvo se přikoupily další dva domy. V srpnu 1595 palác znovu vyhořel a opravy byly dokončeny až o dva roky později. Mezitím však zemřel Adam II. a neuživý Jáchym Oldřich palác nevyužíval. Část lepších pokojů pronajímal vzácným návštěvám císaře Rudolfa II. a roku 1602 celý objekt prodal svému švagru Vilému Slavatovi.²⁰³

¹⁹⁹ V. Ledvinka, *Rezidence feudálního velmože*, s. 116.

²⁰⁰ *Tamtéž*, s. 116-119.

²⁰¹ Týž, *Dům*, s. 271-279.

²⁰² *Tamtéž*, s. 279-280.

²⁰³ Týž, *Rezidence feudálního velmože*, s. 117-119.

2.3.6 Jáchymovo zadlužení

Jáchym z Hradce neustále potřeboval peníze, zejména na cestování, stavební úpravy zámku v Jindřichově Hradci a pražského paláce a vlastní reprezentaci.

Ve finančním hospodaření Jáchyma a později i jeho syna Adama II. se uplatňovalo několik typů kreditních transakcí. Byly to půjčky peněz zúročované nebo bezúročné, případně na zástavu věcí nebo nemovitostí, dále koupě a prodeje statků na úvěr, nákupy běžného i luxusního zboží na úvěr a odkládání výplaty peněz, jejichž zaplacení bylo zaručeno dlužním úpisem.²⁰⁴ Jáchym se nejčastěji uchýloval k vypůjčení hotových peněz. Při půjčce byl vyhotoven dlužní úpis, po zaplacení dluhu pak kvitance, která zprošťovala plátce splněného závazku.²⁰⁵ V archivech se dochovalo celkem 111 originálů dlužních úpisů Jáchyma a Adama II.²⁰⁶

Na vysoké půjčky uzavíral Jáchym dluhopisy s rukojmími, k čemuž docházelo zejména v době snížené důvěry věřitelů v platební schopnosti dlužníka. Dluhopisy se svědky převažovaly při menších půjčkách. Ty byly běžné mezi sousedy, při půjčkách mezi pány a také v případech, kdy byl věřitel společensky nižšího postavení. Pro malé krátkodobé půjčky od vlastních úředníků, nejbližších přátel či pro dluhy za nákupy stačil dluhopis s pečeti a vlastnoručním podpisem dlužníka. Tyto písemnosti nikdy neobsahovaly záruky ani sankce.²⁰⁷ Jáchymovi půjčovala městská rada v Jindřichově Hradci i jednotliví měšťané.²⁰⁸

Umořování dluhů se řídilo ustanoveními v úpisech a individuálními dohodami s věřiteli. Páni z Hradce své dluhy spláceli postupně formou pololetních splátek v dubnu na svatého Jiří a v říjnu na svatého Havla. Ve druhé polovině padesátých let 16. století bylo úvěrové hospodářství jednoduché. Záležitosti kreditu měli na starosti Jáchymův rádce Ctibor Vrchotický z Loutkova, hejtman Šťastný Pušperský z Pleší a hofmistr Kryštof Lhotský ze Zásmuk. Účetní evidenci vedl důchodní písař Ondřej Švorc z Kramole.²⁰⁹ V šedesátých letech v důsledku koupení statků Hluboká nad Vltavou, Protivín a Žirovnice byla situace složitější.

²⁰⁴ Jáchymovy dlužní úpisy jsou uloženy v Rodinném archivu pánů z Hradce v SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, inv. č. 254-256, 258-260, 262-268, 270-273, 275-276, 278-280, 284-285.

²⁰⁵ V. Ledvinka, Úvěr, s. 81-83.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 84, tabulka.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 85.

²⁰⁸ F. Teplý, Dějiny města, s. 274.

²⁰⁹ V. Ledvinka, Úvěr, s. 93.

2.3.7 Jáchym na pohřbech císařů Svaté říše římské

Po smrti císaře Karla V. se jeden z pohřebních průvodů konal 24. února 1559 ve městě Augšpurk. Zúčastnil se ho i Jáchym z Hradce. Nejvyšší kancléř Království českého krácel na nejčestnějším místě těsně před nejbližšími pozůstalými vladaře. Na sametovém polštáři nesl zlatou korunu císaře, která byla zdobena drahými kameny a perlami.²¹⁰

Po úmrtí císaře Ferdinanda I., který skončil 25. července 1564, se Jindřichův Hradec stal zastávkou na cestě mrtvého těla do Prahy, kde císař nařídil konání pohřbu. Již při prvním pohřbu ve Vídni nejvyšší kancléř Jáchym z Hradce dohlížel na správné řazení v průvodu smutečních hostů, jež přijeli doprovodit císaře při poslední cestě ze země Koruny české. V Království českém vypukl shon. Musely být zajištěny ubytovací a stravovací možnosti. Na pražském pohřbu se Jáchym spolu s dalšími vysokými úředníky přičinil o to, aby většinu insignií a symbolů vlády zesnulého císaře nesli čeští šlechtici.²¹¹

2.3.8 Smrt a pohřeb

Jáchym z Hradce tragicky zahynul cestou z Vídně do Jindřichova Hradce, kam jel, aby vyřídil důležité hospodářské záležitosti a rozloučil se s rodinou před další cestou na říšský sněm v Augšpurku. Dvanáctého prosince 1565 vyjel z Vídně a těsně za městem se pod jeho kočárem prolomil dřevěný most, který byl podmáčený kvůli záplavám. Jáchym z Hradce, člen rodu Španovských a dva členové Říčanských se utopili ve vodách Dunaje.²¹² Zachránil se pouze Jindřich Vrchotický – Jáchymovo páže, císařský kavalérista a kočí.²¹³ Císař Maxmilián II. vystrojil mrtvému kancléři ve Vídni velký pohřební průvod, jehož se sám zúčastnil spolu s celým dvorem. Na pohřeb do Jindřichova Hradce za sebe vyslal arciknížete Karla. Jáchyma pochovala jeho žena Anna před oltářem místního kostela. O dva roky později nechala zhotovit mramorový epitaf s nápisem „*V roce 1565, 12. Decembris mezi hodinou 7. a 8. dopoledne zesnul v Pánu urozený a šlechtný pan Joachim z Hradce a na Hradci, rytíř řádu zlatého rouna, Jeho Milosti Císařské a krále uherského i českého tajný rada*

²¹⁰ Václav Bůžek, Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Prezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků, Praha 2020, s. 67-69.

²¹¹ Tamtéž, s. 107; Týž, Ferdinand I. ve svědectvích o jeho nemocech, smrti a posledních rozloučeních, Český časopis historický 112, 2014, s. 402-431, zde s. 421-422.

²¹² F. Teplý, Dějiny města, s. 307.

²¹³ Tamtéž.

*a království Českého nejvyšší kanclíř, který zde pochován, jehož milé duši Všemohoucí Bůh buď milostiv.*²¹⁴

Vdova Anna Hradecká z Rožmberka se stala poručnicí nezletilých dětí. Pouze díky ní nedošlo k propuknutí majetkové krize. Odprodejem Kamýka nad Vltavou s osmi vesnicemi, zastavením stavebních úprav zámku a šetrným hospodařením získala prostředky, kterými odrazila nápor Jáchymových věřitelů a snížila zadlužení rodu na únosnou mez. Po osmi letech poručnické správy předala synovi Adamovi konsolidovanou českou část dominia pánů z Hradce.²¹⁵

2.4 Zachariáš z Hradce

Mladším synem Adama I. z Hradce a Anny z Rožmitálu byl Zachariáš z Hradce, narozený roku 1527.²¹⁶ Dětství a rané mládí strávil na jindřichohradeckém zámku, kde byl vychováván pod dozorem matky. Rodovou smlouvou získal od bratra Jáchyma panství Telč s městy Slavonicemi a Želetavou a hradem Roštejnem.²¹⁷ V letech 1551 a 1552 se zúčastnil výpravy české a moravské šlechty do Itálie.²¹⁸ V roce 1558 byl jmenován nejvyšším moravským komorníkem a roku 1567 se stal moravským zemským hejtmanem.²¹⁹ V rozšiřování statků se bratrovi směle vyrovnal. Držel panství Polná, Přibyslav, letohrádek Rozkoš a hrad Roštejn. Na telčském panství vybudoval mnoho výnosných hospodářských podniků a brzy se připojil mezi nejbohatší šlechtice na Moravě.²²⁰ Díky výhodnému sňatku s Kateřinou z Valdštejna, který uzavřel v roce 1553, se ze Zachariáše stal také jeden z deseti nejbohatších šlechticů v království, jelikož polenské panství ležící ve východních Čechách přinesla věnem novomanželka.²²¹ Tomu muselo odpovídat i rodové sídlo. Stavební úpravy v duchu

²¹⁴ Tamtéž.

²¹⁵ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 18.

²¹⁶ Petr Koukal, Narození, sňatky, manželky a děti Zachariáše z Hradce a na Telči, Vlastivědný sborník Vysočiny – oddíl věd společenských 10, 1996, s. 41-64.

²¹⁷ Václav Ledvinka, Rezidence a dvůr Zachariáše z Hradce v Telči (1550-1589), in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků, České Budějovice 1993 (Opera historica 3), s. 202.

²¹⁸ J. Pánek, Výprava, s. 41.

²¹⁹ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 9.

²²⁰ Tamtéž.

²²¹ V. Ledvinka, Rezidence a dvůr, s. 202.

renesance trvaly na Telči celých 30 let.²²² Narozdíl od ostatních šlechticů se Zachariáš z Hradce svými přestavbami nezadlužil, naopak postupem času bohatl.²²³

Z prvního Zachariášova manželství se narodil jediný syn Menhart Lev, který se ovšem nedožil dospělosti. Teprve druhá žena Anna ze Šlejnic porodila dceru Kateřinu, která se roku 1591 provdala za Ladislava Berku z Dubé. Zachariáš z Hradce zemřel v roce 1589 na zámku v Telči po dlouhých zdravotních komplikacích.²²⁴ Pohřeb se konal tři měsíce po smrti. Podle jeho přání, „*aby ty oboje těla z velkého kostela náležitě vyzvižena a se mnou v kaple nové, kterou sem sobě v zámku v Telči ku pohřbu zvolil a udělati dal, poctivě a řádně vedle církve svaté pochována byla*“ byly přeneseny ostatky jeho první manželky Kateřiny z Valdštejna a jejich syna Menharta Lva z farního kostela sv. Jakuba a byly pohřbeny v kapli Všech Svatých spolu s vladařem.²²⁵ Pohřební řeč nad zemřelým vladařem pronesl Zikmund Domináček z Písnice, který působil jako kaplan na Telči.²²⁶ Ještě před smrtí sepsal Zachariáš dvě závěti, jednu pro majetky v Čechách a druhou pro moravské zboží. Telč odkázal zpět do hradecké větve rodu, konkrétně svému synovci Adamovi II. Protože chtěl zabezpečit i manželku a dceru, odkázal jim panství, která nebyla součástí jeho rodového dědictví, tedy panství Polná a Příbyslav.²²⁷

²²² Více též Josef Hrdlička, Telč Zachariáše z Hradce. Rodová paměť renesančního šlechtice, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 8, s. 26-27.

²²³ V. Ledvinka, Rezidence a dvůr, s. 204.

²²⁴ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 9.

²²⁵ Pavel Král, Pohřby posledních pánů z Hradce, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 401-512, zde s. 404-408; Týž, Smrt, s. 227.

²²⁶ Vojtěch Večeře, Zachariáš z Hradce a jeho posmrtný obraz v pohřební řeči Zikmunda Domináčka z Písnice, Jihočeský sborník historický 86, 2017, s. 60-112; Hana Beránková, Nobilissimae nationis Italicae ad regni Poloniae proceres contra calumniatores defensio Zikmunda Domináčka z Písnice, in: Knihy a dějiny, Praha 2010, s. 51-75; Ivana Čornejová – Jiří M. Havlík – Josef Hrdlička a kol., Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši, Praha 2020, s. 78, 133. Pohřební řeč přeložila a editovala Marta Vaculínová, Edice: Pohřební řeč Zikmunda Domináčka z Písnice nad Zachariášem z Hradce (1589), in: Ondřej Jakubec – Pavel Weisser, Mauzoleum Zachariáše z Hradce na zámku v Telči a jeho výzdoba v kontextu renesančních zámeckých kaplí, Opuscula Historiae Artium 64, 2015, s. 2-31, zde s. 19-26.

²²⁷ Drahomíra Vodičková, Spor o dědictví Zachariáše z Hradce v letech 1589-1594, in: Jiří Kubeš – Radmila Pavlíčková (edd.), Šlechtic mezi realitou a normou. Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku, Olomouc 2008, s. 63-93, zde s. 69-75. Obě závěti Zachariáše z Hradce editoval Pavel Král, Pohřby, s. 477-494.

2.5 Adam II. z Hradce

Adam II. z Hradce, předposlední mužský dědic hradeckých pánů, se narodil v roce 1549 Jáchymovi z Hradce a Anně Hradecké z Rožmberka.²²⁸ V dětství byl vychováván doma a navštěvoval tamní městskou školu. V letech 1569 až 1573 působil jako komorník arciknížat Rudolfa a Arnošta. Spolu s nimi se mu u vídeňského dvora dostalo řádné výchovy i vzdělání.²²⁹ Při protitureckém tažení, jehož byl účasten roku 1567, se nakazil nevyhlášenou nemocí, zvanou uherská.²³⁰ Ve Vídni si Adam II. vybral nevěstu. Jeho postupující nemoc mu nemohla zabránit odjet do Štýrska na zasnuby s Kateřinou z Monfortu. Manželka přijela do Jindřichova Hradce v roce 1574.²³¹ Nikdy se však nenaučila česky a vytvořila si vlastní fraucimor. Sblížila se s přísně katolickou skupinou kolem Polyxeny z Pernštejna.²³² Z manželství s Kateřinou se narodilo šest dětí, ale pouze dvě – syn Jáchym Oldřich a dcera Lucie Otýlie – se dožily dospělosti.²³³

Adam II. dlouhodobě neprojevoval zájem o rodové statky a dlouho nezastával žádný úřad. Teprve roku 1585 ho Rudolf II. za oddanost monarchii jmenoval do úřadu nejvyššího kancléře.²³⁴ Z titulu této funkce byl zároveň tajným radou Rudolfa II.²³⁵ Na zámku v Jindřichově Hradci i v pražském paláci, ve kterém pobýval až 150 dní ročně, pořádal okázalé slavnosti a zábavy, čímž velmožovy výdaje neustále rostly.²³⁶ Koncem sedmdesátých let 16. století vzrostl dluh na 112000 kop grošů českých. Tato situace vedla ke složitému řetězci úvěrů. V roce 1578 navrhl regent dominia Štěpán Vratislav z Mitrovic reformu hospodářství, aby již Adam nemusel před svými věřiteli ujíždět i ze zemských sněmů. V roce 1580 proto byla založena „komora Jeho Milosti páně“ jako nejvyšší finanční instituce na dominiu sloužící k vyplácení splátek úvěrů, úroků, berní a služného.²³⁷ Hospodářská reforma zapříčinila také obnovení panských dvorů, ovčírén a hřebčinů. Pod vedením Jakuba Krčina z Jelčan byly zvětšovány

²²⁸ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 9.

²²⁹ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 18.

²³⁰ Tamtéž, s. 19; V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 9

²³¹ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 19; P. Mařa, Svět, s. 633.

²³² K její osobě Marie Ryantová, Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království, Praha 2016.

²³³ Jana Řihová, Kateřina Hradecká z Monfortu (1556-1631), České Budějovice 2017 (diplomová práce), s. 95-98.

²³⁴ V. Bůžek - J. Hrdlička - P. Král - Z. Vybíral, Věk, s. 149-150.

²³⁵ P. Mařa, Svět, s. 400.

²³⁶ V. Bůžek - J. Hrdlička - P. Král - Z. Vybíral, Věk, s. 184; V. Ledvinka, Dům, s. 293-300; Týž, Rezidence feudálního velmože, s. 113-131.

²³⁷ Týž, Adam II. z Hradce, s. 19-20; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 211.

stávající rybníky i budovány zcela nové vodní plochy. Nově založený jindřichohradecký pivovar se stal nejvýnosnějším podnikem celého panství.²³⁸ Další peníze sháněl jindřichohradecký pán různými způsoby. Adam dokonce sáhl i na sirotčí důchody na panství Hluboká, což vyvolalo odpor místních sedláků, kteří měli samosprávu sirotčích peněz. Neshody vyústily v odepření poslušnosti poddaných. Když pán nechal popravít několik vzpurných sedláků, poddaní se znovu podrobili vrchnosti.²³⁹

I přes neustálou hrozbu bankrotu se Adam věnoval rozsáhlé přestavbě zámku v Jindřichově Hradci, kde nechal vybudovat manýristický rondel,²⁴⁰ i v Hluboké nad Vltavou.²⁴¹ Od strýce Zachariáše si najal architektka Baldassara Maggiho z Aroga, který dokončil přestavbu hradeckého zámku na velkolepou renesanční rezidenci.²⁴² Bylo dostavěno Nové stavení a nově postaveno protilehlé křídlo Zelených pokojů. Jednotlivé budovy spojily Velké arkády.²⁴³

Bankrot o chvíli odložila smrt Zachariáše na Telči, který zemřel bez mužského potomka a v době úmrtí byl pravděpodobně nejbohatším moravským šlechticem. Veškerý jeho majetek a značnou sumu hotových peněz a klenotů zdědil právě Adam, který se stal druhým nejbohatším českým pánem. Dědictví ale ke snížení dluhů nepřispělo. Adam si přivlastnil i panství Polná a Přibyslav, jež měla po otci držet Kateřina. Při soudním procesu, do kterého se osobně vložil Kateřinin manžel Ladislav Berka z Dubé, Adam sice udržel Polnou, musel za ni ale Kateřině zaplatit velkou peněžní náhradu. Pokud by částku nesplatil, mohla se Kateřina uvázat v polenské panství.²⁴⁴ Finanční situace rodu tím byla zpečetěna.²⁴⁵ Krach znovu oddálilo Adamovo jmenování nejvyšším purkrabím v roce 1593. Rudolf II. ho do čela české zemské vlády dosadil pro jeho loajlnost a také proto, že druhý adept na tento úřad – Jiří Popel z Lobkovic – vystoupil proti Rudolfovi na zemském sněmu.²⁴⁶ Toto jmenování pozdrželo dotěrné věřitele. Zároveň si však vyžádalo další velké náklady na reprezentaci. Poslední velký výdaj skomírajícího hradeckého vladaře představovala fundace jezuitské koleje v Jindřichově Hradci, kterou založil v lednu 1594 zřejmě

²³⁸ V. Bůžek, *Poslední páni*, s. 20.

²³⁹ F. Kavka, *Zlatý věk*, s. 139.

²⁴⁰ Více Josef Hrdlička, *Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce. Zámecký rondel jako pozemský ráj*, *Dějiny a současnost* 39, 2017, č. 1, s. 28-29; Luděk Jirásko, *Jindřichův Hradec*, s. 29-30.

²⁴¹ J. Krčálová, *Renesanční stavby*, s. 48-51.

²⁴² Více k Maggiho pracím na jindřichohradeckém zámku *Tamtéž*, s. 51-64.

²⁴³ V. Bůžek, *Poslední páni*, s. 22.

²⁴⁴ D. Vodičková, *Spor*, s. 91-92.

²⁴⁵ V. Bůžek, *Poslední páni*, s. 23.

²⁴⁶ J. Janáček, *Rudolf II.*, s. 316-317.

z popudu manželky Kateřiny Hradecké z Montfortu. Všechny své statky zatížil peněžními i naturálními dárkami pro novou kolej.²⁴⁷ Jezuitům byly svěřeny školy a patronát nad všemi farami na dominiu.²⁴⁸

O Adamově postupující nemoci svědčily účty za návštěvy lékařů v Jindřichově Hradci. Vyplývá z nich, že lékaři si na zámku takřka podávali dveře, neboť v letech 1575 až 1592 se jich tu vystřídalo na sedmatřicet.²⁴⁹ Adam II. z Hradce zemřel 23. listopadu 1596 v pražském paláci obklopen svou rodinou. Pohřben byl v prosinci poté, co bylo jeho mrtvé tělo převezeno z Prahy do Jindřichova Hradce.²⁵⁰ Na pohřbu se úlohy hostitele místo nemocného Jáchyma Oldřicha ujal Petr Vok z Rožmberka jakožto dobrý přítel a strýc nebožtíka.²⁵¹ Manželce Kateřině Adam II. odkázal vdovské sídlo v Jindřichově Hradci a také vyplacení čtyř tisíc kop grošů míšeňských ročně, které pojistil na panství Hluboká nad Vltavou.²⁵²

2.6 Jáchym Oldřich z Hradce

Po smrti prvorozeného syna Adama II. z Hradce Viléma Zachariáše se dědicem panství stal druhorozený Jáchym Oldřich. Prvním politickým počinem bylo vydání přísného městského řádu, který měl za úkol bránit pronikání reformačních myšlenek do města. Nedokázal ho ale prosadit proti opozici měšťanů.²⁵³ Bankrot se snažil odvrátit prodejem některých panství. Odprodána byla Polná, Hluboká, Protivín, Košíře a Butovice.²⁵⁴ Statky odkoupili rytířští věřitelé Hertvík Zejdlice ze Šenfeldu a Bohuslav Malovec z Malovic. Peníze získané z těchto obchodů situaci nezachránily. Jáchym Oldřich měl mnohé další náklady, neboť se dokončoval rondel v zámecké zahradě a podporoval místní jezuitskou kolej.

Ve svých jednatřiceti letech byl císařem jmenován karlštejnským purkrabím za panský stav.²⁵⁵ V roce 1598 se oženil s Marií Maxmiliánou z Hohenzollernu. Dvakrát se rod těšil na dědice, obě děti ale při porodu zemřely.²⁵⁶ Jáchymova epilepsie upoutala

²⁴⁷ V. Ledvinka, Úvěr, s. 57.

²⁴⁸ F. Kavka, Zlatý věk, s. 142.

²⁴⁹ K. Stloukal, Konec rodu, s. 122-123.

²⁵⁰ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 10-11.

²⁵¹ F. Teplý, Dějiny města, s. 410.

²⁵² P. Král, Smrt, s. 158.

²⁵³ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 11.

²⁵⁴ Tamtéž; F. Kavka, Zlatý věk, s. 142-143.

²⁵⁵ P. Maťa, Svět, s. 198.

²⁵⁶ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 10.

vladaře trvale na lůžko a vyústila v záchvaty šílenství. Roku 1602 sepsal testament, v němž všechno odkázal své sestře Lucii Otýlii a malou část peněz i své matce.

Poslední pán z Hradce zemřel 24. ledna 1604 na svém zámku v Jindřichově Hradci.²⁵⁷ Nabalzamované tělo zbavené vnitřních orgánů a uložené v cínové rakvi bylo v noci 28. ledna přeneseno ze zámku do špitálního kostela sv. Jana Křtitele. Průvod, který rakev doprovázel, se skládal pouze z nejbližších příbuzných, duchovenstva a jezuitů. V kostele byla rakev uložena na zlacený katafalk a každodenně se sloužily mše. Pohřeb organizovala faktická dědička Lucie Otýlie s manželem Vilémem Slavatou, kteří se tak mohli představit jako pokračovatelé rodové tradice pánů zlaté pětিলisté růže. Podílela se však i Adamova matka Kateřina z Monfortu, vdova Marie Maxmiliána z Hohenzollernu a dlouholetý přítel Petr Vok z Rožmberka.²⁵⁸ Po zádušní mši, která se konala čtyři měsíce po úmrtí, byly z kazatelny farního kostela odejmuty korouhve, helma a znak pánů z Hradce. Rodový erb byl rozlomen a položen na rakev, která byla uložena do rodinné hrobky v kryptě kostela.²⁵⁹

O dědičku majetku Lucii Otýlii z Hradce, sestru Jáchyma Oldřicha, projevil zájem již před Jáchymovou smrtí hned několik šlechticů. Jejím manželem se nakonec stal nemajetný Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Svatba se konala v lednu 1602 na zámku v Jindřichově Hradci.²⁶⁰ První majetek získal darem od manželky a švagra a také koupil pražského paláce pánů z Hradce. Teprve po smrti Lucie Otýlie na začátku ledna 1633 získal Slavata celé jindřichohradecké panství.²⁶¹

²⁵⁷ Tamtéž, s. 10, 188; F. Teplý, Dějiny města, s. 425.

²⁵⁸ P. Král, Pohřby posledních pánů z Hradce, s. 421-424.

²⁵⁹ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 190; F. Teplý, Dějiny města, s. 426.

²⁶⁰ V. Bůžek - J. Hrdlička a kol., Dvory, s. 11; F. Kavka, Zlatý věk, s. 145.

²⁶¹ V. Ledvinka, Adam II. z Hradce, s. 26.

3. Slavatové z Chlumu a Košumberka

Hrad Košumberk byl postaven ve druhé polovině 13. nebo začátkem 14. století. První známý držitel byl Ojír z Košumberka, který zde žil na začátku 14. věku.²⁶² V druhé polovině století tento hrad držel jistý Diviš z Popovce, jenž ho na začátku roku 1372 prodal spolu s městečkem Luží a dvanácti vesnicemi Divišovi, Ješkovi, Mstislavovi a Slavatovi z Chlumu.²⁶³

Po nich vlastnili hrad a četné pozemky v Čáslavsku bratři Jan, Vilém, Beneš a Diviš. Nejstarší Jan doprovázel Jana Husa na koncil v Kostnici.²⁶⁴ K jeho učení se přihlásili i mladší bratři Diviš a Vilém, kteří připojili své podpisy na stížný list poslaný do Kostnice po Husově upálení.²⁶⁵ Po smrti Beneše získali Košumberk Diviš a Vilém. Po Vilémovi zůstali dva synové – Slavata a Jan. Po smrti jejich strýce Beneše připojili do své držby slavatovské statky v Čáslavském kraji.²⁶⁶

Slavata z Chlumu a Košumberka zastával v letech 1463-1467 úřad hofmistra královského dvora. Přikoupil Černý Kostelec a další statky v okolí, a vytvořil tak velké panství v Čáslavském kraji. Jeho mladší bratr Jan s manželkou Annou z Dřevenic zůstal na Košumberce. Jan byl přisedícím zemského soudu a zemřel bezdětný v roce 1495.²⁶⁷

Na začátku 16. století vrcholil spor šlechty a měst. Šlechta využila časté nepřítomnosti krále Vladislava II. Jagellonského k oslabení vlivu městského stavu. Spory neměly jen politický charakter, jednalo se i o odlišné hospodářské zájmy. Kvůli úbytku obyvatel z doby husitských válek šlechta potřebovala zvýšit svoje příjmy. Začala proto podnikat a podporovala podnikání poddanských měst a městeček na svých panstvích. Tato činnost však narušovala dosavadní hospodářské výsady královských měst, která se začala konkurenci bránit. Na stranu měst se postupně přidávali význační páni království. Práva královských měst hájil například také Michal Slavata z Chlumu.²⁶⁸ Spor skončil kompromisem v podobě Svatováclavské smlouvy v roce 1517.²⁶⁹

Michal Slavata vystupoval i ve sporu o zasedání na zemském soudu. Páni zde museli dodržovat zasedací pořádek podle starobylosti rodů. V roce 1523 slíbil král

²⁶² A. Sedláček, *Hrady 1*, s. 96. Více k počátkům hradu J. Frolík – J. Sigl, *K počátkům hradu*.

²⁶³ A. Sedláček, *Hrady 1*, s. 96.

²⁶⁴ František Šmahel, *Jan Hus. Život a dílo*, Praha 2013, s. 178; *Archiv český 11*, s. 426.

²⁶⁵ F. Šmahel, *Husitská revoluce II*, s. 282-283.

²⁶⁶ A. Sedláček, *Hrady 1*, s. 97.

²⁶⁷ *Tamtéž*.

²⁶⁸ J. Macek, *Jagellonský věk 3-4*, s. 364.

²⁶⁹ Jindřich Francek, 24.10.1517. *Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození*, Praha 2006, s. 84-87.

Ludvík Jagellonský, že dá Michalovi Slavatovi čestnější místo na zemském soudu v důsledku starožitnosti jeho rodu.²⁷⁰

Michal Slavata z Chlumu rozšířil slavatovské panství do oblasti Ledčska. V roce 1479 přikoupil několik vsí a tvrz Tuněchody. Roku 1500 mu Jan mladší Špetle z Trudic a ze Žlebů prodal za 850 kop tvrz Číhošť.²⁷¹

Po Michalovi žili bratři Albrecht a Slavata. Po smrti Albrechta držel Košumberk Slavata. Ke svému panství připojil Chroustov, Kostelec, Chlum, Talmberk, Sázavu, Hradiště a Čestín Kostel. Oženil se s Jitkou z Janovic, která mu porodila několik dětí.²⁷²

3.1 Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka

Diviš Slavata byl synem Slavaty z Chlumu a Košumberka a dcery nejvyššího purkrabího pražského Jitky z Janovic. Narodil se roku 1515. V roce 1540, rok po smrti svého otce, se ujal vlády na Košumberku. Převzal také chlumské panství a po strýci Michalovi i černokostelecké panství.²⁷³ Roku 1541 se oženil s Alžbětou z Hradce, sestrou jindřichohradeckého pána Jáchyma. Jejich svatba se měla konat na zámku v Jindřichově Hradci, ale kvůli moru, který ve městě řádil, se konala na zámku v Miličíně u Tábora.²⁷⁴ Novomanželce věnoval 7500 kop grošů českých na vesnicích černokosteleckého panství.²⁷⁵ Diviš stejně jako jeho předkové byl příznivcem jednoty bratrské. Z Chraští docházel na Košumberk jeden ze starších bratří, aby zde konal bohoslužby.²⁷⁶

Sňatkem s členkou významné katolické šlechtické rodiny mělo dojít k dalšímu společenskému vzestupu rodu Slavatů.²⁷⁷ Díky Alžbětinu věnu a dědictví po otci se Diviš stal předním českým pánem, jenž vynikal statky i vzděláním. Diviš stanovil jméno Slavata za rodové příjmení. Z manželství s Alžbětou z Hradce vzešlo dvanáct dětí – synové Jan, Jáchym, Michal, Slavata, Adam, Jindřich, Albrecht a Zachariáš, dcery Kateřina, Bohunka, Magdalena a Anna Kateřina.²⁷⁸

Diviš Slavata byl dobrý hospodář a podnikatel. V roce 1546 vybudoval vodárnu v údolí pod hradem Košumberk, voda se odtud čerpala na hrad i do vrchnostenského

²⁷⁰ J. Macek, Jagellonský věk 1-2, s. 362.

²⁷¹ Tamtéž, s. 480; A. Sedláček, Hrady 12, s. 115.

²⁷² Ottův slovník naučný 23, s. 340.

²⁷³ V. V. Jeníček, Jindřich Slavata, s. 11; A. Sedláček, Hrady 15, s. 10.

²⁷⁴ V. V. Jeníček, Jindřich Slavata, s. 13.

²⁷⁵ A. Sedláček, Hrady 15, s. 10.

²⁷⁶ Ferdinand Hrejsa, Sborové Jednoty bratrské, Reformační sborník 5, 1934, s. 50.

²⁷⁷ Ottův slovník naučný 23, s. 340.

²⁷⁸ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 30.

pivovaru. Roku 1570 nechal opravit vyhořelou radnici v Luži. Svědectví o Divišově stavební činnosti podává také sloup z pšeničného mlýna pocházející z roku 1550.²⁷⁹ Po návštěvě Jáchyma v Jindřichově Hradci a prohlídce nového paláce psal švagrovi: „tisíc tolarů bych za to dal, kdybych takový štok na Košumberce měl.“²⁸⁰

Divišovi a Alžbětě velice záleželo na výchově všech jejich dětí. Výchovu šlechtických dětí mohli zajišťovat vychovatelé, školy ve městech nebo soukromé školy přímo ve šlechticově sídle. Diviš Slavata založil po roce 1540 na svém hradě bratrskou školu.²⁸¹ Ve škole vyučovali bratrští vychovatelé, duchovní a také rektori lužské školy. Vyučování mělo elementární charakter, přičemž není zcela jasné, zda byla do výuky integrována například latina nebo jiné jazyky.²⁸² Kromě šlechtického potomka se v zámecké škole vyučovali i chlapci ze širší rodiny a synové Slavatových přátel. Košumberská zámecká škola pokračovala i za vlády Divišova syna Jindřicha, který poskytl škole větší prostory. V padesátých a šedesátých letech 16. století zde vyučoval Jan Strialius z Pomnouše, absolvent univerzity ve Wittenbergu.²⁸³ Dalším doloženým učitelem košumberské školy je Vít Písecký. Minimálně roku 1585 vyučoval děti Adama Slavaty.²⁸⁴

Diviš Slavata zasedal na zemském soudě a účastnil se zemského sněmu v Praze. Přínejmenším v letech 1568 a 1569 byl také hejtmanem Chrudimského kraje.²⁸⁵

V letech 1546 a 1547 probíhala ve Svaté říši římské šmalkaldská válka. Spor vypukl mezi císařem Karlem V. a Šmalkaldským spolkem, který byl založen již roku 1530 na obranu protestantské víry. Válka se dotkla i českých zemí, neboť se císař rozhodl proti protestantům zakročit vojensky a požádal o pomoc svého bratra, českého krále, Ferdinanda I. Král proto požádal české stavy o finance. Velká část českých stavů však s válkou nesouhlasila, neboť se nehlásila ke katolické víře.

²⁷⁹ V. V. Jeníček, Jindřich Slavata, s. 21.

²⁸⁰ Z dopisu Diviše Slavaty Jáchymovi z Hradce ze dne 22. září 1559.

²⁸¹ O přiznání Diviše Slavaty k jednotě více Jiří Just – Markéta Růčková – Martin Holý – Ondřej Podavka (edd.), Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě a formování konfesní identity v době raného novověku, Praha 2020, s. 21-23.

²⁸² M. Holý, Zrození, s. 83-84.

²⁸³ Týž, Ve službách šlechty, s. 300; Martin Holý, Slavatové z Chlumu a Košumberka, jejich vychovatelé a zámecká škola na hradě Košumberku v 16. a na počátku 17. století, in: Emil Voráček a kol. (ed.), Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století, Luže 2010, s. 127-138, zde s. 131.

²⁸⁴ M. Holý, Ve službách šlechty, s. 257.

²⁸⁵ Petr Mareš, Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564-1616/1617 Praha 2011 (rigorózní práce), s. 105.

Na zemském sněmu zahájeném v Praze 28. července 1546 požadoval Ferdinand vybrání peněžní pomoci a svolání zemské hotovosti v případě, že by byly šmalkaldskou válkou ohroženy české země.²⁸⁶ Situace se pro katolickou stranu nevyvíjela dobře, proto se král řadou listů obrátil na bohaté šlechtice a královská města, aby vyslali do deseti dnů do Prahy vojáky. Důležitou událostí pro vznik stavovského odboje byl králův mandát vydaný 12. ledna 1547, kterým povolal zemskou hotovost bez povolení zemského sněmu a který stavové považovali za nezákonný.²⁸⁷ Diviš Slavata se stal členem obranného spolku českých stavů, který byl ustanoven v březnu roku 1547. Program spolku vznikl jako formální předloha k jednání budoucího zemského sněmu. Obsahoval zásadní výhrady a přímé požadavky na konkrétní změny v organizaci správy země. Diviš Slavata patřil společně s Arnoštem Krajířem z Krajku, Vilémem Kříneckým z Ronova a Bořivojem z Donína k nejaktivnějším šlechtickým účastníkům odboje.²⁸⁸

Ještě téhož roku byl Diviš za svou odbojnou činnost potrestán. Před soudem, jenž probíhal 20. července 1547, se pokusil obhajovat svým mládím a tlakem přátel na jeho účast v obranném spolku českých stavů.²⁸⁹ Diviš prohlásil, že „*toho úmyslu jest, že se chce dáti a dává Jeho Milosti Královské na milost i ne na milost a žádá milosrdenství a dobrotivé lásky.*“²⁹⁰ Poté byl odveden do vězení, kde čekal na králův rozsudek. Panovník při rozhodování o trestu přihlédl k tomu, že se Diviš podrobil jeho vůli, a také vzal v úvahu starobylost Slavatova rodu. Diviš byl potrestán částečnými konfiskacemi majetku, při nichž přišel o Kostelec nad Černými lesy, sázavský klášter, Tehovsko a Vrbčany.²⁹¹ Dále ztratil na šedesát vsí a také Podlažický klášter s pivovarem a sladovnou, který roku 1539 zakoupil od Bohuše Kostky z Postupic.²⁹² Chlum a Košumberk podržel pouze v manství. Navíc se musel podrobit domácímu

²⁸⁶ J. Janáček, *České dějiny*, s. 179-184.

²⁸⁷ Tamtéž, s. 221-228; Petr Vorel, *Šmalkaldská válka v evropských dějinách 1546-1547*, Pardubice 2021, s. 278-279.

²⁸⁸ Petr Vorel, „Přátelská snešení stavův českých“ z března 1547 a jeho signatáři, in: Týž (ed.), *Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie*, Pardubice-Praha 1999, s. 81-124, zde s. 88.

²⁸⁹ Petr Mařa, *Obranný spolek českých stavů z roku 1547. Poznámky k chronologii, právní terminologii a logice stavovského hnutí*, *Dějiny – Teorie – Kritika* 14, 2017, s. 109; J. Janáček, *České dějiny*, s. 256; Karel Tieftrunk, *Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. l. 1547*, Praha 1872, s. 276.

²⁹⁰ *Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu II, 1546-1557*, Praha 1880, s. 361.

²⁹¹ M. Cimpl, *Vilém Slavata*, s. 33-35.

²⁹² Antonín Rezek, *Statky skonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání, Památky archaeologické a místopisné* 10, 1874-1877, s. 458-459.

vězení na hradě Košumberk, povolené měl jenom cesty na Chlum.²⁹³ Manská držba byla z Divišova panství snata až roku 1574 císařem Maxmiliánem II.²⁹⁴

Dne 18. července 1573 vyhořel hrad Košumberk po úderu blesku při velké bouři. Diviš hrad opravil a rozšířil novým dvoupatrovým křídlem s ambity.²⁹⁵ Gotický hrad byl přestavěn do renesanční podoby. Diviš se inspiroval při návštěvě švagra v Jindřichově Hradci.²⁹⁶

Diviš Slavata zemřel 20. srpna 1575 v době, kdy se chystal k účasti na komisi pro revizi městského práva. Je pochován v lužském kostele v rodové hrobce. Jeho manželka Alžběta Slavatová z Hradce přežila manžela o 13 let a skonala v roce 1588.²⁹⁷ Jejich čtyři synové, kteří se dožili dospělosti, si rodový majetek rozdělili dva roky po otcově smrti v roce 1577 podle Divišovy závěti.²⁹⁸ Dcery dostaly hmotné a peněžité věno do doby, než se vdají a odstěhují od matky. Pokud by se neosamostatnily před smrtí Alžběty, mohly zůstat u kteréhokoliv svého bratra, který měl povinnost je živit a opatrovat. Manželce odkázal rentu, svobodné obydlí na Košumberku, klenoty, nádobí, polovinu šatů a dobytka a jmenoval ji poručnicí nezletilých dětí. Za opatrovníky, kteří měli Alžbětě pomáhat, zvolil Viléma z Rožmberka, Adama II. z Hradce a Jiřího z Valdštejna.²⁹⁹

3.2 Divišovi potomci

Divišův syn Adam Slavata zdědil Čestín Kostel. V roce 1594 dal setnout svého služebníka Jana Brodského poté, co byl usvědčen z poměru s jednou děvečkou z Adamova fraucimoru.³⁰⁰ V osmdesátých letech přestavěl tamní zámek do renesanční podoby. Adam byl horlivým příznivcem jednoty bratrské a v Čestíně pořádal častá bratrská setkání. Adamovou první manželkou byla Dorota z Kurcpachu, podruhé se oženil se Sibylou, hraběnkou z Mansfeldu. V letech 1576 až 1577 zastával úřad

²⁹³ Ottův slovník naučný 23, s. 340.

²⁹⁴ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 36.

²⁹⁵ A. Sedláček, Hradý 1, s. 99.

²⁹⁶ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 50.

²⁹⁷ V. V. Jeníček, Jindřich Slavata, s. 21-22.

²⁹⁸ P. Maťa, Svět, s. 132, 584.

²⁹⁹ Závěť Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka. Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka, inv. č. 69, sign. II B 1, kart. 1.

³⁰⁰ Markéta Teuchnerová (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda, paměti, Praha 2018, s. 371.

hejtmana Čáslavského kraje.³⁰¹ Stal se také královským radou a od roku 1583 komisařem nad hornictvím a hejtnanem německých lén Koruny české. Kvůli snaze vyrovnat se předním šlechticům se zadlužil a musel prodat většinu majetku.³⁰² Zemřel v roce 1616 ve svém domě v Kutné Hoře a byl pohřben u oltáře v chrámu sv. Barbory.³⁰³

Jindřich zdědil rodový Košumberk. Dokončil opravy po požáru, který v roce 1573 hrad zničil. Rozšířil pivovar a postavil novou sladovnu, kam dovážel chmel z Moravy. Bratrské škole, kterou založil jeho otec Diviš, věnoval velkou síň v novém paláci. Ve škole vyučovali bratři jednoty i rektor školy v Luži.³⁰⁴ Jindřich byl v letech 1598 a 1599 hejtnanem Chrudimského kraje.³⁰⁵ Jeho působnost jakožto zemského soudce sahala i na Moravu. Často pobýval na Chropyni, kterou věnem získala jeho manželka Kunka Černčická z Kácova.³⁰⁶ Zemřel 14. ledna 1599.³⁰⁷ Jeho syn Diviš Lacembok se zapojil do českého odboje 1618. Po bitvě na Bílé hoře byl souzen, rozsudku se však nedočkal. Zemřel ve vězení v únoru 1623.³⁰⁸ Košumberk mu byl zkonfiskován na základě obvinění královského prokurátora Přibíka Jeniška z Újezda.³⁰⁹ Po zásahu Divišova bratrance Viléma Slavaty byl zámek z konfiskací vyňat a byl mu svěřen do zástavy. Držel ho až do roku 1634, kdy majetek za úplatu postoupil Divišovu synovi Jindřichu Vilémovi.³¹⁰ Jindřich v testamentu odkázal zámek dceři Johaně Barboře. Po Jindřichově i Johanině smrti se dědičkou Košumberka stala vdova Marie Maxmiliána Eva Žďárská ze Žďáru, která se znovu provdala za Františka Kryštofa Hýzrleho z Chodů. Rodové sídlo Slavatů z Chlumu a Košumberka tak přešlo do majetku rodu Hýzrlů z Chodů.³¹¹

³⁰¹ P. Mareš, *Obsazování*, s. 94.

³⁰² M. Címpl, *Vilém Slavata*, s. 37.

³⁰³ V. V. Jeníček, *Jindřich Slavata*, s. 12; M. Teuchnerová (ed.), *Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda*, s. 489.

³⁰⁴ V. V. Jeníček, *Jindřich Slavata*, s. 34-35, 40.

³⁰⁵ P. Mareš, *Obsazování*, s. 107.

³⁰⁶ V. V. Jeníček, *Jindřich Slavata*, s. 25.

³⁰⁷ *Tamtéž*, s. 24.

³⁰⁸ *Tamtéž*, s. 52; Tomáš Václav Bílek, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I*, Praha 1882, s. 517.

³⁰⁹ Více k Přibíkovi Jeniškovi z Újezda Radka Bahenská, Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci. *Život předbělohorského rytíře*, *Bohemiae Occidentalis Historica* 2, 2016, č. 1, s. 3-51, zde s. 22-24.

³¹⁰ K. V. Adámek, *Luže*, s. 7-19; Josef Hrdlička, *Zámek Košumberk a jeho slavatovští majitelé v první polovině 17. století*, in: Emil Voráček a kol. (ed.), *Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století*, *Luže* 2010, s. 83-98, zde s. 92; T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací*, s. 517.

³¹¹ J. Hrdlička, *Zámek Košumberk*, s. 95; A. Sedláček, *Hrady* 1, s. 102.

Ve Chrudimi zůstal Divišův třetí syn Albrecht. Z manželství s Annou Smiřickou, s níž se oženil roku 1579, se narodilo devět dětí. Václav, Diviš, Adam Jiří, Anna Kateřina, Hedvika a Kateřina zemřeli ještě před úmrtím svého otce. Pouze Jaroslav, Jindřich a Albrecht otce přečkali.³¹²

Poslední Zachariáš spravoval Chroustovice. Z prvního manželství s Annou Křineckou z Ronova se mu narodila dcera Mandalena, která se provdala za Bohuchvala Berku z Dubé. Po bitvě na Bílé hoře Bohuchval jakožto úhlavní nepřítel Habsburků uprchl ze země a byl odsouzen k ztrátě hrdla, cti a statků. Zachariášův syn Křištof se narodil z druhého manželství s Annou Robmháповou ze Suché.³¹³ Zachariáš zemřel v roce 1599.³¹⁴

3.3 Počátek 17. století

Na začátku 17. století byly nejdůležitějšími příslušníky rodu Jindřich Michal a Vilém Slavatové. Jindřich Michal byl synem Albrechta. Vilém se narodil Adamovi Slavatovi a Dorotě z Kurcpachu.

Jindřich Michal se roku 1610 oženil s Markétou Salomenou Smiřickou ze Smiřic. Když v letech 1614 a 1618 zemřeli mužští představitelé rodu Smiřických Albrecht Václav a Albrecht Jan, zůstali naživu pouze Markéta Salomena, její starší sestra Eliška Kateřina a slabomyslný bratr Jindřich Jiří, který nebyl schopen převzít rodové majetky. Mezi sestrami proto vypukl spor o dědictví. Eliška Kateřina byla tou dobou internována na hradě Kumburku kvůli sexuálnímu poměru s neurozeným mužem,³¹⁵ proto byla poručnicí majetku jmenována Markéta. Majetek zlákal Otu z Vartenberka, který osvobodil Elišku Kateřinu, oženil se s ní a vojensky obsadil zámek v Jičíně, jenž byl jedním z hlavních sídel Smiřických. Markéta využila svého postavení první dvorní dámy Anny Stuartovny, manželky českého krále Fridricha Falckého, a obvinila Otu, že plánoval její vraždu. První únorový den roku 1620 dorazila do Jičína komise vedená Jindřichem Michalem Slavatou, před kterou měla Eliška

³¹² V. V. Jeníček, Jindřich Slavata, s. 12-13.

³¹³ Tamtéž, s. 13.

³¹⁴ Ottův slovník naučný 23, s. 340.

³¹⁵ Otakar Odložilík, Poslední Smiřičtí, in: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých: k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře, díl II, Praha 1930, s. 70-87, zde s. 83-85. Podrobně Jindřich Francek, Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál, Praha 2005.

Kateřina sestře majetek vydat.³¹⁶ Ta se však s pomocí rytířů bránila celý den. Večer kdosi zapálil sklad střelného prachu a část zámku vylétla do povětří. V sutinách zemřela Eliška Kateřina i Jindřich Michal Slavata.³¹⁷ Po sesazení zimního krále odešla Markéta se svým synem Albrechtem Jindřichem Slavatou do exilu.³¹⁸

Za hranice odešli i další členové rodu. Jáchym mladší a Michal mladší Slavatové utekli po bělohorské bitvě s králem Fridrichem Falckým a konfiskační komisí byli odsouzeni ke ztrátě veškerého majetku. Kryštofa Šťastného Slavatu postihl mírnější trest a svůj statek Pakoměřice přijal v manství. Když byl po roce 1628 nucen odejít ze země kvůli svému vyznání, dostal od císaře povolení statek prodat. Při saském vpádu roku 1631 se Kryštof účastnil snímání hlav ze Staroměstské věže a domáhal se doplacení sumy za Pakoměřice, za což byl odsouzen ke ztrátě veškerého jmění. Později byl rozsudek zmírněn a Kryštofovi byla suma doplacena.³¹⁹ Michalu staršímu Slavatovi byl zkonfiskován veškerý majetek. Po příslibu konverze ke katolické víře mu byla v roce 1625 udělena milost a mohl do své smrti podržet statek Nový Stranov, jenž mu odkázala manželka.³²⁰

Nyní je možné vrátit se k rodové linii, která po bitvě na Bílé hoře a následných konfiskacích zůstala v Čechách. Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka se narodil roku 1572 v Čestíně Kostele. Otec Adam Slavata byl příznivcem jednoty bratrské, matka Dorota z Kurcpachu byla luteránka. Ještě jako malý chlapec byl však Vilém poslán na výchovu do Jindřichova Hradce, kde byl veden ke katolické víře.³²¹ Konverze od bratrské víry ke katolicismu v roce 1597 Vilémovi otevřela cestu do vysoké politiky. Vilémova první kavalírská cesta vedla po Itálii. Podruhé se vydal do Svaté říše římské, Dánska, Holandska, Anglie, Skotska, Francie a Španělska.³²² V roce 1600 se vrátil do Čech a císař Rudolf II. jej jmenoval svým komořím a dvorským maršálkem. Dne 13. ledna 1602 se oženil s Lucií Otýlíí z Hradce, sestrou posledního pána z Hradce, svou sestřenicí z druhého kolene. Kvůli potřebnému dispenzu Vilém osobně navštívil

³¹⁶ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 39; Jaroslav Čechura a kol., Smiřičtí. Krátké dějiny úspěšného rodu, Praha 2018, s. 150-151, 311.

³¹⁷ O. Odložilík, Poslední Smiřičtí, s. 85.

³¹⁸ Ottův slovník naučný 23, s. 340.

³¹⁹ T. V. Bílek, Dějiny konfiskací, s. 519-520.

³²⁰ Tamtéž, s. 520-521; Lenka Bobková, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639, Praha 1999 (Documenta Pragensia monographia 8), s. 181.

³²¹ F. Teplý, Dějiny města, s. 370. Více Thomas Winkelbauer, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s. 513-523.

³²² Ottův slovník naučný 23, s. 342.

papeže již tři roky před sňatkem v rámci své tříleté kavalírské cesty, při které podruhé navštívil Itálii.³²³ Nezámžnému Slavatovi otevíralo papežské svolení cestu nejen k upevnění příbuzenství s jedním z nejpřednějších rodů českých zemí a vyhlídky na potenciální dědictví, ale neslo i silný symbolický náboj. Nedávný konvertita Slavata tím projevil vůli stát se poslušným synem katolické církve.³²⁴ Svatba se uskutečnila na zámku v Jindřichově Hradci a zúčastnil se jí například Petr Vok z Rožmberka jako zástupce císaře Rudolfa II.³²⁵ Podle tradice měli novomanželé odjet do sídla ženichova otce. Adam Slavata ale žádné sídlo neměl a kvůli dluhům bydlel v domě v Kutné Hoře. Proto bratr nevěsty převedl na Lucii Otýlii panství a zámek Stráž nad Nežárkou. Ta ho ihned poskytla Vilémovi jako náhradu za nevyplacené věno, aby v době sňatku disponoval pozemkovým majetkem. Brzy po svatbě Jáchym Oldřich prodal Vilémovi za 3000 kop grošů českých pražský palác pánů z Hradce.³²⁶

Po smrti nemocného Jáchyma Oldřicha, posledního pána z Hradce, se Vilém Slavata stal faktickým vládcem jindřichohradeckého panství. Avšak teprve po smrti manželky Lucie Otýlie v lednu 1633 se de iure v zastoupení svých synů stal vladařem hradeckého domu.³²⁷

Kvůli své konverzi tvrdě stíhal nekatolíky na košumberském panství. Žalářem, hladem a zimou doháněl poddané ke změně víry. Nařídil, aby všichni přišli ke zpovědi a „*ve středu na den Navštívení blahoslavené Panny Marie k přijímání pod jednou způsobou se připravili*“.³²⁸ Poddaní neuposlechli, proto Vilém odebral městu Luži všechna privilegia.

V roce 1611 se Vilém byl jmenován dvorským sudím a o čtyři roky později se ujal úřadu nejvyššího zemského sudího. Zastával také funkci místodržícího. Dne 23. května 1618 byl společně s Jaroslavem Bořitou z Martinic a Filipem Fabriciem při pražské defenestraci vyhozen nekatolíky z oken Ludvíkova paláce na Pražském hradě.³²⁹

³²³ Martin Holý, Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650, *Historická demografie* 27, 2003, s. 16; Petr Maťa, Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta, *Jihočeský sborník historický* 66-67, 1998, s. 112.

³²⁴ P. Maťa, *Oslavy*, s. 111-117.

³²⁵ J. Pánek (ed.), Václav Březan, *Životy II*, s. 560.

³²⁶ M. Cimpl, *Vilém Slavata*, s. 75, poznámka 152; V. Ledvinka, *Dům*, s. 300.

³²⁷ V. Ledvinka, *Adam II. z Hradce*, s. 26.

³²⁸ K. V. Adámek, *Luže*, s. 11.

³²⁹ M. Cimpl, *Vilém Slavata*, s. 90; Fridolín Macháček, *Defenestrace pražská r. 1618*, *Český časopis historický* 14, 1908, s. 297-311.

V roce 1628 se po smrti Zdeňka z Lobkovic stal nejvyšším kancléřem Království českého. Roku 1643 mu španělský král udělil Řád zlatého rouna.³³⁰ Vilém zemřel ve Vídni 11. ledna 1652 a byl pochován v jezuitské kapli v Jindřichově Hradci.

3.4 Potomci Viléma Slavaty

Lucie Otýlie z Hradce porodila Vilémovi Slavatovi tři syny. Nejstarším byl Adam Pavel, který se narodil 25. ledna 1603. Jako prvorozený syn byl předurčen k převzetí rodového panství a odkazu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Vyrůstal v přísně katolické rodině a po absolvování kavalírské cesty po Itálii mu otec vybral za nevěstu Marii Markétu z Eggenberku. Svatba se konala ve Vídni v roce 1626. Manželství však nebylo šťastné.³³¹ Manželská krize vrcholila v roce 1630, a přestože se do sporu vložili oba otcové, ke smíření manželů nedošlo. Marie Markéta obvinila muže z impotence, která byla jedním z důvodů, jež postačovaly podle církevního práva k rozloučení manželství.³³² Dne 19. ledna 1632 bylo manželství Adama Pavla Slavaty a Marie Markéty z Eggenberku definitivně rozvedeno.³³³ Adam se po rozvodu rozhodl pro kariéru hospodáře. Usadil se na svém oblíbeném panství Nová Bystřice a věnoval se jeho správě. Zde v červenci 1657 zemřel a o měsíc později byl pochován v Jindřichově Hradci.³³⁴

Druhým Vilémovým synem byl Jáchym Oldřich. Celý život strávil u vídeňského dvora, kde zastával úřad komorníka a od roku 1635 byl také dvorským sudím Království českého.³³⁵ Na rozdíl od bratra uzavřel roku 1627 šťastné manželství s Marií Františkou hraběnkou z Meggau.³³⁶ Narodilo se jim sedm dětí, všechny se dožily dospělosti. Tři dcery byly provdány do význačných šlechtických rodů. Jáchym Oldřich zemřel v roce 1645, Marie Františka až o 31 let později. Jako vdova často pobývala

³³⁰ Ottův slovník naučný 23, s. 343.

³³¹ Josef Hrdlička, Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), České Budějovice 2003 (Opera historica 10), s. 254-256.

³³² Patricie Uhlíková, Adam Pavel Slavata, České Budějovice 2017 (bakalářská práce), s. 38.

³³³ Pavel Král, Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku, Opera Historica 16, 2015, s. 192-194.

³³⁴ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 41.

³³⁵ I. Čornejová – J. M. Havlík – J. Hrdlička a kol., Telč a jezuité, s. 87.

³³⁶ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 43.

na Telči a u vídeňského dvora zastávala funkci hofmistryně a vychovávala budoucího císaře Leopolda I.³³⁷ Zemřela v Jindřichově Hradci po krátké nemoci 22. září 1676.³³⁸

Nejmladší syn František Vít byl původně určen jako majitel Telče. Roku 1627 však kvůli své mentální nemoci rezignoval na majetkovou držbu i na ženění a své dědictví přenechal bratru Jáchymu Oldřichovi.³³⁹

3.5 Další generace

Jedinými pokračovateli rodu Slavatů byli potomci Jáchyma Oldřicha a Marie Františky z Meggau. Nejstarší Ferdinand Vilém se narodil v září 1630. Z manželství s Marií Cecílií z Náchoda a Lichtenburku se mu narodily čtyři dcery. Ferdinand Vilém zastával vysoké zemské i dvorské úřady, stal se císařským radou, komorníkem a nejvyšším dvorským sudím. Zemřel v dubnu 1673 bez mužského potomka.³⁴⁰

Nyní záleželo na jeho mladším bratrovi Janu Jiřím Jáchymovi, aby rodu zajistil mužského dědice. Stejně jako bratr pronikl do vysoké politiky, ujal se úřadu nejvyššího zemského sudího.³⁴¹ S manželkou Marií Markétou Terezou z Trautsonu zplodili sedm synů, žádný se však nedožil dospělosti. Přežily pouze tři dcery, z nichž nejstarší Marie Josefa byla provdána za Heřmana Jakuba Černína z Chudenic, budoucího dědice slavatovského jmění.³⁴² Jan Jiří Jáchym zemřel začátkem léta 1689 ve Velvarech a pohřben byl v Jindřichově Hradci.³⁴³

Dva nejmladší synové Jáchyma Oldřicha byli od mládí předurčení k duchovní dráze. Zvolit pro nejmladší syny duchovní kariéru bylo běžnou záležitostí. Zredukoval se tak počet dědiců rodového panství, aby se později nedělilo na malé části, a neohrozilo se tak společenské postavení urozců. Po smrti dvou starších bratrů si František Leopold Vilém Slavata, který se stal kanovníkem v Pasově, vymohl u papeže dispens, aby mohl opustit duchovní dráhu a ujmout se světského dědictví.³⁴⁴ Ihned po odložení kněžského šatu v roce 1690 se oženil s Marií Klárou

³³⁷ Alois Hruďička, Františka Slavatová a doba její. *Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách*, Brno 1902, s. 194-196.

³³⁸ Tamtéž, s. 358.

³³⁹ I. Čornejová – J. M. Havlík – J. Hrdlička a kol., *Telč a jezuité*, s. 83.

³⁴⁰ M. Cimpl, *Vilém Slavata*, s. 43-44.

³⁴¹ I. Čornejová – J. M. Havlík – J. Hrdlička a kol., *Telč a jezuité*, s. 118.

³⁴² Tamtéž, s. 119.

³⁴³ M. Cimpl, *Vilém Slavata*, s. 44; Jiří Kubeš, *Sídla Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavy z Chlumu a Košumberka (1634/37–1689) v proměně*, *Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C*, 2003, s. 66.

³⁴⁴ P. Maťa, *Svět*, s. 520.

ze Starhemberka. Snaha zachránit rod však byla marná. František Leopold Vilém zemřel rok po svatbě bez jediného potomka.³⁴⁵

Nejmladším synem byl Jan Karel Jáchym narozený roku 1641. Po nehodě, která se stala při říjnovém lovu roku 1653 v telčské oboře, kdy spadl do hluboké vlčí jámy, se rozhodl plně oddat životu řeholníka. O deset let později, v červnu 1663, v Římě vstoupil do řádu bosých karmelitánů a přijal jméno Karel Felix od sv. Terezie.³⁴⁶ Když v červnu 1694 zemřel pražský arcibiskup Jan Fridrich z Valdštejna, objevil se Karel Felix od sv. Terezie mezi jeho zvažovanými nástupci.³⁴⁷ Poslední Slavata zemřel 21. července 1712 v Římě, kde byl také pochován. Jeho smrtí vymřel rod Slavatů po meči.³⁴⁸

³⁴⁵ I. Čornejová – J. M. Havlík – J. Hrdlička a kol., Telč a jezuité, s. 121.

³⁴⁶ Tamtéž, s. 122-123; Josef Hrdlička (ed.), Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova, České Budějovice 2003, s. 88.

³⁴⁷ I. Čornejová – J. M. Havlík – J. Hrdlička a kol., Telč a jezuité, s. 128. Pro srovnání M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 46 uvádí volbu pražského arcibiskupa v roce 1675.

³⁴⁸ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 46. Více Petr Matouš, Carolus Felix a S. Theresia. Příspěvek k poznání karmelitánského řádu, České Budějovice 1999 (diplomová práce); Petr Mat' a, Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku. in: Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 245-257.

4. Korespondence Diviše Slavaty Jáchymovi z Hradce z let 1552-1564

Studovaný soubor rodinné korespondence Jáchyma a Diviše je možné zařadit k písemnostem, které se označují jako osobní prameny. Jejich specifikem je soukromý charakter a velká vypovídací hodnota o myšlenkovém světě a životě autorů. Od raného novověku jsou dokumenty osobní povahy hojným pramenem pro poznání historie, přesto však dlouho ležely stranou zájmu historiků, kteří se zabývali převážně politickými či hospodářskými dějinami. Přestože osobní pramen se jeví jako nejvhodnější zdroj pro poznání myšlenkového světa pisatele, musí k němu badatel přistupovat kriticky, poněvadž se v něm mísí oficiální i soukromý postoj pisatele. Informace jsou často doprovázeny subjektivním komentářem.³⁴⁹ V takzvaných ego-dokumentech vystupuje do popředí osobnost autora. Díky tomu může historik nahlédnout do jeho života v širokých historických a společenských souvislostech, pozná autorovy prožitky a pocity. Z hlediska typologie historických pramenů patří mezi písemnosti neúřední povahy, tedy prameny osobní, například paměti, deníky, cestovní deníky, autobiografie, památníky neboli štambuchy, zápisy a poznámky v kalendářích, rodinné kroniky a korespondence.³⁵⁰

Mnoho osobních pramenů vzniklých v raném novověku ve šlechtickém prostředí bylo v posledních letech zpřístupněno formou edic. Již v roce 1990 vydal Jaroslav Pánek paměti Jana Zajíce z Házmburka z poloviny 16. století.³⁵¹ Jiří Brňovják edičně zpřístupnil vzpomínky slezského barokního šlechtice Kryštofa Bernarda Skrbenského z Hříště.³⁵² Paměti Přibíka a Jana Bukovanských Pintů z Bukovan editoval František Koreš.³⁵³ Další edici rodinných pamětí vydala Jana Ratajová.³⁵⁴ Pamětem Robmhápů

³⁴⁹ J. Hrdlička, *Autobiografie*, s. 15-17; Adéla Zvárová, *Korespondence Albrechta z Fürstenberka s Vratislavem z Pernštejna a Alžbětou z Pernštejna*, Pardubice 2018 (diplomová práce), s. 21-22; Stanislav Luska, *Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna*, Brno 2014 (diplomová práce), s. 11-12.

³⁵⁰ Ivana Ebelová, *Písemné prameny osobní povahy a jejich vydávání (se zřetelem ke korespondenci)*, *Práce z dějin Akademie věd* 5, 2013, č. 2, s. 133-144, zde s. 134-135.

³⁵¹ Jaroslav Pánek (ed.), *Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století*. Sarmacie Jana Zajíce z Házmburka, *Folia Historica Bohemica* 14, 1990, s. 17-98.

³⁵² Jiří Brňovják a kol. (ed.), *Kryštof Bernard Skrbenský z Hříště. Paměti hornoslezského barokního šlechtice*, Ostrava-Opava-Český Těšín 2010.

³⁵³ František Koreš (ed.), *Paměti Přibíka a Jana Bukovanských z Bukovan*, České Budějovice 2019.

³⁵⁴ Jana Ratajová (ed.), *Alžběta Lidmila z Lisova, Rodinné paměti*, Dolní Břežany 2002.

ze Suché z 16. až 18. století se věnoval František Koreš.³⁵⁵ Rodinné paměti Zbudovských z Rovné Hory a Malých z Tulechova vydal Pavel Matlas.³⁵⁶

Nejstarším českým a moravským deníkům se věnoval Petr Maťa.³⁵⁷ Osobní deník rytíře Dvoreckého z roku 1559 editoval Petr Vorel.³⁵⁸ Nejznámější edici deníku novověkého aristokrata vytvořila Marie Koldinská společně s Petrem Maťou – *Deník rudolfinského dvořana. Adama mladší z Valdštejna*.³⁵⁹ Nejvyšší purkrabí českého království si deník vedl v první třetině 17. století. Deníky císařského komorníka Jana Jáchyma ze Žerotína psané začátkem 18. století editoval Jiří Sehnal a odborný článek napsala Mariana Stonišová.³⁶⁰

Edičně zpřístupněny byly i některé cestovní deníky nebo jejich části. Cestovnímu deníku Lva z Rožmitálu a na Blatné psanému v letech 1465-1467 se věnovali Gabriel Tetzl a Lenka Líbalová.³⁶¹ Novější zápisky z cest Heřmana Jakuba Černína edičně zpřístupnili Zdeněk Hojda a Eva Chodějovská.³⁶² Cestovní deníky z období 17. století editoval kolektiv autorů vedený Simonou Binkovou a Josefem Polišenským v publikaci *Česká touha cestovatelská*.³⁶³

Vlastní životopis rožmberského regenta Jakuba Krčina z Jelčan, který napsal ve verších, otiskl Jaroslav Pánek v edici *Životy posledních Rožmberků*.³⁶⁴ Autobiografii správce slavatovských venkovských statků Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova editoval Josef Hrdlička.³⁶⁵ Milan Svoboda připravil edici autobiografie

³⁵⁵ František Koreš (ed.), *Moc, válka a společenský vzestup v dějinách rodu Robmhápů ze Suché od 16. do 18. století a jejich rodinné paměti*, Opera historica 16, 2015, s. 100-148.

³⁵⁶ Pavel Matlas (ed.), *Z poddaného šlechticem. Rodinné paměti Zbudovských z Rovné Hory a Malých z Tulechova (1604-1737)*, Praha 2016.

³⁵⁷ Petr Maťa, *Nejstarší české a moravské deníky. Kultura každodenního života v raném novověku a některé perspektivní prameny*, Folia Historica Bohemica 18, 1997, s. 99-120.

³⁵⁸ Petr Vorel (ed.), *Vídeňský deník rytíře Dvoreckého z roku 1559*, Folia Historica Bohemica 19, 1998, s. 7-36.

³⁵⁹ M. Koldinská – P. Maťa (edd.), *Deník*.

³⁶⁰ Jiří Sehnal (ed.), *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka*, Časopis Matice moravské 119, 2000, s. 367-389; Mariana Stonišová, *Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Život šlechtice na počátku 18. století*, Genealogické a heraldické informace 14, 2010, s. 40-54.

³⁶¹ Lenka Líbalová (ed.), *Gabriel Tetzl, Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465-1467*, Olomouc 2003.

³⁶² Zdeněk Hojda – Eva Chodějovská (edd.), *Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I-II*, Praha 2014.

³⁶³ Simona Binková – Josef Polišenský (edd.), *Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století*, Praha 1989.

³⁶⁴ Jaroslav Pánek (ed.), *Jakuba Krčina život od něho vlastní rukou sepsaný v rytmech*, in: Týž (ed.), *Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I*, Praha 1985, s. 244-256.

³⁶⁵ J. Hrdlička (ed.), *Autobiografie*.

Jáchyma Ulricha z Rosenfeldu.³⁶⁶ Charakteristiku štabuchů jako kulturně historického fenoménu raného novověku přinesla Marie Ryantová v publikaci *Památníky aneb štabuchy, to jest alba amicorum*.³⁶⁷

Šlechtické korespondenci z poloviny 16. století se mnoho historiků nevěnovalo. Uvést lze publikaci Petra Vorla *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století*, ve které autor editoval pernštejnskou korespondenci z let 1550-1551.³⁶⁸ Vzniklo též několik diplomových prací. Jako příklad lze jmenovat edici listů Piastovců a Pernštejnů nebo korespondenci Albrechta z Fürstenberka s Vratislavem z Pernštejna a Alžbětou z Pernštejna.³⁶⁹ Více autorů se zabývalo novější korespondencí ze 17. století. Listy Karla ze Žerotína, které odeslal v letech 1628 až 1636, již koncem třicátých let 20. století edičně zpřístupnil František Hrubý.³⁷⁰ Ženskou korespondenci studoval Zdeněk Kalista, který vydal edici dopisů Zuzany Černínové z Harasova se synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic.³⁷¹ Její dopisy z období třicetileté války podávají svědectví o sociálním postavení ženy v 17. století. Manželské korespondenci Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna se věnoval Pavel Marek v edici *Svědectví o ztrátě starého světa*.³⁷² Edici korespondence Albrechta Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1570 až 1596 vytvořil Petr Mareš.³⁷³ Dvoudílnou edici dopisů Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z první čtvrtiny 17. století publikoval Miroslav Žitný.³⁷⁴

³⁶⁶ Milan Svoboda (ed.), Jáchym Ulrich z Rosenfeldu. Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století, in: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 126-154.

³⁶⁷ Marie Ryantová, *Památníky aneb štabuchy, to jest alba amicorum*. Kulturně historický fenomén raného novověku, České Budějovice 2007.

³⁶⁸ Petr Vorel, *Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století*. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551, Pardubice 1997.

³⁶⁹ Radim Jež, *Těšínská Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnou v 16. století (s edicí korespondence z let 1554-1581)*, Brno 2007 (diplomová práce); S. Luska, *Španělská korespondence; A. Zvárová, Korespondence. Další edice například Magdaléna Turková, Těšínská knížata a Pernštejnové v polovině 16. století (Edice listů knížete Václava Těšínského Vratislavu z Pernštejna z let 1556-1579)*, Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 15-44.

³⁷⁰ František Hrubý (ed.), *Moravské korespondence a akta z let 1620-1636 II. Listy Karla st. z Žerotína 1628-1636*, Brno 1937.

³⁷¹ Zdeněk Kalista (ed.), *Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic*, Praha 1941.

³⁷² Pavel Marek (ed.), *Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna*, České Budějovice 2005.

³⁷³ Petr Mareš (ed.), *Korespondence Albrechta Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1570-1596. Praměny k českým dějinám 16.-18. století*, České Budějovice 2015.

³⁷⁴ Miroslav Žitný (ed.), *Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1600-1610*, České Budějovice 2015; Týž (ed.), *Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611-1621*, České Budějovice 2016.

Nejstarší korespondenci pánů z Hradce pocházející z poloviny 15. století edičně zpřístupnil v polovině 19. století František Palacký v rámci ediční řady *Archiv český*.³⁷⁵ Následně Antonín Rezek editoval korespondenci z let 1450 až 1526.³⁷⁶ Několik dopisů z Rodinného archivu pánů z Hradce otiskl rovněž August Sedláček ve čtvrtém díle *Hradů, zámků a tvrzí Království českého* v kapitole o jindřichohradeckém zámku.³⁷⁷ Rodinnému životu posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence se věnovali Josef Hrdlička a Václav Bůžek v jedné z kapitol publikace *Poslední páni z Hradce*, která vyšla v roce 1998.³⁷⁸

4.1. Formální znaky

Počínaje 15. stoletím převažují mezi autory dochovaných dopisů duchovní a členové nejvyšších společenských kruhů. Nárůst korespondence je spojen s rozvojem gramotnosti a dostupnějším vzděláním, které se postupně šířilo do dalších společenských vrstev. Nemalou roli měl i rozvoj poštovní přepravy.³⁷⁹

Raně novověká korespondence není příliš emotivní, informace svědčí spíše o obecných a společenských záležitostech než o hlubokých pocitech pisatele. Více emocí se do dopisů dostávalo až v 17. a 18. století.

Šlechtická korespondence bývá charakterizována jako písemná interpretace rozhovoru.³⁸⁰ Ten lze sledovat v případech, kdy si obě strany pravidelně dopisovaly a reagovaly na informace v předešlých dopisech. To však nelze v souboru korespondence Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka, kterou poslal svému švagrovi Jáchymovi z Hradce v letech 1552 až 1564, jelikož Jáchymovy odpovědi se nedochovaly. Také není jisté, zda jsou k dispozici všechny Divišovy listy. Pravděpodobně se jich několik ztratilo či bylo zničeno, protože Diviš mnohokrát popisoval situaci, o jejíchž důsledcích neví badatel zhora nic. Příkladem může být Divišova starost o těhotnou manželku na začátku listopadu roku 1553, následující rok však o žádném porodu nepsal. O narození syna informoval Jáchyma z Hradce

³⁷⁵ František Palacký (ed.), *Dopisy rodu Hradeckého od roku 1441 do 1451*, Praha 1846 (*Archiv český* 4), s. 3-33.

³⁷⁶ Antonín Rezek (ed.), *Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1450 do 1526*, Praha 1887-1893 (*Archiv český* 7-12); František Tischer (ed.), *Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529*, Praha 1889-1892 (*Archiv český* 9-11).

³⁷⁷ A. Sedláček, *Hrady* 4, s. 21-31.

³⁷⁸ Václav Bůžek – Josef Hrdlička, *Rodinný život posledních pánů z Hradce ve světle jejich korespondence*, in: V. Bůžek (ed.), *Poslední páni z Hradce*, s. 145-271.

³⁷⁹ I. Ebelová, *Písemné prameny*, s. 136.

³⁸⁰ S. Luska, *Španělská korespondence*, s. 12.

až v dubnu 1555, o tomto těhotenství se ale v předchozí korespondenci vůbec nezmiňoval.³⁸¹

Dopisy jsou uloženy ve Státním oblastním archivu Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, a jsou součástí fondu Rodinný archiv pánů z Hradce.³⁸² Dopisů je celkem 24 a jsou v dobrém stavu. Jsou psány na papíru, pravděpodobně husím brkem a kvalitním inkoustem, který ani po téměř pěti stech letech neztratil viditelnost. V dopisech se nachází několik škrtaček a přípisků mimo řádky. Všechny jsou psané českým jazykem Divišovou rukou kromě nedatovaného listu, který končí německým odstavcem. Pouze poslední datovaný dopis z 5. června 1564 napsal Diviš Slavata společně s přísedícím zemského soudu Václavem Haugvicem z Biskupic. List z 27. května 1554 byl z obavy, aby ho nepřečetl nikdo neoprávněný, jako jediný po přečtení určen ke spálení: „*Tento list přečtúc, prosím spalte.*“³⁸³

Dopisy jsou psány na dvoulistech. Nejkratším je zmiňovaný list, který napsali Diviš Slavata a Václav Haugvic. Dva další krátké dopisy napsal Diviš sám. Nejvíce dopisů, tedy celkem 13, zabraly dvě stránky, šest dopisů je třístránkových. Nejdelším byl list ze dne 17. srpna 1552.

Dopisy odeslané do listopadu 1554 mají na reversu adresu: „*Urozenému a mému najmilejšímu panu švagru pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci bud' dán vlastní ruce.*“ Po Jáchymově jmenování do úřadu nejvyššího kancléře Království českého na podzim roku 1554 se adresa změnila na: „*Urozenému a mému najmilejšímu panu švagru pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, nejvyššímu kancléři Království českého bud' dán k vlastnímu otevření.*“ Voskové pečeti, kterými byly dopisy uzavřeny, se nedochovaly, je však znatelné, v kterém místě byly přitištěny. Barva pečeti byla červená.

Stejně jako jiné dopisy z období raného novověku se také Divišova korespondence vyznačovala ustálenou strukturou. Dětila se do pěti částí – salutatio, exordium, narratio, petitio a conclusium.³⁸⁴ Obvykle byly zastoupeny všechny oddíly.

³⁸¹ Dopis ze dne 11. května 1555, č. 13.

³⁸² Inventář fondu sestavil Karel Tříška. Karel Tříška, Karel Tříška, Rodinný archiv pánů z Hradce 1291-1629. Inventář II/JH 1, Jindřichův Hradec 1980.

³⁸³ Dopis ze dne 27. května 1554, č. 7.

³⁸⁴ A. Zvárová, Korespondence, s. 22; S. Luska, Španělská korespondence, s. 13; P. Marek (ed.), Svědectví, s. 25.

Existovaly dokonce příručky s návody, jak správně psát veřejnou i soukromou korespondenci.³⁸⁵

Při zkoumání korespondence pocházející od jedné osoby je možné si všimnout, že se první a poslední část, tedy salutatio a conclusium, v jednotlivých dopisech shodují a obsahují opakující se ustálené fráze. Dopisy začínají pozdravem a přáním všeho dobrého. „*Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí milosrdný Pán Bůh rač vám i všemu domu hradeckému dáti zdraví a v něm jiné všeckno nejlepší, věrně z upřímného srdce vám bych toho rád přál nic méně než jako sám sobě.*“ Takové oslovení se používalo u velmi urozených jedinců, kterým Jáchym z Hradce bezpochyby byl. Zdvořilé vykání a vysoký počet uctivých slov byly další ukázkou nadřazenosti.³⁸⁶ Pro srovnání poslouží dopis Adama II. z Hradce, v němž svého otce Jáchyma oslovoval: „*Vaše Milosti, pane otče můj nejmilejší, Vaší Milosti poslušenství synovský vzkazují.*“³⁸⁷ I tato ukázka potvrzuje nadřazenost a úctu, která byla v novověku poskytována rodičům, starším osobám a společensky výše postaveným jedincům. Matka Anna Hradecká z Rožmitálu však syna oslovovala „*Můj milý Joachyme*“ a tykala mu.³⁸⁸

Dopisy jsou datovány pomocí církevních svátků a významných dnů stejně jako naprostá většina raně novověké korespondence.³⁸⁹ Jeden dopis, zařazený na konec edice, datován není a chybí i místo, odkud byl Jáchymovi z Hradce odeslán. Tento dopis je částečně napsán německy a zároveň jako jediný není podepsaný „*Diviš Slavata, rukou vlastní*“, nýbrž pouze písarskou zkratkou „*Manu propria*“.

Přestože exordium nemělo pevně stanovenou formu, je možné v něm sledovat společné prvky. Diviš sděloval, proč vlastně píše a děkoval za předešlý dopis. Vyzvání Boha a prosba o zdraví byla samozřejmostí. Podobné fráze se nacházely také na konci dopisů: „*S tím milostivý Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti a milostivě popřítí naše společné ve zdraví shledání.*“

Badatelsky nejdůležitější a zpravidla také nejdelší částí dopisu je naratio. Je možné zde najít informace o důležitých událostech, jimž bude věnován následující výklad.

³⁸⁵ Tamtéž.

³⁸⁶ V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 45.

³⁸⁷ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, inv. č. 367, sign. II C2, kart. 6 (dopis Adama II. z Hradce otci Jáchymovi z Hradce, dne 29. února 1556).

³⁸⁸ A. Sedláček, Hrady 4, s. 23.

³⁸⁹ K převodu dat jsem použila knihu Marie Bláhové, Historická chronologie, Praha 2001.

4.2. Témata korespondence

Témata analyzovaných dopisů se dají rozdělit do několika kategorií, jako jsou finance a shánění dalších úvěrů, rodinný život, cestování nebo mor. Diviš Slavata informoval Jáchyma o dění ve svém okolí a často reagoval na události, o kterých mu zřejmě psal Jáchym.

Nejvíce prostoru je v korespondenci věnováno **financím**. Jindřichohradecký pán neustále potřeboval finanční hotovost na vlastní reprezentaci, jež musela být s ohledem na jeho postavení nejvyššího kancléře Království českého a urozenost opravdu nákladná. Ve druhé polovině padesátých let 16. století bylo Jáchymovo úvěrové hospodářství jednodušší než o desetiletí později. O finance se velmoži v této době starali jeho rádce Ctibor Vrchotický z Loutkova, úředník Šťastný Pušperský z Pleší a hofmistr Kryštof Lhotský ze Zásmuk.³⁹⁰ Podle berního přiznání z roku 1557 dosahovala výše Jáchymova majetku k roku 1550 86062 kop grošů českých.³⁹¹ Z dochovaných dlužních úpisů je zřejmé, že Jáchym z Hradce si ve druhé polovině padesátých let 16. století vypůjčil celkem 3120 kop grošů českých a 1000 zlatých uherských. Půjčoval si převážně od měšťanů z Jindřichova Hradce a rytířů.³⁹² V šedesátých letech již byla situace složitější. K pánově osobní komoře a důchodní agendě panství Jindřichův Hradec se přidaly samostatné důchodní pokladny nově získaných statků Hluboké nad Vltavou, Protivína a Žirovnice. Podstatná část finančních a úvěrových operací byla prováděna v Praze. V roce 1561 proběhla Jáchymova největší kreditní transakce. Velká část půjček byla Jáchymovi poskytnuta na krátkou dobu a za velmi výhodných podmínek. Devatenáct jistin ve výši 12300 kop grošů českých bylo dokonce bezúročných. Současně Jáchym půjčil královské komoře 30000 tolarů na vykoupení pardubického panství od zadlužených Pernštejnů, na jehož dojednávání se Jáchym aktivně podílel. Převážná část peněz byla Jáchymovi splacena o rok později, což souviselo s vyplácením královské zástavy panství Hluboká nad Vltavou z rukou Ungnadů v Jáchymův prospěch.³⁹³

V příbuzenském vztahu si Jáchym a Diviš byli jakožto švagři rovni. Po Jáchymově jmenování do funkce nejvyššího kancléře v roce 1554 začal Jáchym

³⁹⁰ V. Ledvinka, Úvěr, s. 93. Srov. František Tischer (ed.), *Dopisy hejtmana Šťastného Pušperského z Pleší ku p. Jáchymovi z Hradce (1553-1561)*, Praha 1904.

³⁹¹ V. Ledvinka, Úvěr, s. 211.

³⁹² Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv Pánů z Hradce, inv. č. 254, 255, 256, 258, 259, 260.

³⁹³ V. Ledvinka, Úvěr, s. 93-95.

Diviše společensky převyšovat, proto se Diviš snažil nerovnost vyvažovat různými službami, o které ho jeho švagr požádal. Pokud by ve východních Čechách Jáchym takového spojence neměl, musel by patrně vytvořit klientelský vztah s některým z tamějších rytířů. Jednalo se o nerovný vztah mezi patronem a klientem, kdy patron klientovi poskytoval ochranu a podporu. Na oplátku klient pomáhal a sháněl patronovi vše, o čem ho požádal. Klientelské vazby se objevovaly už za dob husitských válek. Tehdy šlo hlavně o vojenskou pomoc klienta pro patrona. V 15. století tyto vztahy zpravidla nepřekračovaly hranice regionů.³⁹⁴ S nástupem Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn se regionální hranice porušily, jelikož panovník kvůli potřebě kapitálu vytvářel vlastní klientelskou síť zahrnující šlechtice z mnoha částí monarchie. Došlo tak ke zdvojení rolí, kdy patron s několika svými klienty se sám stal klientem panovníka či jiného vysoce urozeného šlechtice. Například pro českého šlechtice, který zastával dvorský úřad, ale u dvora nepobýval, bylo důležité sehnat si ve Vídni svého klienta, aby mu poskytoval novinky a informace o aktuálním dění a hájil jeho zájmy, případně dementoval pomluvy, které se o něm šířily.³⁹⁵

O pomluvách se zmiňoval i Diviš ve svém prvním dopisu ze 17. srpna 1552. Jáchymovi napsal, že kdyby se k němu dostaly jakékoliv divné zprávy o jeho osobě, ví, že by švagr nebyl potěšen. Slíbil Jáchymovi, že pomluvám nebude věřit a okamžitě ho o nich bude informovat v dalším dopisu: „*Můj nejmilejší pane švagře, také mi píšete, že byste tomu srozumněli, že by ke mně divné zprávy o osobě vaší přicházeti měly, jestliže bych to tak k sobě přijímal, že by vám to dosti stížné bylo. I hned vy k sobě toho můj nejmilejší pane švagře nepřipouštějte, abych já takovým zprávám u sebe místo dávatí měl, neb víte, když jest cokoli takového ke mně přišlo, že sem vám hned o tom buď psaním aneb oustně oznamoval.*“³⁹⁶

Popisované vztahy vznikly mezi Jáchymem z Hradce a Divišem Slavatou z Chlumu a Košumberka sňatkem Diviše a Jáchymovy sestry Alžběty v roce 1541. Diviš sliboval pomoc se sháněním finančních prostředků, například formou půjček od sousedů, kteří vlastnili statky nedaleko Košumberka: „*Co se peněz k svatému Havlu vám objednatí dotýče, chci věrně rád ptáti všudy na všechny strany, budú-li moci vám co objednatí.*“³⁹⁷

³⁹⁴ P. Maťa, Svět, s. 666.

³⁹⁵ Tamtéž, s. 667-673; A. Zvárová, Korespondence, s. 29-30.

³⁹⁶ Dopis ze dne 17. srpna 1552, č. 1.

³⁹⁷ Dopis ze dne 14. července 1553, č. 3.

Ve finančním hospodaření pánů se uplatňovaly půjčky bezúročné nebo úročené. Na půjčku byl vyhotoven dlužní úpis, který věřiteli zaručoval její splacení. Dlužní úpisy Jáchyma i jeho syna Adama II. z Hradce se do dnešních dnů zachovaly v Rodinném archivu pánů z Hradce společně se studovanou korespondencí.³⁹⁸ Podmínky umořování dluhu byly stanoveny v úpisu či ústní dohodou.³⁹⁹ S věřiteli Diviš domlouval odklady splátek dluhů i úroků. Manželka Zachariáše z Hradce Kateřina Hradecká z Valdštejna souhlasila v červenci 1553 s odkladem splátky do svatého Jiří, tedy do 23. dubna 1554: „*O paní Valdštejnskou žádné péče nemějte, již já to objednáám, že jich při vás nechá až do svatého Jiří.*“⁴⁰⁰

Postupem času Jáchym upadal do čím dál větších dluhů, jeho výdaje se zvyšovaly a odkládání splátek bylo častější. Jáchymův věřitel Jan Předborský z Předboře a na Studenci rovněž na splátku čekal: „*Strany pana Jana Trmala a pana Předborského věděti račte, že sem to již, což vpravdě s velikou těžkostí při panu Předborským objednal, že té summy Vaší Milosti strpení míti chce až do příjezdu Vaší Milosti do Království českého.*“⁴⁰¹

Při zaplacení půjčky dostal dlužník podepsanou kvitanci jakožto potvrzení splátky. V červnu 1555 poslal Diviš Jáchymovi ujištění, že plánovaná splátka proběhla. Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích, který v roce 1529 zdědil po manželce Johance hrad Krchleby ve východních Čechách a držel ho až do své smrti v roce 1557, dostal vyplaceno 30 kop grošů.⁴⁰² Kateřině z Valdštejna zaplatil 18 kop a služebníku své sestry Mandaleny k dřívější splátce přidal 7 kop českých grošů za výdaje za vídeňského učitele synovce Jindřicha: „*I vězte, že sem z té summy panu Janovi Krchlebskému xxx kop grošů dal a paní Valdštejnec xviii kop grošů a panu Janovi Trmalovi dodal sem k prvnější sumě, což jste mu při paní sestře mé ukázali, což jste [v] Vídni za Jindřicha, syna jejího, mistru dali, vij kopy grošů. A tak na ten všecken úrok kvitanci od něho mám.*“⁴⁰³

Aby nedošlo k trapné situaci, musel Diviš do Jindřichova Hradce někdy vracet dlužní úpisy. Stalo se to v srpnu 1561, kdy Jáchyma upozornil, že na tři listiny, které Divišovi poslal, aby na ně sepsal dlužní částky, přivěsil svou pečeť na špatné

³⁹⁸ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 378, sign. II C 14, kart. 19 (dluhopisy a soupisy dluhů Jáchyma z Hradce).

³⁹⁹ V. Ledvinka, Úvěr, s. 81-83.

⁴⁰⁰ Dopis ze dne 14. července 1553, č. 3.

⁴⁰¹ Dopis ze dne 9. června 1555, č. 14.

⁴⁰² A. Sedláček, Hrady 12, s. 215.

⁴⁰³ Dopis ze dne 9. června 1555, č. 14.

místo. Švagrova pečeť měla být přivěšena jako první a teprve za ni měli připojit své pečeti ostatní: „*Můj nejmilejší pane švagře, jakož jste mi po služebníku mém tři membrány, abych listy hlavní na summy napsati a jim stvrditi dodati mohl, poslati ráčili. I račte věděti, že pečeť Vaší Milosti jest zle k týmž membránám přivěšena do prostředka, majíc předně Vaší Milosti býti a potom jejich, kteříž pečeti své přitisknouti mají. A protož je teď Vaší Milosti zase posílám.*“⁴⁰⁴

Jáchym peníze potřeboval také na stavební úpravy svých sídel. Opravoval nejenom svou hlavní venkovskou rezidenci v Jindřichově Hradci, ale také zámek Hluboká nad Vltavou a pražský palác Pod stupni, kde pobýval při výkonu svého úřadu v Praze.⁴⁰⁵ V areálu jindřichohradeckého zámku postavil najatý architekt Antonio Ericer Jáchymův palác v duchu moderní renesance. V něm se nacházely luxusní pokoje, komnaty paní a dětské pokoje.⁴⁰⁶ I Diviš Slavata byl aktivním stavebníkem. Pod Košumberkem vybudoval vodárnu, odkud byla voda čerpána až na hrad. Při návštěvě v Jindřichově Hradci v září 1559 se mu nový palác natolik zalíbil, že se rozhodl přestavět Košumberk po vzoru zdejšího zámku: „*Stavení na Hradci sem všecko ohledal a velmi se mi dobře líbí. Kdybych takový štok na Košmberce míti mohl, ke vši chudobě tisíc tolarů bych dal. A již sem sobě takovou chuť z toho stavení vzal, že hned z jara také Košmberk staviti, bude-li vůle boží, budu.*“⁴⁰⁷

Kromě hotových peněz sháněl Diviš pro švagra například **koně**. Kůň v novověku zvyšoval prestiž šlechtice a za dobrého koně neváhalo mnoho aristokratů vydat velkou částku peněz.⁴⁰⁸ Kvalitu koně určovala jeho síla a záleželo také na barvě srsti. Nejžádanější byli koně hermelínové barvy a vysoce se cenila i jejich schopnost chodit mimochodem, tedy střídat levé a pravé nohy.⁴⁰⁹ V létě 1553 Diviš doporučil Jáchymovi koupit koně od přísedícího zemského soudu Václava Haugvice z Biskupic. Další koně hledal v květnu 1554 do vozu Anně Hradecké z Rožmberka. Sehnal je u hejtmana Chrudimského kraje Prokopa Štítného ze Štítného a na Týnci,

⁴⁰⁴ Dopis ze dne 19. srpna 1561, č. 20.

⁴⁰⁵ K opravám zámku v Hluboké nad Vltavou více J. Krčálová, *Renesanční stavby*, s. 48-51. K pražskému paláci V. Ledvinka, *Dům*, s. 269-316; Táž, *Rezidence feudálního velmože*, s. 113-134.

⁴⁰⁶ J. Hrdlička, *Jindřichův Hradec*, s. 288-290; L. Jirásko, *Jindřichův Hradec*, s. 28; J. Muk – M. Vilímková, *Ke vzniku*, s. 173-180.

⁴⁰⁷ Dopis ze dne 22. září 1559, č. 18.

⁴⁰⁸ Marie Koldinská, *Červená chrtice od pana Trčky. Šlechtici a jejich zvířata na prahu novověku*, *Dějiny a současnost* 27, 2005, č. 2, s. 30-34.

⁴⁰⁹ Jakub Kalívoda, *Zvíře v každodenní komunikaci na dvoře Jindřicha staršího ze Švamberka*, *České Budějovice 2021 (bakalářská práce)*, s. 45; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, *Věk*, s. 257.

který vytvořil v roce 1577 z přikoupeného Hrochova Týnce ležícího zhruba 18 kilometrů na severozápad od Košumberka rodové sídlo.⁴¹⁰ Prokop Štítný zrovna pobýval v Praze, proto Diviš poslal k Jáchymovi posla, aby se v Praze osobně domluvili. Pokud by byl Prokop Štítný ochotný mu koně prodat, žádal Diviš informace, aby mu mohl koně co nejdříve poslat: „*Než toliko u pana Prokopa Štítného vím, kuň hnědý srsti světlé bělonohý lysý, kterýž tak mi se zdá, že by se k té potřebě hoditi mohl. I mám zprávu, že by tyto dni pan Prokop v Praze bejti měl, naschvál tohoto posla k vám sem proto poslal, abyšte s ním o něj zdá-li se vám, promluvili, a jestliže vám jej bude chtíti odbyti, jednom mi oznamte, hned bych já jej vám poslati neobmeškal.*“⁴¹¹ Další koně případně měl sehnat Jan Žehušický z Nestajova, před nímž se Diviš o koních zmínil. Jan Žehušický držel v blízkosti hrad Vamberk, který je od Košumberka vzdálený asi 47 kilometrů. Diviš poslal Jáchymovi na cedulce napsané názvy vesnic, ve kterých byli dva pěkní koně. Radil švagrovi, aby poslal někoho, kdo koním rozumí, aby se na ně podíval a zhodnotil, zda se mají koupit.⁴¹²

Na začátku listopadu 1553 se Jáchym z Hradce společně s Vilémem z Rožmberka a arciknížetem Maxmiliánem zúčastnil v Praze štvání jelenů.⁴¹³ Lov zvěře byl častou kratochvílí urozených aristokratů. Kvůli této cestě do Prahy Jáchym dopředu sháněl dobré **chrt**y, kteří byli nejcennějšími psy, jelikož dostihli štvanou zvěř. Na barvě psa příliš nezáleželo, rozhodující byla jeho rychlost. Ke psům měli novověcí šlechtici citová pouta a dávali jim jména.⁴¹⁴ Diviš Slavata Jáchymovi v dopisu z 1. listopadu 1553 přál výhru a zároveň se omlouval, že mu žádné dobré psy nesehnal, a prosil, aby švagr přijal jeho snahu za skutek. Ohledně rysích kůží, které Jáchym v listopadu 1554 také sháněl, napsal Diviš dopisy několika svým známým. Všichni mu však odepsali, že žádné nemají. Pouze Albrecht Smiřický ze Smiřic, držitel nedalekého Náchoda, o ně měl ještě jednat s bratrem Jindřichem. O výsledku Diviš slíbil Jáchymovi napsat.⁴¹⁵

Dalším neobsáhlým tématem analyzované korespondence bylo **jídlo a pití**. V 16. století se ustálilo pět hlavních způsobů, jimiž se dostávaly potraviny na sídla šlechticů. Byly to přírodní zdroje, dary, naturální dávky poddaných, produkty vlastního

⁴¹⁰ Ottův slovník 24, s. 802; A. Sedláček, Hradý 1, s. 212.

⁴¹¹ Dopis ze dne 27. května 1554, č. 7.

⁴¹² Tamtéž.

⁴¹³ J. Pánek (ed.), Václav Březan, Životy I, s. 79.

⁴¹⁴ J. Kalivoda, Zvíře, s. 45; V. Bůžek – J. Hrdlička – P. Král – Z. Vybíral, Věk, s. 257.

⁴¹⁵ Dopis ze dne 25. listopadu 1554, č. 12.

vrchnostenského hospodářství a potřeby kupované na trzích či od jiných dodavatelů.⁴¹⁶ Základní potravinou aristokratického jídelníčku bylo hovězí maso a ryby. Velký podíl na zásobování kuchyně pánů z Hradce měla rybniční síť, která produkovala v novověku hojně jedené kapry. Při návštěvě u hejtmána hradeckého kraje Viléma Trčky v Opočně v roce 1554 Jáchymovi zachutnaly ryby, které mu následně měl Diviš objednat a dopravit do Jindřichova Hradce. V listopadu 1554 se švagrovi omlouval, že žádné nesehnal, protože Vilém Trčka jich víc neměl. V květnu 1559 Diviš švagra informoval o malé úrodě ovoce a vinic způsobené mrazem. V září téhož roku chválil Diviš Jáchymova vína, která ochutnal při návštěvě Jindřichova Hradce.⁴¹⁷

Jak již bylo řečeno, patron svému klientovi poskytoval **ochranu a podporu**. V roce 1547 se Diviš zúčastnil prvního protihabsburského povstání. Za svou účast v obranném spolku českých stavů byl téhož roku potrestán. S ohledem na jeho pokoru u soudu a starobylost rodu byl Slavata potrestán částečnými konfiskacemi majetku. V manství mu zbyl pouze Chlum a Košumberk, kde měl domácí vězení.⁴¹⁸ Jáchyma, který byl v přízni Maxmiliána II., Diviš jakožto svého nejlepšího přítele žádal, aby na něj nezapomínal a v případě potřeby se za něj přimluvil: „*Můj nejmilejší pane švagrkře, poněvadž jakž tomu srozumívám, Jeho Milost král Maximilián k vám milostivé vůle bejti ráčí, jestliže by k tomu příčina byla, prosím, na mě, švagkra svého, nezapomínejte, neb já vás sobě hned po Pánu Bohu na tom světě za nejlepšího přítele pokládám.*“⁴¹⁹ Není jasné, nakolik Jáchymovy přimluvy na Maxmiliána II. zapůsobily. Panovník totiž manskou držbu ze slavatovských statků sejmul až devět let po Jáchymově smrti v roce 1574.⁴²⁰

Diviš nežádal Jáchyma o pomoc a přimluvy pouze pro sebe, ale také pro své příbuzné. Jeho sestra Mandalena Bydžovská měla věno zapsané na panství Rychmburk. O hrad ale její manžel Vilém z Valdštejna přišel kvůli účasti na protihabsburském odboji v roce 1547. Rychmburské panství propadlo králi a Vilém

⁴¹⁶ Josef Hrdlička, Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech, Český časopis historický 98, 2000, s. 18-47, zde s. 27. Více o jídelníčku pánů z Hradce Týž, Dvůr pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století a jeho jídelníček, České Budějovice 1995 (diplomová práce).

⁴¹⁷ Dopis ze dne 22. září 1559, č. 18.

⁴¹⁸ P. Vorel, Stavovský odboj, s. 88; P. Maťa, Obranný spolek, s. 109; Karel Tieftrunk, Odpor, s. 276; J. Janáček, České dějiny, s. 323.

⁴¹⁹ Dopis ze dne 14. července 1553, č. 3.

⁴²⁰ M. Cimpl, Vilém Slavata, s. 36.

v manství získal bydžovské panství, které do té doby drželi Pernštejnové.⁴²¹ Mandalena se o vydání věna po smrti manžela nechtěla soudit, a proto žádala o pomoc Jáchyma z Hradce, aby jí poradil, co dělat, a současně prosila, aby se u krále přimluvil, aby jí bylo vydáno věno a odložena platba berně. Zároveň chtěla svého syna Jindřicha vzít ze studií zpět domů a sehnat mu službu u dvora.⁴²² Jáchym pravděpodobně pozval Mandalenu do Prahy, protože Diviš mu 4. září 1554 psal, že se Mandalena vydala do hlavního města i přesto, že byla nemocná. V případě potřeby měl Jáchym doprovodit Mandalenu ke králi. Zároveň nezapomněl připomenout přimluvu pro sebe: „*Co jest tak učinila a se vždy, jakž jest jednom mohla, vystrojila, ač jistě velice nedostatečná při zdraví svém jest. Protož vás můj nejmilejší pane švagře velice prosím, že ji v těchto potřebách jejích neopustíte, ale ji radni a pomocni budete pro odplatu Pána Boha všemohoucího. A jestliže toho potřebu uznáte, předstoupení s ní před Jeho Milost Královskou učiníte, neb ona v tom ve všem chce se ráda radů vaší zpraviti. Mě pak, švagra svého, jakž sem vás prve prosil, ještě prosím, v paměti své přimluvou před Jeho Milostí Královské mějte.*“ O radu ohledně odložení berně žádala Mandalena Bydžovská prostřednictvím bratra znovu téhož roku v listopadu, kdy se Diviš dotazoval, zda mají přiznání k berni podat hned nebo zda ještě mají počkat: „*A co se berně nynější přiznání dotýče, tolikéž od vás paní sestra žádá rady, má-li se list přiznací hned dáti čili toho na ten čas tak zanechati máme.*“⁴²³ V červnu 1555 záležitost stále nebyla vyřešená. Ani po třech letech od smrti manžela Viléma z Valdštejna král Mandaleně Bydžovské nepomohl, a měla proto obavy, že postupem času o své věno přijde.

Diviš Slavata se přimlouval u Jáchyma též za pomoc pro své služebníky. Arnošt Vitanovský začal Divišovi sloužit v roce 1543 poté, co odprodal Chlistov a Malovice.⁴²⁴ Když jeho syn Karel dospěl, požádali Diviš a Arnošt Jáchyma, aby Karlovi našel uplatnění a pána.⁴²⁵ Také úředníku Janu Kyndlíkovi chtěl pomoci v jeho snaze získat jeho dvůr ve vsi nedaleko Rychmburku do dědičného držení.⁴²⁶

Další podstatnou část dopisů tvoří **rodinné záležitosti**. V převážné většině dopisů se pisatel tázal na zdraví švagra a jeho rodiny: „*velice prosím, že mi psaním*

⁴²¹ A. Sedláček, Hradý 1, s. 83; Petr Vorel, Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století, in: Týž, (ed.), Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9.9. 1993 v Pardubicích, Pardubice 1995, s., 9-76, zde s. 32.

⁴²² Dopis ze dne 19. května 1554, č. 6.

⁴²³ Dopis ze dne 22. listopadu 1554, č. 12.

⁴²⁴ Ottův slovník naučný 26, s. 767.

⁴²⁵ Dopis ze dne 11. dubna 1555, č. 13.

⁴²⁶ Dopis ze dne 9. června 1555, č. 14.

svým oznámíte, kderak se všickni na svém zdraví máte, ještě-li okolo vás dobré povětrí jest“,⁴²⁷ a ujišťoval ho, že i oni jsou zdraví: „*O nás o všech vězte, že z milosti boží všickni zdraví sme.*“⁴²⁸ V jarním listu z roku 1562 psal Diviš o své krátké nemoci. Stěžoval si na velký kašel a bolení v prsou. Reagoval na zdraví Zachariáše z Hradce a přál mu brzké uzdravení.

Z korespondence vyplývá vřelý vztah Diviše Slavaty ke své manželce a Jáchymově sestře Alžbětě Slavatové z Hradce. Nevyznával jí lásku, dával však najevo starost o ní. Častokrát o ní mluvil jako o Bětě nebo Bitě. Z dopisu odeslaného 1. listopadu 1553 je zřejmé, že Alžbětino těhotenství nebylo bez komplikací: „*manželka má, ta s tím svým břichem velmi churavá jest, a žádným dítětem jest tak ničemná nebyla jako tímto, a jistě že se o ní velice starám.*“⁴²⁹ Diviš ji proto nepustil na návštěvu do Jindřichova Hradce. O narození tohoto potomka nejsou v další korespondenci zmínky. V polovině dubna 1555 pak Jáchymovi sděloval, že Alžběta porodila syna, který se narodil předčasně: „*A tak její pranostiky asi o šest neděl chybily.*“⁴³⁰ O průběhu tohoto těhotenství Jáchymovi nepsal. V květnu 1559 smutnil Diviš nad úmrtím svého ani ne měsíčního syna Jana, o jehož porodu se badatel z dopisů nedozví nic. Po celý novověk byla kojenecká úmrtnost velmi vysoká, proto se rodiče snažili mít co nejvíce dětí, aby se alespoň některé dožily dospělosti a dominium mělo dědice. Ztrátu novorozence si vysvětlovali Boží vůlí, tak jako Diviš s Alžbětou v květnu 1559: „*O mně a ženě mé věděti račte, že sme v mírném zdraví. Než zármutku našem, kderýž jest na nás Pán Bůh vzložiti a syna mého Jeníčka v tuto sobotu nejprve čtyry neděle budú, z tohoto světa pojiti ráčil, Vaší Milosti oznamuji. Nad kderým i s Bětou velice zarmoucen sem. Ale poněvadž v tom vůle boží byla, darmo jest jináč, než vůli svou s vůlí boží srovnati.*“⁴³¹

Úmrtí v rodině bylo běžnou součástí života. V listopadu 1554 psal Diviš o úmrtí syna Jiřího z Valdštejna a své sestry Kateřiny, kterému se právě narodilo dítě: „*Panu Jiřímu z Valdštejna, švagru mému, syn ten, kterémuž jest ted' nyní paní manželka jeho slehla, jest umřel.*“⁴³² Radost nad očekáváním svého dalšího potomka vyjádřil Diviš v listu ze srpna 1561: „*Ač Běta má, ta vždy, jakž způsob její nyní <jest>*

⁴²⁷ Dopis ze dne 5. listopadu 1554, č. 9.

⁴²⁸ Dopis ze dne 9. června 1555, č. 14.

⁴²⁹ Dopis ze dne 1. listopadu 1553, č. 4.

⁴³⁰ Dopis ze dne 11. dubna 1555, č. 13.

⁴³¹ Dopis ze dne 3. května 1559, č. 17.

⁴³² Dopis ze dne 5. listopadu 1554, č. 9.

obtížena jest, ale věřím svému milému Pánu Bohu, když čas a hodina přijde, že jí šťastně pomoci ráčí.“⁴³³

Na Vánoce 1555 odeslal Diviš Jáchymovi dopis, ve kterém litoval smutku, který panoval na zámku v Jindřichově Hradci: „*Zármutku toho, kderej jest Pán Bůh na vás vzložiti ráčil, vám věrně a srdečně nepřěji, ale vůli boží kdo se může spíčiti, věrtež Jeho Svaté Milosti, žeť vás zase milostivě potěšiti ráčí.*“⁴³⁴ Pravděpodobně se jednalo o úmrtí Jáchymovy roční dcery Alžběty.⁴³⁵

Diviši Slavatovi záleželo na **vzdělání potomků**. V roce 1540 proto na Košumberku založil zámeckou školu, na které vyučovali bratrství vychovatelé, duchovní a rektori školy v Luži. Učili se zde nejen děti hradního pána, ale také synové pánů a přátel z okolí. Vyučování mělo elementární charakter, přičemž historici považovali za nejisté, zda se chlapci učili také cizí jazyky.⁴³⁶ Dopis z června 1555, v němž Diviš Jáchyma žádal o radu ohledně dalšího Adamova studia němčiny, naznačuje, že součástí výuky byl i německý jazyk. Zároveň lze z korespondence usuzovat, že chlapec byl v zámecké škole vyučován do svých třinácti let: „*Můj nejmilejší pane švagře, kdež sem vám o Adama, syna svého, psaní učinil, že bych jej rád někde dal, aby se předce německy učil, a to, což německy umí, aby nezapomenul, radíce se s vámi, kde by zdání vaše bylo, a i ještě vám tímto psaním svým připomínám, že mi v tom zdání své oznámíte, neb bych nerad, poněvadž již jemu jest ke třináctému létu, aby čas mariti měl.*“⁴³⁷ Zámecká škola na Košumberku existovala i za vlády Divišova syna Jindřicha, který pro školu vyhradil větší prostory.⁴³⁸

Také svému synovci Jindřichovi se Diviš snažil zajistit studium. Poslal ho do Jindřichova Hradce, aby ho Jáchym vypravil do Vídně, kde se měl učit matematiku, němčinu a latinu: „*Jindřicha, ujce svého a syna paní Mandaleny Bydžovské, sestry své, vám posílám a vás jakž prve, tak i ještě na místě paní sestry své přátelsky a švagrovsky prosím, že jeho na Vídně na učení pošlete. A tomu, kohož s ním pošle, za to žádám, že poručíte, aby o něm dostatečně tomu mistrovi, kderýž jeho učiti bude, poručil, aby jej pilně a bedlivě německy a latině, též i počtům učil a na osobu*

⁴³³ Dopis ze dne 19. srpna 1561, č. 20.

⁴³⁴ Dopis ze dne 24. prosince 1555, č. 16.

⁴³⁵ K. Tríska, Inventář, s. 17.

⁴³⁶ Marie Koldinská, Šlechtické školy v předbělohorských Čechách, in: Lenka Bobková (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 217-222, zde s. 219; M. Holý, Zrození, s. 83-84.

⁴³⁷ Dopis ze dne 9. června 1555, č. 14.

⁴³⁸ M. Holý, Ve službách šlechty, s. 300; Týž, Slavatové, s. 133-134.

jeho zření, poněvadž se jemu svěřuje a poroučí, měl.“⁴³⁹ Po návratu Jindřicha v listopadu 1554 se Diviš ujišťoval, zda mistr dostal vše zapláceno.

S učitelem svých dětí Laurentiem Cirklerem, který vystudoval univerzitu ve Witenbergu, vyučoval Divišova syna Albrechta a později Karla staršího ze Žerotína,⁴⁴⁰ byl Diviš Slavata spokojen a prosil švagra, aby mistrovi u krále Ferdinanda I. vyjednal udělení erbu: „*Strany toho majestátu aneb erbu objednání mistru, kderýž dítky mé učí. Můj nejmilejší pane švagře, prosím, že jemu jej od Jeho Milosti Královské vyjednáte, neb za jeho dobré chování, a že ty dítky mé tak pěkně učí, rád bych mu vším dobrým se toho odplatil, jakž i slušné jest.*“⁴⁴¹ Erb připomínal podruhé v červenci 1561.

V červenci 1561 poslal Slavata do Jindřichova Hradce do služby svého nejstaršího syna Adama spolu s jedním služebníkem a čeládkou. Adamovi přikázal, aby Jáchyma poslouchal jako svého vlastního otce, a Jáchyma žádal, aby mu dal na syna pozor. Adamova čeládka byla zaopatřena vlastní stravou: „*Také já toho [...] nežádám, aby čeládka jeho stravu u Vaší Milosti míti měla, neb oni své opatření míti budou.*“⁴⁴² V dalším dopisu ze srpna téhož roku se Diviš ptal, jak se Adam má a zda poslouchá.

Další součástí korespondence jsou zmínky o **cestování**. Kvůli domácímu vězení, kterým byl Diviš potrestán za účast na revoltě proti Ferdinandovi I. roku 1547, příliš necestoval. Mohl se pohybovat pouze po svém panství a přejíždět mezi Košumberkem a Chlumem.

V srpnu 1552 musel Diviš slušně odmítnout pozvánku k návštěvě Jindřichova Hradce, neboť neměl vůz ani slušné šaty. Slíbil však švagrovi, že on i jeho žena navštíví Jáchyma ihned po jeho návratu ze zasedání komorního soudu v Praze. Jindřichův Hradec navštívil až v září 1559 cestou z Lince. Z Hradce psal Jáchymovi o dobrém zdraví jeho matky, ženy i dětí, chválil probíhající stavební úpravy tamního zámku a také Jáchymovo víno, které mu velmi zachutnalo. Po návštěvě odjel k Zachariášovi z Hradce do Telče, odkud vzkazoval Jáchymovi, že jeho bratr přijede do Jindřichova Hradce, až se tam Jáchym vrátí, i se slibovanými penězi. Poté jel Slavata do Prahy k zemskému soudu.

⁴³⁹ Dopis ze dne 8. května 1553, č. 2.

⁴⁴⁰ M. Holý, *Ve službách šlechty*, s. 145.

⁴⁴¹ Dopis ze dne 11. dubna 1555, č. 13.

⁴⁴² Dopis ze dne 24. července 1561, č. 19.

V březnu 1562 Diviš líčil Jáchymovi z Hradce, jak se měl postarat o pozůstalost po Jaroslavovi z Pernštejna, který zemřel koncem července 1560. Bratři Vratislav a Jaroslav z Pernštejna se v padesátých letech 16. století dostali do obrovských dluhů. Jaroslav před nimi utekl do Itálie a jeho majetek zabrali věřitelé. Předměty, které po Jaroslavovi z Pernštejna zůstaly, se rozprodaly v roce 1561 formou dražby na pardubickém zámku.⁴⁴³ V březnu 1562 se Diviš Slavata spolu se Zdislavem Berkou z Dubé chystali na cestu po rychnovském, potštejském a litickém panství, aby prodali svršky po Jaroslavovi z Pernštejna a vrátili peníze, které tu nebožtík dlužil. O výsledcích této cesty Diviš slíbil Jáchyma informovat v dalším dopise: „*A což tak způsobím, při nejprvnějším poselství Vaší Milosti o tom oznámím.*“⁴⁴⁴

Diviš také často také zval Jáchyma na návštěvu k sobě na Košumberk: „*Kdyby vaše prázdnot byla a vy mohli k nám přijeti, velmi bych vás rád u sebe uhlídal.*“⁴⁴⁵

Další okruh informací tvoří **zmínky o lidech, s nimiž se Diviš setkal**. Příkladem může být Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci, Divišův soused z Hrochova Týnce nedaleko od Košumberka, u kterého Diviš sehnal pro Jáchyma požadované koně. Zmiňoval se také o Petru Hrochovi z Mezilesic, který se v listopadu 1554 opil a zlomil si nohu. Petr Hroch byl blízký soused Diviše Slavaty, jeho dvůr se nacházel 13 kilometrů od Košumberka. Koncem padesátých let 16. století koupil několik dalších dvorů u Trojovic od Prokopa Štítného ze Štítného.⁴⁴⁶

Diviš švagrovi podával **zprávy také o událostech z východních Čech**. V dubnu 1554 zval Jáchyma a Viléma z Rožmberka na svatby na Litomyšli a doufal, že se cestou oba zastaví u něj na Košumberku: „*Nového vám z tohoto kraje nevím co oznámiti, než to, že se na Novém hradě i na Litomyšli k těm svadbám strojí, a vás také, můj nejmilejší pane švagře, k tomu veselí do našeho kraje já s radostí očekávám, naděje jsouc té, že mě i s naším milým panem z Rožmberka neminete.*“⁴⁴⁷ O měsíc později se Diviš radoval, že jeho přátelé skutečně na litomyšlskou svatbu i na Košumberk přijedou.⁴⁴⁸

⁴⁴³ P. Vorel, Páni z Pernštejna, s. 209-210.

⁴⁴⁴ Dopis ze dne 27. března 1562, č. 21.

⁴⁴⁵ Dopis ze dne 1. listopadu 1553, č. 4.

⁴⁴⁶ A. Sedláček, Hradý 1, s. 216.

⁴⁴⁷ Dopis ze dne 24. dubna 1554, č. 5.

⁴⁴⁸ Tato svatba nelze blíže identifikovat. Nezná ji Ottův slovník naučný, August Sedláček ani Václav Březan. Ani Milan Skřivánek, Litomyšl 1259-2009. Město kultury a vzdělávání, Litomyšl 2009, s. 101-108, se o ní nezmiňuje.

V novověku bylo udržování přátelství dopisy, návštěvami a dary důležitou součástí života.⁴⁴⁹ V polovině listopadu 1554 poslal ke švagrovi informaci, že do Prahy přijel posel francouzského krále Jindřicha II. a odtud že pojede k císaři: „*Nového tak odsud nic Vaší Milosti nevím co psáti, než to, že jest hlas, že by jako dnes posel krále franského sem do Prahy přijeti měl. I pokoje, jakž zpraven sem, na zámku jsou jemu obyty. A bezpochyb že odtud k Jeho Milosti Císařské pojede.*“⁴⁵⁰

Se švagrem se Diviš radil ohledně svého sporu se sousedkou Kuňkou z Konecchlumí, která napadla Slavatova práva na držbu vsi Chroustovice, jež k panství připojil Divišův strýc Albrecht začátkem 16. století. Albrecht získal Chroustovice od sestry Anežky, která ves zdědila po svém prvním manželovi Bernartovi z Perkova.⁴⁵¹ Poté přešla držba na Divišova otce Slavatu a po jeho smrti na samotného Divíše, „*jakž od lidí zpráva daná jest, že sou slejchali od předkův svých, že jest připadl na předky mé.*“⁴⁵²

Dalším tématem, které zabírá nezanedbatelnou část korespondence, je **mor**. Lékaři v 16. století nazývali morem ty infekční nemoci, které byly velice nakažlivé a měly vysokou smrtnost.⁴⁵³ I v novověku se uplatňovaly jisté protiepidemické strategie. Nejjednodušší byl útek z místa zasaženého morem, který však mohl mít významné důsledky pro šíření nemoci. Kvůli moru chtěl Diviš změnit cestu do Jindřichova Hradce. Chtěl se vyhnout zasažené Jihlavě a Polné a jet raději přes Chlum a kolem Pelhřimova: „*Toliko bych tomu rád od vás srozuměl, mohl-li bych cestu svou k Chlumu vzíti a odtad pak k Pelhřimovu aneb k Hořepníku, neb tak zprávu mám, že okolo Polné a Jihlavě všudy tu okolo hned zhusta pomírají, a mně by se, kdybych tudy jeti měl, dostalo skrze mor jeti, protož bych radče onou stranou jel.*“⁴⁵⁴ K útěku z domova kvůli moru se Diviš chystal i s manželkou Alžbětou v říjnu 1555, kdy Jáchyma prosil o přímluvu u krále, aby mu povolil opustit domácí vězení na Košumberku, když se nemoc přiblížila až k městu.

O sedm let později zasáhl mor Košumberk, Chlum i Čestín, proto před ním Diviš utekl do Litomyšle. Také švagrův mladší bratr Zachariáš musel kvůli nákaze opustit Telč. Odjel do Přibyslavi, kde však lidé také umírali na mor, proto spěšně odjel

⁴⁴⁹ Více k sociální kategorii pánů a přátel V. Bůžek, „Páni a přátelé“.

⁴⁵⁰ Dopis ze dne 15. listopadu 1554, č. 11.

⁴⁵¹ Ottův slovník naučný 23, s. 340; A. Sedláček, Hradý 1, s. 237.

⁴⁵² Dopis ze dne 24. prosince 1555, č. 16.

⁴⁵³ Karel Černý, Mor 1480-1730. Epidemie v lékařských traktátech raného novověku, Praha 2014, s. 173, 310.

⁴⁵⁴ Dopis ze dne 17. srpna 1552, č. 1.

do Slavonic za manželkou Kateřinou z Valdštejna. Mor Diviš chápal jako boží trest za lidské hříchy: „*A tak jest tomu rozuměti, že snad po všem světě Pán Bůh nás všechny pro hříchy naše tou morovou ranou trestati ráčí.*“⁴⁵⁵ V několika listech vyjadřoval obavu o Jáchyma a jeho rodinu a prosil ho, aby v Praze nepobýval moc dlouho, aby se nenakazil: „*A za to vás velice oba dva prosíme, že v té Praze v tom moru dlúho nebudete, neb jest jistě věc nebezpečná.*“⁴⁵⁶ Kvůli moru také Jáchymovi radil, aby nechal syna Adama doma, až pojedou do Vídně ke dvoru. Kvůli rozšiřující se nemoci připomínal Diviš švagrovi žádost o mocný list, aby mohl odkázat svůj majetek: „*O mocný list na mě prosím nezapomínejte, neb sou toto časové nebezpečný a člověk neví dne ani hodiny, kdy jeho Pán Bůh povolá.*“⁴⁵⁷

Diviš Slavata se velmi okrajově vyjadřoval i o **politice**. Před korunovací Maxmiliána II. českým králem v srpnu 1562 radil, aby se korunovace raději odložila, neboť v Praze řádil mor.⁴⁵⁸

Diviš zasedal na českém zemském soudu a účastnil se zemských sněmů. V seznamu relátorů je uveden u sněmů v letech 1547, 1557, 1558, 1565, 1567, 1571, 1573, 1574 a 1575.⁴⁵⁹ V listopadu 1554 hořekoval na průtahy při zemském sněmu, na který odjel do Prahy. Nejprve se projednávaly články, u nichž byli zapotřebí zástupci městského stavu, a teprve poté záležitosti náležící panskému a rytířskému stavu. Stěžoval si, že takto budou mít práce až do Vánoc: „*Až teprve včera na to jest nastoupeno, aby ty artykulové, při kterýchž by stav městský býti měl, vytrženy byly, a na ty nejprve aby nastoupeno bylo. A vyřídíc ty, potom také na jiné aby nastoupeno bylo, což samému toliko stavu panskému a rytířskému náleží. Než budeme-li tak, jakž začátek jest, dělati, tehdy do Vánoc té práce dosti máme.*“⁴⁶⁰ Roku 1559 jel Slavata do Prahy na další zasedání zemského soudu. Pro neúčast mnoha soudců ale bylo zasedání odloženo do 11. listopadu: „*Ale jiných osob z krajův i také soudců zemských a rad Jeho Milosti Císařské velmi málo se jest sjelo, takže*

⁴⁵⁵ Dopis ze dne 13. srpna 1562, č. 22.

⁴⁵⁶ Dopis ze dne 4. září 1554, č. 8.

⁴⁵⁷ Dopis ze dne 25. listopadu 1554, č. 12.

⁴⁵⁸ Dopis ze dne 13. srpna 1562, č. 22.

⁴⁵⁹ Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu II, 1546-1557, Praha 1880, s. 240, 277; Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu III, 1558-1573, Praha 1884, s. 34, 249, 386, 612, 747;

Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu IV, Praha 1886, s. 88, 181.

⁴⁶⁰ Dopis ze dne 15. listopadu 1554, č. 11.

*pro nepřijezd jejich v tento nastávající soud zemský Jeho Milost arciknížecí až do svatého Martina jest toho odložiti ráčil.*⁴⁶¹

V dopisu z konce května 1554 reagoval Diviš na zprávu o smrti nejvyššího kancléře Království českého Jindřicha IV. z Plavna, který zemřel ve věku 44 let při květnovém obléhání Plassenburgu.⁴⁶² Obával se, aby Vilém z Rožmberka nad jeho smrtí netruchlil do té míry, že by z toho sám onemocněl. Smrt kancléře připisoval Boží vůli: „*O smrti páně kanclířově, kdež mi oznamujete, že jest ho Pán Bůh z toho světa pojíti ráčil, a tak jest nelze než všem nám ten lidkup píti, když koho ten pán, kterejž jest všechny věci i člověka stvořiti ráčil, povolati ráčí. Než za to vás prosím, že pana z Rožmberka na paměti míti budete, aby pán sobě pro smrt jeho k srdci svému zármutku nepřipouštěl, aby potom tudy pán sobě zdraví neškodil.*“⁴⁶³ Jelikož Vilém z Rožmberka dlouhodobě vedl s Jindřichem z Plavna spor, myslel Diviš tuto obavu nejspíše ironicky.

Po Jáchymově uvedení do funkce nejvyššího kancléře na podzim roku 1554 není v Divišových dopisech žádná zmínka o gratulaci, která by se dala očekávat. Tento fakt může potvrzovat domněnku, že dochovaný soubor korespondence není kompletní.

V posledním dopisu, jenž Diviš Slavata napsal v červnu 1564 společně s Václavem Haugvicem z Biskupic, informovali Jáchyma o jednání v Pardubicích. Pardubické panství v roce 1560 koupil král Ferdinand I. od zadlužených Pernštejnů pro arciknížete Maxmiliána. Při převodu panství se panovnická komora zavázala uhradit dluhy po bývalém drželi Jaroslavovi z Pernštejna.⁴⁶⁴ Psali Jáchymovi také o při mezi pardubickým hejtmanem Jiřím Adlspachem z Damsdorfu a purkrabím Jindřichem Peczoltem. Současně doporučili bývalého fišmistra Jiřího Bořka na pozici správce pardubického zámku.⁴⁶⁵

V závěrečných pasážích studovaných dopisů zvaných *petitio* se vyskytují opakující se fráze, v nichž autor prosil Boha o ochranu, uchování dobrého zdraví a dalšího šťastného shledání. Závěrečné části korespondence často obsahovaly pozdravy od členů rodiny. Jáchyma vždy pozdravovala jeho sestra Alžběta Slavatová z Hradce:

⁴⁶¹ Dopis ze dne 3. května 1559, č. 17.

⁴⁶² J. Pánek, *Zápas*, s. 867.

⁴⁶³ Dopis ze dne 27. května 1554, č. 7.

⁴⁶⁴ P. Vorel, *Vývoj pozemkové držby*, s. 38; Josef Sakař, *Dějiny Pardubic nad Labem I/1. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství do r. 1648*, Pardubice 1920, s. 87.

⁴⁶⁵ Jména úředníků zmiňuje Tomáš Šimek, *Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období*, *Východočeský sborník historický* 1, 1991, s. 139-168, zde s. 144-152.

„Manželka má a sestra vaše vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha toho všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Božské požádali.“ Pozdravy rovněž patřily členům Jáchymovy rodiny: *„A za to vás oba dva prosíme, že paní manželce vaší, naší milé paní sestře, od nás naše služby povíte, též s vinšováním od Pána Boha zdraví i jiného všeho nejlepšího dobrého.“*⁴⁶⁶

Datace je určena pomocí církevních svátků, například: *„Dán na Košumberce v outerý před svatým Markem léta etc. liiii.“* Osmnáct dopisů odeslal Diviš Jáchymovi ze svého rodového sídla na Košumberku, tři dopisy odešly z Prahy, když tam Diviš zasedal u zemského soudu. Jeden list odeslal z Telče při návštěvě Zachariáše z Hradce a na Telči a jeden dopis napsal Jáchymovi v Litomyšli, když sem v srpnu 1562 utekl před morovou nákazou. Často společně se svým dopisem poslal švagrovi korespondenci od dalších osob: *„Ted' vám list od paní Robmhapové posílám“*,⁴⁶⁷ nebo předměty, které pro něj sháněl, například klenoty, jež mu odeslal v červenci 1553: *„a těch dvou klínokův, i tak činíme podle žádosti vaší a to vše vám po panu Jestřibském, služebníku vašem, posíláme, neb sme my oba dva na tom, což bychom vám k vůli jednom na světě nám možného učiniti mohli, že to všecko s chutí rádi uděláme.“*⁴⁶⁸ Většinu dopisů přinesli na místo určení Divišovi nebo Jáchymovi služebníci. Dopisy jsou vlastnoručně podepsány Divišem Slavatou z Chlumu a Košumberka.

⁴⁶⁶ Dopis ze dne 8. května 1553, č. 2.

⁴⁶⁷ Dopis ze dne 1. listopadu 1553, č. 4.

⁴⁶⁸ Dopis ze dne 14. července 1553, č. 3.

Závěr

V předkládané diplomové práci jsou přiblíženy dva české šlechtické rody v období poloviny 16. století. První kapitola přinesla stručný přehled dosavadních proudů bádání o raně novověké šlechtě, významných představitelích těchto směrů a jejich publikacích. Pozornost byla věnována i běžnému životu šlechtice, který, stejně jako u městského a venkovského obyvatelstva, určovaly přechodové rituály. Křest, uzavření manželství, narození potomků a smrt byly důležitými součástmi života.

Druhá kapitola pojednávala o pánech z Hradce. Byl nastíněn původ rodu od 12. století a představeni jeho nejvýznamnější členové. Nejobsáhlejší část kapitoly, která se věnovala nejvyššímu kancléři českého království Jáchymovi z Hradce, popsala jeho osobní a rodinný život, politickou kariéru, stavební úpravy rezidenční sítě, finanční hospodářství a vzrůstající dluhy.

Další kapitola byla věnována rodu Slavatů z Chlumu a Košumberka. Největší pozornost se soustředila na Diviše Slavatu jakožto pisatele studované korespondence. Diviš se švagrem udržoval poměrně pravidelný písemný i osobní kontakt. K propojení obou rodů došlo v roce 1541 sňatkem Diviše Slavaty a Jáchymovy sestry Alžběty. Diviš na svém sídle v Košumberku založil zámeckou školu, aby se zde mohli vyučovat jeho potomci. Škola měla elementární charakter a vyučovali zde bratrští a luterští vychovatelé. Zdá se, že odlišné vyznání švagrů se v dopisech nijak neprojevovalo. Kvůli aktivní účasti v prvním protihabsburském odboji roku 1547 byl Diviš potrestán částečnými konfiskacemi a bylo mu nařízeno domácí vězení. Další výklad se zaměřil na potomky Diviše Slavaty a Alžběty Slavatové z Hradce. Přiblížen byl i významný představitel rodu v 17. století Vilém Slavata. Po bitvě na Bílé hoře v roce 1620 a následných konfiskacích muselo vzhledem ke svému českobratrskému vyznání mnoho členů rodu opustit zem a uchýlit se do exilu.

Interpretační jádro diplomové práce tvoří analýza korespondence, kterou Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka napsal svému švagrovi Jáchymovi z Hradce v letech 1552 až 1564. Po Jáchymově jmenování nejvyšším kancléřem v roce 1554 začal Jáchym Diviše společensky převyšovat, proto se Diviš snažil různými službami, o které ho Jáchym žádal, tento rozdíl vyvážit. Švagrovi nadřazenost vystihuje i uctivé oslovení. Pozornost byla věnována hlavně tématům této korespondence. Nejvíce prostoru bylo v dopisech věnováno neustálému shánění financí pro Jáchyma. Diviš zajišťoval nové půjčky i odklady splátek. Dále pro švagra sháněl rovněž koně a psy

na lov, kterého se Jáchym s Vilémem z Rožmberka a arciknížetem Maxmiliánem účastnili. Na oplátku Diviš žádal ochranu a podporu pro sebe a své blízké.

Podstatnou část dopisů tvořily rodinné záležitosti. Diviš Jáchymovi psal informace o tom, že na Košumberku jsou všichni zdraví, a ptal se, jak se mají v Jindřichově Hradci. Napsal mu několik poměrně rychle za sebou jdoucích dopisů v období, kdy se mu narodil syn Jan, který však měsíc po porodu zemřel. Divišovi záleželo na vzdělání potomků a Jáchyma žádal o přímluvu za erb pro učitele svých dětí.

Drobnějším tématem jsou zmínky o lidech, které Diviš Slavata potkal a s nimiž jednal, a také o zprávách z východních Čech. Kvůli zmiňovanému domácímu vězení Diviš příliš necestoval. Téma cestování se prolíná s tématem moru, který v království v polovině 16. století řádil. Diviš i s rodinou musel před nákazou několikrát utéct a také kvůli moru měnil cesty, aby nemusel projíždět nakaženým územím.

K politice se Diviš vyjadřoval jen velmi okrajově. Zasedal na českém zemském soudu a účastnil se jednání českých zemských sněmů. Jáchymovi si stěžoval na průtahy při zasedání a zrušení jednání, neboť se dostavilo jen málo přísedících. Informoval švagra o událostech v Pardubicích, kam byl společně s Václavem Haugvicem z Biskupic poslán, aby rozprodal zbylý movitý majetek po Jaroslavovi z Pernštejna.

Bádání by mohlo pokračovat výzkumem korespondence od dalších příslušníků rodiny, například Jáchymovy sestry a Divišovy manželky Alžběty, odeslané v letech 1554 až 1561, které jsou uloženy ve fondu Rodinný archiv pánů z Hradce.⁴⁶⁹ Bylo by zajímavé porovnat mužský a ženský pohled na tytéž události. Jistě by bylo přínosné porovnávat korespondenci jiných šlechticů v podobném rodinném vztahu a zjišťovat, zda se v ní vyskytují stejná či podobná témata.

⁴⁶⁹ Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 5 (dopisy sestry Alžběty Jáchymovi z Hradce).

Seznam pramenů a literatury

Nevydané prameny:

Státní oblastní archiv Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec,

Rodinný archiv pánů z Hradce

inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6 (korespondence Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka Jáchymovi z Hradce)

inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6 (dopis Adama II. z Hradce otci Jáchymovi z Hradce dne 29. února 1556)

inv. č. 378, sign. II C 14, kart. 19 (dluhopisy a soupisy dluhů Jáchyma z Hradce)

Rodinný archiv Slavatů z Chlumu a Košumberka

inv. č. 69, sign. II B 1, kart. 1 (závěť Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka).

inv. č. 69, sign. II B 1, kart. 1 (závěť Alžběty Slavatové z Hradce).

Vydané prameny:

BINKOVÁ, Simona – POLIŠENSKÝ, Josef (edd.), Česká touha cestovatelská. Cestopisy, deníky a listy ze 17. století, Praha 1989.

BRŇOVJÁK, Jiří a kol. (ed.), Kryštof Bernard Skrbenský z Hřiště. Paměti hornoslezského barokního šlechtice, Ostrava-Opava-Český Těšín 2010.

BUSINSKÁ, Helena – TICHÁ, Zdeňka (edd.), Bohuslav Balbín, Krásy a bohatství české země, Praha 1986.

FUČÍKOVÁ, Eliška (ed.), Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze, Praha 1989.

HOJDA, Zdeněk – CHODĚJOVSKÁ, Eva (edd.), Heřman Jakub Černín na cestě za Alpy a Pyreneje I-II, Praha 2014.

HRDLIČKA, Josef (ed.), Autobiografie Jana Nikodéma Mařana Bohdaneckého z Hodkova, České Budějovice 2003.

HRUBÝ, František (ed.), Moravské korespondence a akta z let 1620-1636 II. Listy Karla st. z Žerotína 1628-1636, Brno 1937.

JANÁČEK, Josef – MIKULEC, Jiří (edd.), Mikuláš Dačický z Heslova, Paměti, Praha 1996.

KALISTA, Zdeněk (ed.), Korespondence Zuzany Černínové z Harasova s jejím synem Humprechtem Janem Černínem z Chudenic, Praha 1941.

- KALOUSEK, Josef (ed.), Řády selské a instrukce hospodářské 1350-1850, Praha 1905-1910 (Archiv český 22-25).
- KOLDINSKÁ, Marie – MAŤA, Petr (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam mladší z Valdštejna 1602-1633, Praha 1997.
- KOREŠ, František (ed.), Moc, válka a společenský vzestup v dějinách rodu Robmhápů ze Suché od 16. do 18. století a jejich rodinné paměti, Opera historica 16, 2015, s. 100-148.
- KOREŠ, František (ed.), Paměti Přibíka a Jana Bukovanských z Bukovan, České Budějovice 2019.
- LÍBALOVÁ, Lenka (ed.), Gabriel Tetzl, Cestovní deník Lva z Rožmitálu a na Blatné 1465-1467, Olomouc 2003.
- MAREK, Pavel (ed.), Svědectví o ztrátě starého světa. Manželská korespondence Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic a Polyxeny Lobkovické z Pernštejna, České Budějovice 2005.
- MAREŠ, Petr (ed.), Korespondence Albrechta Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1570-1596. Prameny k českým dějinám 16.-18. století, České Budějovice 2015.
- MATLAS, Pavel (ed.), Z poddaného šlechticem. Rodinné paměti Zbudovských z Rovné Hory a Malých z Tulechova (1604-1737), Praha 2016.
- PALACKÝ, František (ed.), Dopisy rodu Hradeckého od roku 1441 do 1451, Praha 1846 (Archiv český 4), s. 3-33.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), Václav Březan, Životy posledních Rožmberků I-II, Praha 1985.
- PÁNEK, Jaroslav (ed.), Paměti českého šlechtice z poloviny 16. století. Sarmacie Jana Zajíce z Házmburka, Folia Historica Bohemica 14, 1990, s. 17-98.
- POLIŠENSKÝ, Josef (ed.), Bartoloměj Paprocký z Hlohol, Zrcadlo Čech a Moravy, Praha 1941.
- RATAJOVÁ, Jana (ed.), Alžběta Lidmila z Lisova, Rodinné paměti, Dolní Břežany 2002.
- REZEK, Antonín (ed.), Dopisy rodů Hradeckého a Rosenberského od roku 1450 do 1526, Praha 1887-1893 (Archiv český 7-12).
- RYBA, Bohumil (ed.), Pavel Stránský, O státě českém, Praha 1946.
- SEHNAL, Jiří (ed.), Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Životní styl českého šlechtice v době vrcholného baroka, Časopis Matice moravské 119, 2000, s. 367-389.
- Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu II-IV, Praha 1880-1886.

- SVOBODA, Milan (ed.), Jáchym Ulrich z Rosenfeldu. Hejtman v mikrosvětě autobiografie ze 16. století, in: Pax bello potior. Sborník věnovaný doc. PhDr. Rudolfu Andělovi, CSc., Liberec 2004, s. 126-154.
- TEUCHNEROVÁ, Markéta (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova, Prostopravda, paměti, Praha 2018.
- TISCHER, František (ed.), Listiny Jindřicho-Hradecké z let 1388-1529, Praha 1889-1892 (Archiv český 9-11).
- TISCHER, František (ed.), Dopisy hejtmana Šťastného Pušperského z Pleší ku p. Jachymovi z Hradce (1553-1561), Praha 1904.
- TURKOVÁ, Magdaléna, Těšínská knížata a Pernštejnové v polovině 16. století (Edice listů knížete Václava Těšínského Vratislavu z Pernštejna z let 1556-1579), Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 15-44.
- VACULÍNOVÁ, Marta (ed.), Pohřební řeč Zikmunda Domináčka z Písnice nad Zachariášem z Hradce (1589), in: Ondřej Jakubec – Pavel Weissner, Mauzoleum Zachariáše z Hradce na zámku v Telči a jeho výzdoba v kontextu renesančních zámeckých kaplí, Opuscula Historiae Artium 64, 2015, s. 2-31.
- VOREL, Petr (ed.), Česká a moravská aristokracie v polovině 16. století. Edice register listů bratří z Pernštejna z let 1550-1551, Pardubice 1997.
- VOREL, Petr (ed.), Vídeňský deník rytíře Dvoreckého z roku 1559, Folia Historica Bohemica 19, 1998, s. 7-36.
- ŽITNÝ, Miroslav (ed.), Deník Šťastného Václava Pětipeského z Chýš z roku 1605, in: Václav Bůžek (ed.), Šlechta raného novověku pohledem českých, francouzských a španělských historiků, České Budějovice 2009 (Opera historica 13), s. 187-262.
- ŽITNÝ, Miroslav (ed.), Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1600-1610, České Budějovice 2015.
- ŽITNÝ, Miroslav (ed.), Korespondence Šťastného Václava Pětipeského z Chýš a Egrberku z let 1611-1621, České Budějovice 2016.

Literatura:

- ADÁMEK, Karel Václav, Luže, Košumberk a Chloumek v XVII. a XVIII. věku, Praha 1902.
- BAHENSKÁ, Radka, Jan Jeníšek z Újezda a na Svrčovci. Život předbělohorského rytíře, Bohemiae Occidentalis Historica 2, 2016, č. 1, s. 3-51.

- BARTOŠ, František Michálek, Husitská revoluce II. Vláda bratrstev a její pád 1426-1437, Praha 1966.
- BERÁNKOVÁ, Hana, Nobilissimae nationis Italicae ad regni Poloniae proceres contra calumniatores defensio Zikmunda Domináčka z Písnice, in: *Knihy a dějiny*, Praha 2010, s. 51-75.
- BÍLEK, Tomáš Václav, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618 I, Praha 1882.
- BLÁHOVÁ, Marie, *Historická chronologie*, Praha 2001.
- BOBKOVÁ, Lenka, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621-1639*, Praha 1999.
- BOBKOVÁ, Lenka (ed.), *Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století, Ústí nad Labem 1992*.
- BŮŽEK, Václav, *Úvěrové podnikání nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, Praha 1989.
- BŮŽEK, Václav, *Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech*, Praha 1996.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef a kol., *Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce*, Praha 1997.
- BŮŽEK, Václav, *Šlechta raného novověku v českém dějepisectví devadesátých let*, in: Václav Bůžek (ed.), *Aristokratické rezidence a dvory v raném novověku, České Budějovice 1999 (Opera historica 7)*, s. 5-28.
- BŮŽEK, Václav, „Páni a přátelé“ v myšlení a každodenním životě české a moravské šlechty na prahu novověku, *Český časopis historický* 100, 2002, s. 229-264.
- BŮŽEK, Václav – HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – VYBÍRAL, Zdeněk, *Věk urozených. Šlechta v českých zemích na prahu novověku*, Praha-Litomyšl 2002.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, *Symbyly rituálu. Volba Karla V. římským králem ve Frankfurtu nad Mohanem a jeho korunovace v Cáchách*, in: Lenka Bobková – Milada Holá (edd.), *Lesk královského majestátu ve středověku. Pocta Prof. PhDr. Františku Kavkovi, CSc., k nedožitým 85. narozeninám*, Praha 2005, s. 123-131.
- BŮŽEK, Václav, *Paměť v heraldické výzdobě předmětů hmotné kultury šlechtických sídel 16. a 17. století*, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), *Paměť urozenosti*, Praha 2007, s. 37-57.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav, *Říšský sněm v Augšpurku roku 1559 pohledem Jáchyma z Hradce*, *Folia Historica Bohemica* 23, 2008, s. 35-39.

- BŮŽEK, Václav a kol., Společnost českých zemí v raném novověku. Struktury, identity, konflikty, Praha 2010.
- BŮŽEK, Václav, Ferdinand I. ve svědectvích o jeho nemocech, smrti a posledních rozloučeních, Český časopis historický 112, 2014, s. 402-431.
- BŮŽEK, Václav, Jáchym z Hradce. Velmož ve službách země a dvora, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 7, s. 10-12.
- BŮŽEK, Václav – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), Habsburkové. Země Koruny české ve středoevropské monarchii: 1526-1740, Praha 2017.
- BŮŽEK, Václav, Smrt a pohřby Ferdinanda I. a jeho synů. Prezentace katolické víry, politické moci a dynastické paměti Habsburků, Praha 2020.
- CERMAN, Ivo (ed.), Habsburkové. 1740-1918: vznikání občanské společnosti, Praha 2016.
- CIMPL, Marek, Vilém Slavata z Chlumu a Košumberka. Cesta k oknu Pražského hradu a odtud ke slávě, Praha 2016 (diplomová práce).
- CORI, Jan Nepomuk, Jindřich IV. z Hradce. Nástin životopisný, Jindřichův Hradec 1894.
- ČECHURA, Jaroslav a kol., Smiřičtí. Krátké dějiny úspěšného rodu, Praha 2018.
- ČERNÝ, Karel, Mor 1480-1730. Epidemie v lékařských traktátech raného novověku, Praha 2014.
- ČORNEJ, Petr, Velké dějiny zemí Koruny české V, Praha 2010.
- ČORNEJOVÁ, Ivana – HAVLÍK, Jiří M. – HRDLIČKA, Josef a kol., Telč a jezuité. Řád a jeho mecenáši, Praha 2020.
- DOBIÁŠ, Josef, Dějiny královského města Pelhřimova a jeho okolí, díl 3, část 1 – doba reformační, Pelhřimov 1950.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, Curia ducis, curia regis. Panovnický dvůr za vlády Přemyslovců, Praha 2011.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana – HOLÝ, Martin – STERNECK, Tomáš – ZELENKA, Jan a kol., Děti a dětství. Od středověku na práh osvícenství, Praha 2019.
- DVOŘÁČKOVÁ-MALÁ, Dana, Dvůr jako téma. Výzkum panovnické společnosti v českém středověku – historiografie, koncepty, úvahy, Praha 2020.
- DVOŘÁK, Filip, Rybníční hospodářství na Jindřichohradecku ve druhé polovině 17. století, České Budějovice 2008 (diplomová práce).
- EBELOVÁ, Ivana, Písemné prameny osobní povahy a jejich vydávání (se zřetelem ke korespondenci), Práce z dějin Akademie věd 5, 2013, č. 2, s. 133-144.

- FELCMAN, Ondřej – FUKALA, Radek a kol., Poděbradové. Rod českomoravských pánů, kladských hrabat a slezských knížat, Praha 2008.
- FRANCEK, Jindřich, Příběh tajné lásky. Eliška Kateřina Smiřická a její sexuální skandál, Praha 2005.
- FRANCEK, Jindřich, 24.10.1517 Svatováclavská smlouva. Urození versus neurození, Praha 2006.
- FRITZOVÁ, Charlotte – RŮŽIČKA, Jindřich, Španělský sňatek Vratislava z Pernštejna, Sborník prací východočeských archivů 3, 1975, s. 63-75.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří, K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku, Archeologica historica 27, 2002, s. 61-77.
- FUKALA, Radek, Minstrbersko-olešnická knížata v období reformace a renesance. Potomci slezského knížete Karla I. minstrbersko-olešnického, in: Radek Fukala, Slezsko – země Koruny české. Historie a kultura 1300-1740, díl A, Praha 2008, s. 191-205.
- GABRIEL, František, Pivovarnictví v bývalém Bechyňském kraji do počátku 18. století, Jihočeský sborník historický 40, 1971, s. 19-43.
- GENNEP, Arnold van, Přechodové rituály. Systematické studium rituálů, Praha 1996.
- GINDELY, Anton, Rudolf II. und seine Zeit 1600-1612 I-II, Prag 1862-1865.
- GRULICH, Josef, Slavnostní okamžiky – svatební a křestní obřad v období raného novověku, Historická demografie 24, 2000, s. 49-82.
- HAVELKA, Miloš, Spor o smysl českých dějin 1895-1938, Praha 1995.
- HOJDA, Zdeněk – VLNAS, Vít, Cesty a cestovatelé v raném novověku, Litoměřice 1994.
- HOLÝ, Martin, Šlechtické sňatky v českých zemích v letech 1500 až 1650, Historická demografie 27, 2003, s. 5-35.
- HOLÝ, Martin, Zrození renesančního kavalíra. Výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500-1620), Praha 2010.
- HOLÝ, Martin, Slavatové z Chlumu a Košumberka, jejich vychovatelé a zámecká škola na hradě Košumberku v 16. a na počátku 17. století, in: Emil Voráček a kol. (ed.), Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století, Luže 2010, s. 127-138.
- HOLÝ, Martin, Ve službách šlechty. Vychovatelé nobility z českých zemí (1500-1620), Praha 2011.
- HOSÁK, Ladislav, Historický místopis země Moravskoslezské, Praha 1938.
- HRBEK, Jiří, České barokní korunovace, Praha 2010.

- HRBEK, Jiří, Barokní Valdštejnové v Čechách 1640-1740, Praha 2013.
- HRBEK, Jiří, Proměny valdštejnské reprezentace. Symbolické sítě valdštejnského rodu v 17. a 18. století, Praha 2015.
- HRDLIČKA, Josef, Dvůr pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století a jeho jídelníček, České Budějovice 1995 (diplomová práce).
- HRDLIČKA, Josef, Potraviny, stolování a jídelníček na raně novověkých aristokratických dvorech, Český časopis historický 98, 2000, s. 18-47.
- HRDLIČKA, Josef, Synové „velkých“ otců. Vídeňský dvůr očima Adama Pavla Slavaty, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Šlechta v habsburské monarchii a císařský dvůr (1526-1740), České Budějovice 2003 (Opera historica 10), s. 249-273.
- HRDLIČKA, Josef, Zámek Košumberk a jeho slavatovští majitelé v první polovině 17. století, in: Emil Voráček a kol. (ed.), Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce 17. století, Luže 2010, s. 83-98.
- HRDLIČKA, Josef, Telč Zachariáše z Hradce. Rodová paměť renesančního šlechtice, Dějiny a současnost 37, 2015, č. 8, s. 26-27.
- HRDLIČKA, Josef, Jindřichův Hradec, in: Michal Konečný (ed.), Na věčnou paměť, pro slávu a vážnost. Renesanční aristokratická sídla v Čechách a na Moravě ve správě Národního památkového ústavu, Brno 2017, s. 281-303.
- HRDLIČKA, Josef, Jindřichův Hradec Adama II. z Hradce. Zámecký rondel jako pozemský ráj, Dějiny a současnost 39, 2017, č. 1, s. 28-29.
- HRDLIČKA, Josef – KRÁL, Pavel – SMÍŠEK, Rostislav (edd.), Symbolické jednání v kultuře raného novověku, Praha 2019.
- HREJSA, Ferdinand, Sborové Jednoty bratrské, Reformační sborník 5, 1934, s. 17-79.
- HRUDIČKA, Alois, Františka Slavatová a doba její. Obrazy z dějin katolické reformace na Moravě a v Čechách, Brno 1902.
- CHLUMECKÝ, Petr, Carl von Zierotin und seine Zeit 1564-1615, Brünn 1862.
- CHUDOBA, Bohdan, Španělé na Bílé hoře. Tři kapitoly z evropských politických dějin, Praha 1945.
- JAN, Libor, Reprezentace elitních vrstev selského stavu v pozdním středověku, Časopis Matice moravské 138, 2019, s. 95-107.
- JANÁČEK, Josef, České dějiny I/II. Doba předbělohorská, Praha 1984.
- JANÁČEK, Josef, Ženy české renesance, Praha 1987².
- JANÁČEK, Josef, Rudolf II. a jeho doba, Praha-Litomyšl 1997².
- JANÁČEK, Josef, Valdštejn a jeho doba, Praha 2003.

JENÍČEK, Václav Vladimír, Jindřich Slavata na hradě Košumberce 1549-1599. Přehled dějin hradu i rodu, Praha 1939.

JEŽ, Radim, Těšínští Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnny v 16. století (s edicí korespondence z let 1554-1581), Brno 2007 (diplomová práce).

JIRÁSKO, Luděk, Jindřichův Hradec. Hrad a zámek, Praha 1994.

JIROUŠEK, Bohumil, Antonín Rezek, České Budějovice 2002.

JUST, Jiří – RŮČKOVÁ, Markéta – HOLÝ, Martin – PODAVKA, Ondřej, Bratrská šlechta v Čechách a na Moravě a formování konfesní identity v době raného novověku, Praha 2020.

KALISTA, Zdeněk, České baroko, Praha 1941.

KALISTA, Zdeněk, Tvář baroka, Praha 1982.

KALIVODA, Jakub, Zvíře v každodenní komunikaci na dvoře Jindřicha staršího ze Švamberka, České Budějovice 2021 (bakalářská práce).

KANTOROWICZ, Ernst, Dvě těla krále, Praha 2014.

KAVKA, František, Zlatý věk Růží. Kus české historie 16. století, České Budějovice 1966.

KNOZ, Tomáš, „... s pomocí boží dosti mírně se mám...“: zdraví a nemoci Karla st. ze Žerotína, Časopis Moravského muzea – vědy společenské 82, 1997, s. 183-199.

KOLDINSKÁ, Marie, Šlechtické školy v předbělohorských Čechách, in: Lenka Bobková (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16.-18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 217-222.

KOLDINSKÁ, Marie, Každodennost renesančního aristokrata, Praha-Litomyšl 2001.

KOLDINSKÁ Marie, Červená chrtice od pana Trčky. Šlechtici a jejich zvířata na prahu novověku, Dějiny a současnost 27, 2005, č. 2, s. 30-34.

KOUKAL, Petr, Narození, sňatky, manželky a děti Zachariáše z Hradce a na Telči, Vlastivědný sborník Vysočiny – oddíl věd společenských 10, 1996, s. 41-64.

KOVÁŘ, Milan, Rybníky na dominiu pánů z Hradce ve druhé polovině 16. století, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední pání z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 63-75.

KRÁL, Pavel, Pohřby posledních pánů z Hradce, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední pání z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 401-512.

KRÁL, Pavel, Žena ve šlechtických testamentech v 16. a 17. století, in: Česko-slovenská historická ročenka, Brno 2001, s. 157-167.

- KRÁL, Pavel, Smrt a pohřby české šlechty na počátku novověku, České Budějovice 2004.
- KRÁL, Pavel, Kult předků. Paměť a smrt v myšlení české šlechty na počátku novověku, in: Václav Bůžek – Pavel Král (edd.), Paměť urozenosti, Praha 2007, s. 173-187.
- KRÁL, Pavel, Konec manželství Adama Pavla Slavaty z Chlumu a Košumberka a Marie Markéty z Eggenberku, Opera historica 16, 2015, s. 185-206.
- KRČÁLOVÁ, Jarmila, Renesanční stavby Baldassara Maggiho v Čechách a na Moravě, Praha 1986.
- KROFTA, Kamil, Listy z náboženských dějin českých, Praha 1936.
- KUBEŠ, Jiří, Sídla Jana Jiřího Jáchyma hraběte Slavaty z Chlumu a Košumberka (1634/37–1689) v proměně, Sborník vědeckých prací Univerzity Pardubice. Série C, 2003, s. 55-87.
- LAVIČKA, Roman, Pozdně středověká architektura v Jindřichově Hradci za vlády Jindřicha IV. z Hradce (*1463 - †1507), Jihočeský sborník historický 86, 2017, s. 28-59.
- LEDVINKA, Václav, Úvěr a zadlužení feudálního velkostatku v předbělohorských Čechách. Finanční hospodaření pánů z Hradce 1560-1596, Praha 1985.
- LEDVINKA, Václav, Dům pánů z Hradce pod Stupni. Příspěvek k poznání geneze a funkcí renesančního šlechtického paláce v Praze, Folia Historica Bohemica 10, 1986, s. 269-316.
- LEDVINKA, Václav, Rezidence feudálního velmože v předbělohorské Praze (Pražské sídlo pánů z Hradce ve 2. polovině 16. století), Documenta pragensia 9, 1991, s. 113-134.
- LEDVINKA, Václav, Rezidence a dvůr Zachariáše z Hradce v Telči (1550-1589), in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvoře a v rezidenčních městech posledních Rožmberků, České Budějovice 1993 (Opera historica 3), s. 199-231.
- LEDVINKA, Václav, Adam II. z Hradce a poslední páni z Hradce v ekonomice, kultuře a politice 16. století, in: Václav Bůžek (ed.), Poslední páni z Hradce, České Budějovice 1998 (Opera historica 6), s. 7-32.
- LUSKA, Stanislav, Španělská korespondence Adama z Ditrichštejna, Brno 2014 (diplomová práce).
- MACEK, Josef, Jiří z Poděbrad, Praha 1967.
- MACEK, Josef, Jagellonský věk v českých zemích 1-4, Praha 2001-2002².

- MACHÁČEK, Fridolín, Defenestrace pražská r. 1618, Český časopis historický 14, 1908, s. 297-311.
- MAREK, Jaroslav – ŠMAHEL, František, Škola Annales v zrcadle českého dějepiscetví, Český časopis historický 97, 1999, s. 1-18.
- MAREK, Pavel, Pernštejnské ženy. Marie Manrique de Lara a její dcery ve službách habsburské dynastie, Praha 2018.
- MAREŠ, Petr, Obsazování úřadu krajského hejtmana v předbělohorském období a soupis krajských hejtmanů na základě dochovaných seznamů z let 1563/1564-1616/1617, Praha 2011 (rigorózní práce).
- MATOUŠ, Petr, Carolus Felix a S. Theresia. Příspěvek k poznání karmelitánského řádu, České Budějovice 1999 (diplomová práce).
- MAŤA, Petr, Nejstarší české a moravské deníky (kultura každodenního života v raném novověku a některé nové perspektivní prameny), Folia Historica Bohemica 18, 1997, s. 99-120.
- MAŤA, Petr, Leopold I. a poslední Slavata. K osobní korespondenci panovníků raného novověku. In: Facta probant homines: sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 245-257.
- MAŤA, Petr, Oslavy jubilejního léta 1600 v Římě a česká šlechta, Jihočeský sborník historický 66-67, 1998, s. 111-117.
- MAŤA, Petr, Svět české aristokracie (1500-1700), Praha 2004.
- MAŤA, Petr, Obranný spolek českých stavů z roku 1547. Poznámky k chronologii, právní terminologii a logice stavovského hnutí, Dějiny – Teorie – Kritika 14, 2017, č. 1, s. 78-138.
- MATĚJEK, František, Feudální velkostatek a poddaný lid na Moravě s přihlédnutím k přilehlému území Slezska a Polska. Studie o přeměnách na feudálním velkostatku v druhé polovině 15. a v první polovině 16. století, Praha 1959.
- MICZANOVÁ, Veronika, Pan Menhart z Hradce ve víru událostí první poloviny 15. století, Praha 2015 (bakalářská práce).
- MÍKA, Alois, Poddaný lid v Čechách v první polovině 16. století, Praha 1960.
- MUK, Jan – VILÍMKOVÁ, Milada, Ke vzniku Nového stavení jindřichohradeckého zámku, Historická Olomouc a její současné problémy 4, 1983, s. 173-180.
- NOVÁKOVÁ, Stanislava, Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny, České Budějovice 2010.

- NOVOTNÝ, Robert, Konverze české a moravské šlechty v husitském století, in: Robert Novotný (ed.), Husitské reformace. Proměna kulturního kódu v 15. století, Praha 2019, s. 305-325.
- ODLOŽILÍK, Otakar, Poslední Smiřičtí, in: Od pravěku k dnešku. Sborník prací z dějin československých: k šedesátým narozeninám Josefa Pekaře, díl II, Praha 1930, s. 70-87.
- ODLOŽILÍK, Otakar, Karel starší ze Žerotína 1564-1636, Praha 1936.
- Ottův slovník naučný 1-27, Praha 1888-1908.
- PALACKÝ, František, Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě IV, Praha 1939.
- PÁNEK, Jaroslav, Zápas o vedení české stavovské obce v polovině 16. století (knížata z Plavna a Vilém z Rožmberka 1547-1556), Československý časopis historický 31, 1983, s. 855-884.
- PÁNEK, Jaroslav, Život na šlechtickém sídle v předbělohorské době, in: Lenka Bobková (ed.), Život na šlechtickém sídle v 16.–18. století, Ústí nad Labem 1992, s. 9–27.
- PÁNEK, Jaroslav, Poslední Rožmberk. Životní příběh Petra Voka, Praha 1996.
- PÁNEK, Jaroslav, Šlechta v raně novověké Evropě z pohledu českého a evropského bádání, in: Václav Bůžek (ed.), Život na dvorech barokní šlechty (1600-1750), České Budějovice 1996 (Opera Historica 5), s. 19-45.
- PÁNEK, Jaroslav, Poslední Rožmberkové. Velmoži české renesance, Praha 1989.
- PÁNEK, Jaroslav, Výprava české šlechty do Itálie, České Budějovice 2003.
- PÁNEK, Jaroslav, Petr Vok z Rožmberka. Život renesančního kavalíra, Praha 2010.
- PÁNEK, Jaroslav, Vilém z Rožmberka. Politik smíru, Praha 2011.
- PAPAJÍK, David, Rozdělení majetku na základě testamentu mezi syny ve šlechtické společnosti na příkladu pánů ze Sovince, in: Pozdně středověké testamenty v českých městech: prameny, metodologie a formy využití. Sborník z konference uspořádané 30. listopadu 2005 Archivem hlavního města Prahy a Historickým ústavem Akademie věd České republiky, Praha 2006, s. 117-120.
- PEKAŘ, Josef, Kniha o Kosti. Kus české historie, Praha 1998.
- PETRÁŇ, Josef, Poddaný lid v Čechách na prahu třicetileté války, Praha 1964.
- PETRÁŇ, Josef, Dějiny hmotné kultury I-II, Praha 1985-1997.
- PLACHT, Otto, Odhad majetku stavů království Českého z r. 1557, Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-filologická 1947, Praha 1950, č. 4, s. 1-155.
- POLIŠENSKÝ, Josef, Třicetiletá válka a evropské krize 17. století, Praha 1970.

- PREISS, Pavel, Boje s dvouhlavou saní. František Antonín Špork a barokní kultura v Čechách, Praha 1981.
- REJCHRTOVÁ, Noemi, Václav Budovec z Budova, Praha 1984.
- REZEK, Antonín, Statky skonfiskované r. 1547 a jich rozprodávání, Památky archeologické a místopisné 10, 1874-1877, s. 451-482.
- REZEK, Antonín, Dějiny prstonárodního hnutí náboženského v Čechách od vydání tolerančního patentu až po naše časy, Praha 1887.
- RYANTOVÁ, Marie, Dětství v aristokratickém prostředí raného novověku, Středočeský vlastivědný sborník 21, 2003, s. 23-36.
- RYANTOVÁ, Marie, Památníky aneb štambuchy, to jest alba amicorum. Kulturně historický fenomén raného novověku, České Budějovice 2007.
- RYANTOVÁ, Marie, Polyxena z Lobkovic. Obdivovaná i nenáviděná první dáma království, Praha 2016.
- ŘEHOŘ, T., Jáchym z Hradce, in: Výroční zpráva c.k. gymnasia v Jindřichově Hradci za školní rok 1885, Jindřichův Hradec 1885, s. 1-19.
- ŘÍHOVÁ, Jana, Kateřina Hradecká z Monfortu (1556-1631), České Budějovice 2017 (diplomová práce).
- SAKAŘ, Josef, Dějiny Pardubic nad Labem I/1. Dějinný přehled města, zámku a bývalého panství do r. 1648, Pardubice 1920.
- SEDLÁČEK, August, Hrady, zámky a tvrze Království českého 1-15, Praha 1882-1927.
- SKŘIVÁNEK, Milan, Litomyšl 1259-2009. Město kultury a vzdělávání, Litomyšl 2009.
- SMÍŠEK, Rostislav, Císařský dvůr a dvorská kariéra Ditrichštejnů a Schwarzenberků za vlády Leopolda I., České Budějovice 2009.
- STLOUKAL, Karel, Bílá hora a Staroměstské náměstí, Praha 1921.
- STLOUKAL, Karel, Konec rodu pánů z Hradce, Jihočeský sborník historický 33, 1964, č. 3-4, s. 121-130.
- STONIŠOVÁ, Mariana, Deníky Jana Jáchyma ze Žerotína. Život šlechtice na počátku 18. století, Genealogické a heraldické informace 14, 2010, s. 40-54.
- STŘEDOVÁ, Veronika, Počátky formování konceptu dějin mentalit v české historiografii, Praha 2008.
- ŠIMEK, Tomáš, Správa pardubického komorního velkostatku v předbělohorském období, Východočeský sborník historický 1, 1991, s. 139-168.

- ŠIMŮNEK, Robert, Poslední pořizení Mikuláše Trčky z Lípy († 1516). Český šlechtický kšaft pozdního středověku jako historický pramen, in: Zdeněk Beran (ed.), Východočeská šlechta, její sídla a teritoria, Praha 2013, s. 81-95.
- ŠMAHEL, František, Husitská revoluce I-III, Praha 1993.
- ŠMAHEL, František, Jan Hus. Život a dílo, Praha 2013.
- TEPLÝ, František, Dějiny rybníků na Hradecku, Vodňany 1925.
- TEPLÝ, František, Dějiny města Jindřichova Hradce I/2. Dějiny města za vlády pánů z Hradce linie Telecké (1453-1604), Jindřichův Hradec 1927.
- TEPLÝ, František, Příspěvky k dějinám českého rybníkářství, Praha 1937.
- TIEFTRUNK, Karel, Odpor stavův českých proti Ferdinandovi I. l. 1547, Praha 1872.
- UHLÍKOVÁ, Patricie, Adam Pavel Slavata, České Budějovice 2017 (bakalářská práce).
- URBÁNEK, Rudolf, České dějiny II/3. Věk poděbradský, Praha 1930.
- VALENTA, Aleš, Účetní poměry vrchlabských Morzinů v 18. století, Východočeský sborník historický 12, 2005, s. 129-140.
- VÁLKA, Josef, Hospodářská politika feudálního velkostatku na předbělohorské Moravě, Praha 1962.
- VANÍČEK, Vratislav, Vítkovci a český stát v letech 1169-1278, Československý časopis historický 29, 1981, s. 89-110.
- VEČEŘE, Vojtěch, Zachariáš z Hradce a jeho posmrtný obraz v pohřební řeči Zikmunda Domináčka z Písnice, Jihočeský sborník historický 86, 2017, s. 60-112.
- VODIČKOVÁ, Drahomíra, Spor o dědictví Zachariáše z Hradce v letech 1589-1594, in: Jiří Kubeš – Radmila Pavlíčková (edd.), Šlechtic mezi realitou a normou. Miscellanea ze studentských prací k dějinám raného novověku, Olomouc 2008, s. 63-93.
- VOREL, Petr, Páni z Pernštejna. Českomoravský rod v zrcadle staletí, Pardubice 1993.
- VOREL, Petr, Vývoj pozemkové držby pánů z Pernštejna v 15.-17. století, in: Petr Vorel, (ed.), Pernštejnové v českých dějinách. Sborník příspěvků z konference konané 8.-9.9. 1993 v Pardubicích, Pardubice 1995, s. 9-76.
- VOREL, Petr, Stavovský odboj roku 1547. První krize habsburské monarchie, Pardubice-Praha 1999.
- VOREL, Petr, Páni z Pernštejna. Vzestup a pád rodu erbu zubří hlavy v dějinách Čech a Moravy, Praha 1999.
- VOREL, Petr, Aristokratické svatby v Čechách a na Moravě v 16. století jako prostředek společenské komunikace a stavovské diplomacie, in: Václav Bůžek – Pavel

- Král (edd.), Slavnosti a zábavy na dvorech a v rezidenčních městech raného novověku, České Budějovice 2000 (Opera Historica 8), s. 191-206.
- VOREL, Petr, Šmalkaldská válka v evropských dějinách 1546-1547, Pardubice 2021.
- VYBÍRAL, Zdeněk, Politická komunikace aristokratické společnosti českých zemí na počátku novověku, České Budějovice 2005.
- WINKELBAUER, Thomas, Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, Český časopis historický 98, 2000, s. 476-540.
- WINTER, Zikmund, Kulturní obraz českých měst. Život veřejný v XV. a XVI. věku, Praha 1890-1892.
- WINTER, Zikmund, Život církevní v Čechách. Kulturně-historický obraz z XV. a XVI. století I-II, Praha 1895-1896.
- WINTER, Zikmund, Zlatá doba měst českých, Praha 1991.
- ZÍBRT, Čeněk, Dějiny kroje v zemích českých až po války husitské, Praha 1891-1892.
- ZÍBRT, Čeněk, Z her a zábav staročeských. Příspěvky ke kulturním dějinám českým, Velké Meziříčí 1889.
- ZÍBRT, Čeněk, Veselé chvíle v životě lidu českého, Praha 2006².
- ZVÁROVÁ, Adéla, Korespondence Albrechta z Fürstenberka s Vratislavem z Pernštejna a Alžbětou z Pernštejna, Pardubice 2018 (diplomová práce).

Seznam příloh

Příloha 1

Edice dopisů Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka adresovaných Jáchymovi z Hradce

Příloha 2

Dopis Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka adresovaný Jáchymovi z Hradce
8. května 1553

[SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367,
sign. II C 2, kart. 6, fol. 49-50]

Příloha 3

Portrét Jáchyma z Hradce

[Václav Bůžek, Jáchym z Hradce. Velmož ve službách země a dvora, Dějiny
a současnost 37, 2015, č. 7, s. 11.]

Příloha 4

Zbytky renesanční části zámku Košumberk

[Emil Voráček a kol. (ed.), Luže v dějinách I. Od počátků středověku do konce
17. století, Luže 2010, s. 132.]

Příloha 1

Edice dopisů Diviše Slavaty z Chlumu a Košumberka adresovaných Jáchymovi z Hradce

Ediční zásady

Vědecká edice je určena k poznání rodinných vztahů pánů z Hradce a Slavatů z Chlumu a Košumberka v letech 1552-1564. Kromě jednoho německého odstavce jsou dopisy psány českým jazykem, a proto pro ně byla zvolena metoda transkripce. Pro německý odstavec byla nejvhodnější metoda transliterace. Pro lepší orientaci bylo doplněno rozdělení do odstavců, přestože autor text takto převážně nečlenil. Veškeré zásahy byly vedeny snahou o zachování původní lexikální podoby originálu. Bylo ponecháno více variant dobových slov, například „*najmilejší*“ a „*nejmilejší*“, jelikož se jednalo o běžnou součást slovní zásoby pisatelů 16. století. V adresách bylo zachováno „*Jáchymovi*“ i „*Joachymovi*“. Stejně tak nebyla doplňována zdánlivě chybějící písmena, například ve slově „*nejvyší*“.

Zásahy editorky do původního textu jsou označeny hranatými závorkami. Při nejistém čtení slova je za tímto slovem použito otazníku v hranatých závorkách. Vykřičník v hranaté závorce je použit na místě, kde autor dopisu napsal zjevnou chybu. Slova jako například předložky, bez kterých by věta nedávala smysl, jsou doplněna v hranatých závorkách. Text, který pisatel přeškrtnul, je označen špičatými závorkami. Autorovy zkratky naznačené obloučkem nad kráceným slovem byly doplněny o chybějící koncovku podle příslušného pádu podstatných a přídavných jmen a zájmen či slovesného času. Zkratky titulatury, jako je „*Jeho Mti*“, jsou v textu rozepsány do tvaru „*Jeho Milosti*“.

Sprežky vyjadřující měkké souhlásky byly nahrazeny podle výslovnosti (*péczi* – *péči*). Vynechávání „j“ ve tvarech slovesa „být“ bylo ponecháno podle původního textu (*jsem* – *sem*). V předložkách s nesprávně vyslovovaným „v“ na začátku bylo toto „v“ zachováno („*vod srdce*“, „*vod vás*“).

Číslice psané v původním textu římsky jsou takto nadále zachovány. Značky množství peněz a peněžní jednotky byly přepsány slovy (*kop grošů českých*).

Editované texty jsou očíslovány a dopisy jsou chronologicky seřazeny. K převodu datace byla použita *Historická chronologie* od Marie Bláhové. V záhlaví je uvedeno jméno autora a adresáta. Za nimi následuje regest, tedy stručný obsah dopisu. Dále následuje citace pramene a datace převedená do moderní podoby

a samotný text korespondence. V poznámkovém aparátu jsou identifikovány osoby a místa, o nichž pisatel hovoří.

1.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1552, 17. srpen, Košumberk

Diviš vyjadřuje lítost nad Jáchymovým zhoršeným zdravím a nabádá ho k opatrnosti před morem. Oznamuje mu, že k němu se svou ženou přijede až po opravě vozu a nakoupení šatů a že nemůže přijet na celé čtyři neděle, jak zněl královský list. Dotazuje se, zda může do Jindřichova Hradce jet do Chlumu a kolem Pelhřimova, aby se vyhnul Jihlavě zasažené morem. Diviš slibuje, že nebude věřit pomluvám o Jáchymovi. Píše mu o tom, jak mu shání peníze a domlouvá odklady splátek, a informuje ho o návštěvě Šebestiána Šajnocha.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 42–44.)

Adresa:

Urozenému a mému najmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci buď dán vlastní ruce.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí rač vám dáti předkem zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, věrně bych vám toho [z] srdce rád přál, Pán Bůh ví, že nic méně než jako sám sobě.

Můj najmilejší pane švagře, kdež mi psaním svým oznamujete, že jste se při zdraví svém teď v Praze i poněkud, když jste domův⁴⁷⁰ přijeli, nevelmi dobře měli, věrně sem toho nerad uslyšel a vám toho [z] srdce nepřeji. Ale poněvadž již lépe jest, Pán Bůh z toho buď pochval. Jednom sami sobě lékařem buďte a se těch zlých povětří střežte, kteréž se v Čechách i jinde na mnoha místech, jakž rozuměti jest, rozmáhá.

Přítom můj najmilejší pane švagře, kdež mi list od Jeho Milosti královské⁴⁷¹ mně svědčící posíláte, v kderémž mi Jeho Milost povolovati ráčí, abych se k vám, svým milým přátelom do Hradce sjel a s vámi tam čtyři neděle pobyl, žádajíce mě za to,

⁴⁷⁰ Jindřichův Hradec

⁴⁷¹ Ferdinand I. Habsburský, v letech 1526-1564 český a uherský král, od roku 1556 římský císař, rakouský arcivévoda.

abych tou svou jízdou neprodléval. Já k vám se jako dnes datum tohoto listu aneb zejtra bohda vyjedouc, vypravil. Že potom jízdu do Prahy vzíti máte pro potřebu oznámenú. I můj najmilejší pane švagře, všecko to, jakž žádost vaše jest, hned bych vykonal, ale nedostatek mi v tom překážku činí, a to ten, že žena má⁴⁷² hned na čem jeti nemá, neb ten svůj vůz, na kderýmž jest jezdila, když onehdá z Příbyslavě⁴⁷³ domův jela, všecken se jí rozmundal, že hned nerozumím, aby na něm mohla dvě neb tři míle ujeti. Však dal sem jí novejši dělati, kterýž tak držím, konečně v tým dni a najposléze ve dvou nedělích hotov bude. Já pak také rád bych sobě nějaké šatky, jakž by na mně nyní náleželo, zdělati dáti chtěl. A protož nerozumím tak kvapně aby to bajti mohlo, než když, dá-li Pán Bůh, zase domův od soudu komorního přijedete a jakž mi oznámíte, bude-li vůle boží, hned se k vám na Hradec, jakž žádost vaše jest, i s ženou svou⁴⁷⁴ vypravím. Toliko bych tomu rád od vás srozuměl, mohl-li bych cestu svou k Chlumu⁴⁷⁵ vzíti a odtad pak k Pelhřimovu⁴⁷⁶ aneb k Hořepníku⁴⁷⁷, neb tak zprávu mám, že okolo Polné⁴⁷⁸ a Jihlavě⁴⁷⁹ všudy tu okolo hned zhusta promírají, a mně by se, kdybych tudy jeti měl, dostalo skrze mor jeti, protož bych radče onou stranou jel.

Také mi píšete, abych se na tom nic neurážel, že jest v tom listu královském to doloženo, abych v Hradci⁴⁸⁰ čtyři neděle pobyl, že to při mé vůli bude, týden, dvě neděle aneb dokavad mi se líbiti bude u vás pobýti. I můj nejmilejší pane švagříku, já na tom nemalý omyl mám, že hned tak v tom listu královským stojí, že do čtyř neděl abych na Hradci byl, a po vyjití těch čtyř neděl zase domův abych se navrátil, ježto mně není možné tak dlouho <v Praze> tam bajti pro mnohé příčiny

⁴⁷² Alžběta Slavatová z Hradce

⁴⁷³ Příbyslav, město v okrese Havlíčkův Brod, kraj Vysočina. V roce 1552 v držení Zachariáše z Hradce

⁴⁷⁴ Alžběta Slavatová z Hradce

⁴⁷⁵ Chlum u Zbýšova, okres Kutná Hora, Středočeský kraj. Dnes zřícenina hradu. Posledním majitelem z rodu Slavatů byl Divišův syn Adam (zemřel 1582).

⁴⁷⁶ Pelhřimov, město v kraji Vysočina. V polovině 16. století získal město od Trčků z Lípy Adam Říčanský z Řičan, v roce 1552 zemřel a město zdědil jeho syn Karel.

⁴⁷⁷ Hořepník, obec v okrese Pelhřimov, leží zhruba 19 km severozápadně od Pelhřimova. Od roku 1548 držel Hořepník Jindřich Kekule ze Stradonic. Jeho synové zboží prodali roku 1578 Štěpánovi Španovskému z Lisova.

⁴⁷⁸ Polná, město v okrese Jihlava. Po smrti Karla Valdštejna (1543) připadlo město jeho dceři Kateřině z Valdštejna. Začátkem roku 1553 se Kateřina vdala za Zachariáše z Hradce.

⁴⁷⁹ Jihlava, město v kraji Vysočina. V první polovině se ve městě prosadilo luteránství, těžilo se tu stříbro. Jihlava se jako jediné město na Moravě účastnila prvního protihabsburského odboje v roce 1547.

⁴⁸⁰ Jindřichův Hradec

a potřeby domácí. I již i na ten druhý artykul od vás, když dá-li Pán Bůh z Prahy domů přijedete, oznámení jistého k sobě očekávati budu.

Můj nejmilejší jediný pane švagře, také mi píšete, že byste tomu srozuměli, že by ke mně divné zprávy o osobě vaší přicházeti měly, jestliže bych to tak k sobě přijímal, že by vám to dosti stízně bylo. I hned vy k sobě toho můj nejmilejší pane švagře nepřipouštějte, abych já takovým zprávám u sebe místo dávati měl, neb víte, když jest cokoli takového ke mně přišlo, že sem vám hned o tom buď psáním aneb oustně oznamoval. A ještě bych učiniti chtěl, neb já jiné víry do vás nejsem, než což byste mého dobrého a poctivého znali, že v tom na mně svou přátelskou paměť vždycky máte.

Co se Adama,⁴⁸¹ syna mého, dotejče, že byste to způsobiti chtěli, kdybychom k vám přijeli, že by tu na Hradec⁴⁸² odpuštěn byl. A hned nic toho žádostiv najsem z příčiny se [!], že by jemu ještě vědčí těžkost nežli prve, kdy by měl od nás jeti, byla. Však já o tom vím, že on tak dobře, jako by u nás byl, tam opatrován jest.

Strany paní Valdštejnský⁴⁸³ té její summy, kderůž při vás má, to sem objednal, že vám ji do svatého Jiřího čekati chce. Se panem Arnoštem⁴⁸⁴ sem též nejednů mluvil, ač i dnes skůro sem se s ním i svadil o to, že žádné odpovědi gruntovní nechce strany své sumy dáti. Než vždy pravíc, jestliže sobě do svatého Havla nic nekoupí, že ji chce při vás rád do dalšího času nechati. A již já nevím jináč, než abyšte jemu sami psaní učinili, aby vám hned odpověď dal, chce aneb nechce, abyšte vy na těch odtazích nestáli. Však jestliže by vám nechtěl čekati a vám potřeba byla, jednom gramtenu [?] tak držím, že bych já vám mohl nějakú sumu peněz objednati.

Co se pana Viléma z Radešína⁴⁸⁵ dotejče, přátelsky vám děkuji, že na mě svou paměť máte. Však toho až do mého s vámi bohdá shledání zanechávám a dalšího rozmluvení.

Pan Šebestián Šajnoch⁴⁸⁶ včera, jeda stěže [?] z Prahy k Vídni⁴⁸⁷ a odtad do Uher,⁴⁸⁸ jest se u mě na malou chvíli stavoval a strany novin s vámi se jest v tom ve všem,

⁴⁸¹ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka (1546-1616), syn Diviše Slavaty a Alžběty z Hradce. Rada komorního a dvorského soudu, hejtman německých lén (1594-1601).

⁴⁸² Jindřichův Hradec

⁴⁸³ Kateřina z Valdštejna, dcera Karla z Valdštejna a Elišky z Postupic, v roce 1533 se provdala za Zachariáše z Hradce. V roce 1543 se stala dědickou Polné u Jihlavy. Zemřela roku 1571. Kateřinin strýc Vilém z Valdštejna měl za manželku sestru Diviše Slavaty Mandalenu.

⁴⁸⁴ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc, k roku 1531 purkrabí na Brandýse. Po prodeji majetků v roce 1543 (Chlistov a Malovice) sloužil Divišovi Slavatovi na Košumberku.

⁴⁸⁵ Vilém z Radešína, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁴⁸⁶ Šebestián Šajnoch, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁴⁸⁷ Vídeň Hlavní město Rakouska, v novověku rezidence císaře Svaté říše římské.

což mi oznamujete, srovnal, a ještě že jest i Lipa⁴⁸⁹ a několik jiných zámek vzato, pravil, s tím doložením, že on velmi zle tuší našim, ač sám také pán půl páta sta rejtarův v Uhřích má a k nim hned pojede. Něco sobě tu do vás přede mnou stěžoval, dosti mnoho, a hned mě za to žádal, jestliže prve bude mé s vámi shledání nežli jeho s vámi, abych vám oznámil, což tak učiním a při našem bohdá shledání vám o všem oznámím. Ten list od vás sem panu podkomořímu⁴⁹⁰ poslal, ještě se posel nevrátil.

Manželka má⁴⁹¹ vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví i jiného všeho dobrého. A za to vás oba dva prosíme, že od nás obů paní manželce vaší⁴⁹² a naší milé paní sestře služby naše povíte s vinšováním od Pána Boha zdraví i jiného všeho dobrého. S tím milosrdný Bůh rač dáti a popříti mého s vámi šťastného a ve zdraví shledání. Dán na Košmberce v středu po památce Nanebevzetí Panny Marie léta etc. lii.

Diviš Slavata rukú vlastní

2.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1553, 8. květen, Košumberk

Diviš posílá syna své sestry Jindřicha, aby ho Jáchym poslal do Vídně na učení. Vzkazuje, že Jindřichova matka bude za jeho tamního učitele platit. Potvrzuje objednávku raškonců a také shánění peněz na splátku ke svatému Havlu. Přeje Jáchymovi šťastnou cestu ke dvoru.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 49-50.)

Adresa:

Urozenému a mému najmilejšímu panu švagru, pánu, panu Jáchymovi z Hradce a na Hradci buď dán [v] vlastní ruce.

⁴⁸⁸ Království uherské.

⁴⁸⁹ Hrad Lipý v České Lípě

⁴⁹⁰ Jedná se o podkomořího králové Oldřicha Dubanského z Duban na Liběšicích nebo nejvyššího zemského podkomořího Jiřího z Gerstorfu na Cholticích.

⁴⁹¹ Alžběta Slavatová z Hradce

⁴⁹² Anna Hradecká z Rožmberka (1530-1580), manželka Jáchyma z Hradce, nevlastní sestra Viléma z Rožmberka a Petra Voka z Rožmberka.

Můj nejmilejší pane, pane švagře všemohúci, věčný Pán Bůh rač vám i všemu domu hradeckému dáti a v něm jiné všechno nejlepší dobré, věrně z upřímn[ne]ho srdce vám bych toho rád přál nic méně než jako sám sobě.

Můj nejmilejší pane švagře, teď podle připsání svého a s vámi na tom zůstání Jindřicha,⁴⁹³ uje svého a syna paní Mandaleny Bydžovské,⁴⁹⁴ sestry své, vám posílám a vás jakž prve, tak i ještě na místě paní sestry své⁴⁹⁵ přátelsky a švagrovsky prosím, že jeho do Vídně na učení pošlete. A tomu, kohož s ním pošle, za to žádám, že poručíte, aby o něm dostatečně tomu mistrovi, kderýž jeho učiti bude, poručil, aby jej pilně a bedlivě německy a latině, též i počtům učil a na osobu jeho zření, poněvadž se jemu svěřuje a poručí <z učení> měl, též šatky jeho, kderý má, aby v tom opatrovány byly, aby se mu po jednom nezhuntovaly. I za práci jeho, kderůž s ním míti bude, což koli slušného jest, paní sestra⁴⁹⁶ ráda jemu platiti chce. Již v tom ve všem vám <jeho> jako přednímu příteli našemu jeho poručena činím a vždy prosím, pokudž toho potřebu znáti budete, že o něm dostatečné poručení učiníte.

Psaní jest mi včera od vás pan Prokop Štítný⁴⁹⁷ přinesl, v kderémž mi píšete, žádajíc, abych vám čtyry kameny raškonce objednal a vám je po formanech, kteréž pan Kryštof Štank⁴⁹⁸ zjednati má, poslal. I tak učiniti chci a vám ty kameny objednati a poslati chci, neb sem hned ku panu Zikmundovi Andělovi⁴⁹⁹, sú-li na hotově, poslal.

A peníze k svatému Havlu chci rád věrně jednati, jako by má vlastní věc byla. Hned na to se můžete ubezpečiti.

Jiného vám můj nejmilejší pane švacháčku nevím co psáti, než to, poněvadž úmysl váš jest ke dvoru jeti, aby vám Pán Bůh všemohúci dáti ráčil, aby se vám tam všechno podle vůle vaší dobře vedlo a šťastně ve zdraví domův navrácení. Manželka má a sestra vaše⁵⁰⁰ vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha toho všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Božské požádali.

⁴⁹³ Jindřich z Valdštejna (zemřel před rokem 1570 bez dědiců), synovec Diviše Slavaty, syn Mandaleny Bydžovské a Viléma z Valdštejna.

⁴⁹⁴ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁴⁹⁵ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁴⁹⁶ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁴⁹⁷ Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci, rytíř, hejtman Chrudimského kraje, v roce 1577 přikoupil Hrochův Týnec a vytvořil z něj rodové sídlo.

⁴⁹⁸ Kryštof Štank, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁴⁹⁹ Zikmund Anděl z Ronovce (1532-1572), kališník, zúčastnil se stavovského odporu proti Ferdinandovi I. v roce 1547. Panství Heřmanův Měštec podržel v manství. Zemřel bez dědiců, proto Měštec propadl králi jako odumřelé léno.

⁵⁰⁰ Alžběta Slavatová z Hradce

A zato vás oba dva prosíme, že paní manželce vaší, naší milé paní sestře,⁵⁰¹ od nás naše služby povíte, též s vinšováním od Pána Boha zdraví i jiného všeho nejlepšího dobrého. S tím milosrdný Bůh rač dáti a milostivě popřítí, můj nejmilejší pane švacháčku naše společné šťastné a ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v pondělí před slavením hodem Vstoupení božího léta LIII.

Diviš Slavata rukú vlastní

3.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1553, 14. červenec, Košumberk

Diviš nerad slyší, že Jáchym musí na příkaz krále Maxmiliána II. jet s Vilémem z Rožmberka do Polska. Na Jáchymovu žádost mu Diviš se ženou Alžbětou posílají klenoty. Shání požadované koně, ale je jich nedostatek. Doporučuje švagrovi, aby o koně požádal Václava Haugvice z Biskupic. Diviš bude dál shánět půjčky pro Jáchyma a u Kateřiny z Valdštejna domluví odklad splátky. Ujišťuje Jáchyma o svém přátelství a žádá ho za přímluvy.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 47–48.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Jáchymovi z Hradce a na Hradci buď dán [v] vlastní ruce.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí věčný Pán Bůh rač vám i všemu domu hradeckému dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, věrně z upřímného srdce vám bych toho rád přál nic méně než jako sám sobě.

Můj nejmilejší pane švagře, kdež mi oznamujete, že jest vám psaní učinil Jeho Milost král Maximilián,⁵⁰² též i panu z Rožmberka,⁵⁰³ milostivě žádajíc, abyšte s Jeho Milostí⁵⁰⁴ do Polsky⁵⁰⁵ oba dva jeli. Ale na mnohé a hojné před[k]ládání potřeb

⁵⁰¹ Anna Hradecká z Rožmberka

⁵⁰² Maxmilián II. Habsburský, v letech 1564-1576 český král, římský císař, rakouský arcivévoda.

⁵⁰³ Vilém z Rožmberka (1535-1592), přední český šlechtic, vůdce umírněných katolíků, v letech 1570-1592 nejvyšší purkrabí, nositel Řádu zlatého rouna.

⁵⁰⁴ s králem

vašich nic jest tak rozumným [?] postačiti nemohlo, než že předce jeti mušíte, čehož sem jistě nerad uslyšel a vám toho věrně nepřěji, že vás opět tou jízdou obtěžují. Ale však sou již ta léta nyníčko nastaly, že by člověk nerad co učinil, že učiniti muší. Pán Bůh rač dáti, aby to všecko zlé se v dobré proměnilo, a to brzo a mém [?].

Můj najmilejší pane švagře, kdež mě žádáte, abych vám svého řetízu půjčil, též druhého žena⁵⁰⁶ má, a těch dvou klínokův, i tak činíme podle žádosti vaší a to vše vám po panu Jestřibském,⁵⁰⁷ služebníku vašem, posíláme, neb sme my oba dva na tom, což bychom vám k vůli jednom na světě nám možného učiniti mohli, že to všecko s chutí rádi uděláme. A přitom vám, můj najmilejší pane švagře, vinšujeme šťastnou a dobrou cestu a ve zdraví k nám domů navracení, čehož milosrdný Bůh rač sám ochránce při tom při všem býti.

Strany pak kočích sobě stěžujete, že jich se vám nedostává, bychť kderý měl, tak rád jako byste vy jim rádi chtěli, vám bych je poslal. Ale Bůh ví, žeť jich nemám, a také mně jich k mému nynějšímu způsobu žádná potřeba není. Než tak sem zpraven, že pan Haukvic⁵⁰⁸ na Litomyšli⁵⁰⁹ dva koší [!] pěkná má. Zdali se vám jemu o ně psáti, to při vůli vaší buď. Tak držím, žeť jich vám neodpoví.

Co se peněz k svatému Havlu vám objednati dotýče, chci věrně rád ptáti všudy na všeckny strany, budú-li moci vám co objednati. Než vám to oznamuji, že nějakému panu Janovi Krchlebskému⁵¹⁰ mám dáti při svatém Havle tisíc kop grošů českých, na kterúžto summu mám u vás a u pana Zachariáše⁵¹¹ 500 kop grošů a druhých pět set kop grošů tak držím, že také sobě objednám. I zdá-li se vám, že bych já s tím dobrým člověkem jednal, aby vám jich při svatém Havle půjčil, jednom mi úmysl svůj oznamte. O paní Valdštajnskou⁵¹² žádné péče nemějte, již já to objednám, že jich při vás nechá až do svatého Jiří.

⁵⁰⁵ Polsko-litevská unie

⁵⁰⁶ Alžběta Slavatová z Hradce

⁵⁰⁷ Petr Jestřibský z Rýzmburku, 1563-1590 lovcí na dvoře Jáchyma z Hradce.

⁵⁰⁸ Václav Haugvic z Biskupic, přisedící zemského soudu. K roku 1556 držel Litomyšl. Oženil se s Eufemií z Rýzmburka.

⁵⁰⁹ Litomyšl je město v okrese Svitavy, Pardubický kraj. V roce 1553 město postoupil Jaroslav z Pernštejna Václavu Haugvicovi z Biskupic.

⁵¹⁰ Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích, rytíř. Po Johance z Radonic v roce 1529 získal Krchleby, které si nechal zapsat roku 1542 do desek zemských. Zemřel v roce 1557, zůstali po něm synové Adam a Václav.

⁵¹¹ Zachariáš z Hradce a na Telči (1527-1589), bratr Jáchyma z Hradce, přisedící moravského zemského soudu, nejvyšší komorník (1573-1587). V roce 1533 se oženil s Kateřinou z Valdštejna, v roce 1576 s Annou Hedvikou ze Šlejníc.

⁵¹² Kateřina z Valdštejna

Panu Trmalovi⁵¹³ psaní učiňte a jeho žádejte, ať vám summy své půjčí, aby u sestry své⁵¹⁴ jedna[1], aby vám některého tisíce půjčila. Tak držím, že vám bude moci on nějakou sumu k tomu času <objednati> způsobiti.

Můj najmilejší pane švagře, poněvadž jakž tomu srozumívám, Jeho Milost král Maximilián⁵¹⁵ k vám milostivé vůle bejti ráčí, jestliže by k tomu příčina byla, prosím, na mě, švagra svého, nezapomínejte, neb já vás sobě hned po Pánu Bohu na tom světě za nejlepšího přítele pokládám.

Manželka má a sestra vaše⁵¹⁶ vzkázala vám své srdečné a sestřské pozdravení s vinšováním toho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádali, a že jest z toho srdce nerada o této jízdě vaší uslyšela a vám toho věrně nepřeje, než že se toho přísloví, aby se na vás nevykonalo, bojí, o kderý jsme prve pana Arnošta⁵¹⁷ nenechávali. Kdybyste dlouho doma bejvali, že byste nezdraví byli, ale že by vám již poněkud přála, abyšte na nohu kulhali, však nedlouho jednom abyšte doma pobejvali.

S tím můj najmilejší jediný pane švagře Pán Bůh všemohúcí rač dáti vám se domů šťastně a ve zdraví s potěšením navrátiti, a společně se nám rač dáti s potěšením a brzo uhledati, jestli v tom vůle Jeho Milosti Svaté. Dán na Košmberce v pátek po s[vat]é panně Markytě léta etc. liii.

Diviš Slavata rukú vlastní

4.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1553, 1. listopad, Košumberk

Diviš oznamuje Jáchymovi, že se stará o svou těhotnou manželku. Posílá Jáchymovi slíbené peníze. Ptá se, co má dělat ohledně další půjčky peněz a čeká s přivěšením své pečeti až do švagrova vyjádření. Posílá Jáchymovi kvitance a stýská si, že Kateřině Valdštejnské musel splátku zaplatit ze svého. Přeje výhru ve štvání s chrty, na které Jáchym odjede do Prahy i s Vilémem z Rožmberka. Omlouvá se, že mu na štvání žádného dobrého psa nesehnal.

⁵¹³ Jan mladší Trmal z Toužic. Půjčoval Jáchymovi z Hradce finance. Trmalové z Toužic byla stará vladycká rodina. Jan mladší roku 1551 koupil Humburky a odkázal je Vítanovským. Zemřel v roce 1577.

⁵¹⁴ Sestra pana Trmala, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁵¹⁵ Maxmilián II. Habsburský

⁵¹⁶ Alžběta Slavatová z Hradce

⁵¹⁷ Arnošt Vítanovský z Vlčkovice

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 45–46.)

Adresa:

Urozenému a mému najmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a [n]a Hradci buď [dán].

Můj najmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí milosrdný Pán Bůh rač vám i všemu domu hradeckému dáti zdraví a v něm jiné všecko dobré, věrně z upřím[n]ého srdce vám bych toho rád přál nic méně než jako sám sobě.

Můj najmilejší pane švagře, že z daru Pána Boha všickni na Hradci⁵¹⁸ zdraví jste, věrně [z] srdce svého to sem rád uslyšel. Dajž milostivý Bůh vám všem v témž dobrém zdraví za mnohá a šťastná léta trvati. O nás o všech také vězte, že zdraví sme, než toliko manželka má,⁵¹⁹ ta s tím svým břichem velmi churavá jest, a žádným dítětem jest tak ničemná nebyla jako tímto, a jistě že se o ní velice starám. A tomu dokonale věřte, můj najmilejší pane švagře, že bych ji k vám dávno byl na Hradec⁵²⁰ vypravil, ale Pán Bůh ví, že hned neví, jak s tím jejím nynějším způsobem, aby sobě něco neuškodila.

Podle žádosti vaší teď tak činím a vám po Vitanovském,⁵²¹ služebníku vašem, ten tisíc kop posílám, ač sem vám byl v psaní sem oznámil, abyšte toliko na den Všech svatých pro ně ke mně poslali. I tak jste na mě uspíšili, že sem mušel služebníka vašeho, nemohúc prve penězom až do středy, to jest den Všech svatých, u sebe zdržeti. Protož prosím, že se na něj pro tu příčinu, že jest tak dlouho nepřijel, horšiti nebudete.

V ten list hlavní, kderýž jste panu Kirchlebskému⁵²² udělali na tu sumu, sem vhlédl a toliko plnění té sumy při svatým Jiří svědčící jest. Ježto sem vám z Chlumu psaním svým oznámil po Běškovicovi,⁵²³ že se[m?] u něho zjednal, že od vás přijme jistotu, aby byla vajpověď té sumy polouletní, když by on vám aneb vy jemu napřed věděti dali půl líta. Toho pak nevím, čím jest to sešlo, že jste ji tak napsati nedali. Však u mě snáší, že by s vaším lepším bylo, leč vy ji tak dlouho u sebe míti nechcete. A protož

⁵¹⁸ Jindřichův Hradec

⁵¹⁹ Alžběta Slavatová z Hradce

⁵²⁰ Jindřichův Hradec

⁵²¹ Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁵²² Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích

⁵²³ Mikuláš Běškovec z Běškovic a na Nasavrcích, rytíř, kraj Chrudimský. Poslední mužský člen rytířského rodu Běškovců z Běškovic. První manželka Johanka z Buřenic, druhá manželka Eva z Borovnice. V roce 1584 prodal své statky Janu Kekulovi ze Stradonic. Nedlouho poté zemřel.

mi psaním svým oznamte, což nejdříve bejti může, mám-li jemu tuto jistotu, kderůž jste mi poslali, dáti, čili jinú jemu udělajíc, jakž vám nahoře píši, pošlete, neb sem já ani pan Arnošt⁵²⁴ pečeti své k tomu listu nepřítiskli, leč mi úmysl svůj v tom oznámíte.

Kvitanci na papíře nemajíc, parkamenu v ta slova, jakž jste mi přípis poslali, sem napsati dal a vám teď ji posílám. Toliko snad prvnější zrušiti dajte, poněvadž se tato na všecknu summu vztahuje.

Od paní Valdštejnský⁵²⁵ vám teď kvitanci obojí posílám. A dlouho ste jí peněz neposlali. Velice naříkala, že sem jí své dáti mušel.

Strany pana Trmala⁵²⁶ pan Arnošt,⁵²⁷ jezdic tam naschvál do Bydžova⁵²⁸, s ním mluvil. Tak mi pan Arnošt⁵²⁹ zprávu dal, že jest mu pověděl, jestliže sobě do s[vatéh]o Martiina nic nekoupí, že vám dvanácti set půjčí, ale to nic jistého není.

S chrty že se panem z Rožmberka⁵³⁰ jeti do Prahy máte a s Jeho Milostí arciknížecí⁵³¹ štváti, daj Pán Bůh, abyšte vyhráli. Já pak na žádost vaší, jistě mi toho věřte, rád bych byl vám dobrého chrta zjednal, ale toho mi dokonale věřte, že' jeho nikdyž nevím, kderý by přední dobrý bejti měl. A protož prosím vůli za skutek přijměte.

Teď vám list od paní Romhápové⁵³² posílám. Měl sem jej vám po svém poslu poslati, ale žena má⁵³³ jest jeho u sebe zapomenula. Kdyby vaše prázdnot byla a vy mohli k nám přijeti, velmi bych vás rád u sebe uhlídal i něco pilného s vámi mluviti měl, za čež prosím, že se k tomu přičiníte.

Pan Vilím z Radešína⁵³⁴ jest mě předešle z ouroku s[vat]ohavelského napomínal. I poněvadž summu tu za sebou máte, za to žádám, že jemu jej zpravíte a s ním nějak na místě uhodíte, aby věděl, koho z ouroku upomínati.

⁵²⁴ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc

⁵²⁵ Kateřina z Valdštejna

⁵²⁶ Jan mladší Trmal z Toužic

⁵²⁷ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc

⁵²⁸ Bydžov – Nový Bydžov, město v okrese Hradec Králové. V polovině 16. století bylo město v držení císaře Ferdinanda I., který předal vrchnostenská práva Vilémovi z Valdštejna (manžel Divišovy sestry Mandaleny). V roce 1567 se město a panství vrátilo jako odumřelé léno do rukou krále Maxmiliána II.

⁵²⁹ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc

⁵³⁰ Vilém z Rožmberka

⁵³¹ Maxmilián II. Habsburský

⁵³² Jedná se buď o Markétu Robmhápovou z Kormeců v Českých Budějovicích nebo Marianu Robmhápovou ze Soutic, která spolu s Jáchymem v letech 1552-1553 spravovala panství Rychmburk

⁵³³ Alžběta Slavatová z Hradce

⁵³⁴ Vilém z Radešína, osobu se nepodařilo identifikovat.

S tím milosrdný Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti a milostivě popříti mého s vámi šťastného a ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v středu den Všech svatých léta LIII°.

Diviš Slavata rukú vlastní

5.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 24. dubna, Košumberk

Diviš domluvil s Arnoštem Vitanovským odložení splátky do svatého Havla. Oznamuje, že Kateřina z Valdštejna dosud nepřijela z návštěvy dcery a ihned po jejím příjezdu jí zaplatí úrok a sjedná další odklad splátek. Podává zprávu o nevydařeném prodeji Rýzmburka a Chlumu. Zve Jáchyma na svatby na Novém Hradě a v Litomyšli a doufá, že ho i s Vilémen z Rožmberka navštíví. Další informace Jáchymovi osobně oznámí Divišova žena Alžběta při návštěvě Jindřichova Hradce.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 59-60.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci buď.

Můj nejmilejší pane, pane švagře, milostivý Bůh rač vám dáti to všeckno nejlepší dobré, což byste sobě sami na Jeho Milosti Svaté požádali, nic méně než jako sám době vám bych toho rád přál. I poněvadž sem Bitu⁵³⁵ svou odpustil, aby vás všeckny naše milé přáteli navštívila, nemohl sem toho pominúti, než vám něco napsati, ač na ten čas nevím co jiného, než to, že z daru božího všeckni zdraví sme a dobře se máme. A vám všem, můj nejmilejší pane švagře, téhož zdraví i jiného všeho dobrého věrně bych rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, podle žádosti vaší tak sem učinil a se panem Arnoštem⁵³⁶ o sčekání té sumy, kderůž při vás má, sem dostatečně <sem>, aby ji panu z Rožmberka⁵³⁷ až do svatého Havla čekal, sem mluvil. Dal mi tu odpověď, že chce

⁵³⁵ Alžběta Slavatová z Hradce

⁵³⁶ Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁵³⁷ Vilém z Rožmberka

tak učiniti a té summy až do svatého Havla pánu čekati, na to ujištění, kderěz nyníčko má, že vy se dobře se panem o to snesete. Však vždyckny toho dokládá, jestliže sobě nic nekoupí. I znáte jeho způsob, že vždyckny kupuje a nic nekoupí. A přesto můžete s ním sami zmínku učiniti, chtěl-[l]i by nějakú jinú jistotu té sumy panu z Rožmberka⁵³⁸ čekati.

Paní Valdštejnský⁵³⁹ ještě až posavad doma není, jest u své cery⁵⁴⁰ v Moravě. Než jakž domův přijede, tak jí od vás úrok dám a podle toho o sčekání té sumy dostatečně mluvíti bude, a tak se u mně zdá, že i zjednám.

Můj nejmilejší pane švagře, srozuměl sem tomu z řeči páně Haukvicový,⁵⁴¹ že z toho trhu páně Mezeříckýho⁵⁴² o Rýsumburk⁵⁴³ sešlo, čemuž sem jistě rád, že ještě z rukou vašich nevyjde. Avšak jestliže jste čemu jinému strany toho trhu srozuměli, prosím, že mi to psaním vašim oznámíte. Jestliže se vám zdá za dobré zmínku se panem Mezeříckým⁵⁴⁴ při některém vašem společném shledání učiniti o Chlum a tomu vyrozuměti, jaké by chuti byl, to vše já připouštím k uvážení vašemu.

Nového vám z tohoto kraje nevím co oznámíti, než to, že se na Novém hradě⁵⁴⁵ i na Litomyšli k těm svadbám hlučně strojí, a vás také, můj nejmilejší pane švagře, k tomu veselí do našeho kraje já s radostí očekávám, naděje souc té, že mě i s naším milým panem z Rožmberka⁵⁴⁶ neminete, a to všecko, což ste mi zdávna připověděli, nahradíte. O jiné všeckny potřeby Bitě⁵⁴⁷ své s vámi sem oustně mluvíti poručil. S tím milosrdný Bůh rač dáti a milostivě popříti naše společné ve zdraví shledání. Dán na Košmberce v outerý před svatým Markem léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

⁵³⁸ Vilém z Rožmberka

⁵³⁹ Kateřina z Valdštejna

⁵⁴⁰ Kateřina z Hradce (1577-1598), dcera Zachariáše z Hradce a Kateřiny Hradecké z Valdštejna. V roce 1591 se vdala za Ladislava Berku z Dubé, nejvyššího moravského komorníka. Drželi Meziříčí, Jaroslavice a Nový Hrádek.

⁵⁴¹ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁴² Zdeněk Meziříčský z Lomnice a na Ledči, v letech 1528-1552 držel Vranov. Oženil se s Markétou Leděčskou z Řičan, po její smrti v roce 1556 držel Leděč nad Sázavou.

⁵⁴³ Rýzmburk, dnes zřícenina hradu u Žernova, okres Náchod. Od roku 1544 v držbě Bernarta Žehušíckého z Nestajova.

⁵⁴⁴ Zdeněk Meziříčský z Lomnice a na Ledči

⁵⁴⁵ Nový Hrad, hrad u Vysokého Mýta. V roce 1561 ho zdědil po otci Janovi Vojtěch Žatecký z Vejkrštorfu.

⁵⁴⁶ Vilém z Rožmberka

⁵⁴⁷ Alžběta Slavatová z Hradce

6.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 19. květen, Košumberk

Diviš žádá Jáchyma, aby se přimluvil u krále za jeho sestru, aby dostala své věno, které má zapsané na Rychmburku, a byla jí odpuštěna berně do králova příjezdu do Čech. Jménem své sestry Mandaleny Bydžovské žádá, aby Jáchym našel Divišovu synovci byt.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6 fol. 53-54.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu [Joa]chymovi z Hradce a na Hradci buď dán vlastní ruce.

Můj nejmilejší pane, pane švagře, milostivý Bůh rač vám dáti to všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na jeho milosti svaté požádali, věrně z upřím[n]ého srdce nic méně, než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, oznamuji vám, že jest mě žádala k vám za toto přimluvné psaní paní Mandalena Bydžovská,⁵⁴⁸ sestra má. Jestliže by se k vám strany toho Klického⁵⁴⁹ paní aneb pan Jan Trmal⁵⁵⁰ na místě paním utekl, že jeho radou a pomocí svou neopustíte. Také vám oznamuji, že sou se chtěli pro berni paní sestře⁵⁵¹ v statek obraným listem uvázati. Tak jest sobě to při Jeho Milosti arciknížeti⁵⁵² objednala, že jest ji toho až do těchto suchých dní odloženo. I na paměti své, můj nejmilejší pane švagře, dobře máte, kdy jest na onen čas žádost skrze Vašich Milostí na Jeho Milosti arciknížeci⁵⁵³ vzložila strany věna svého, kderěž na Rychmurburce⁵⁵⁴ kšaftem

⁵⁴⁸ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁵⁴⁹ Jan Klucký z Libodřic. Vladycká rodina z Čáslavska. Kluky leží asi 66 km od Košumberka. Jan Klucký držel Kluky od roku 1531, roku 1538 je prodal. Zemřel okolo roku 1556.

⁵⁵⁰ Jan mladší Trmal z Toužic

⁵⁵¹ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁵⁵² Maxmilián II. Habsburský

⁵⁵³ Maxmilián II. Habsburský

⁵⁵⁴ Rychmburk, hrad v okrese Chrudim, Pardubický kraj. V roce 1537 hrad po otci zdědil Vilém z Valdštejna. Za účast na povstání 1547 mu byl Rychmburk zabaven a propadl králi. V letech 1552-1553 panství drželi Jáchym z Hradce, Jiří z Gerštorfu, Petr Janovský ze Soutic, Mariana Robmhálová ze Soutic a Valš Robmháp jakožto poručníci dětí Sigmunda Robmhápa ze Suché. V roce 1558 král panství prodal Zdeňkovi Berkovi z Dubé.

i vnešením zapsané má, žádajíc Jeho Milost, aby se k Jeho královské Milosti⁵⁵⁵ přimluviti i spolu s Vaší Milostí ráčil, aby jí to věno dáno a ukázáno bylo, že není žádostivá se v soudy s Jeho Milostí královskou⁵⁵⁶ jakožto se panem svým dávati, též i strany berně, poněvadž věnem svým opatřena není, že též žádost vzložiti chce, aby jí odpuštěno bylo. I bylo jí toho všeho až do příjezdu Jeho Milosti královské⁵⁵⁷ do Čech odloženo. I za to ještě paní sestra⁵⁵⁸ žádá, abyšte se k Jeho Milosti arciknížecí⁵⁵⁹ přimluvili, aby toho upomínání z té berně bylo odloženo až do šťastného příjezdu do Čech Jeho královské Milosti.⁵⁶⁰ I za to sám žádám, můj nejmilejší pane švagrkře, že se k tomu dostatečně přičiníte, aby toho odloženo bylo.

Přitom též jest mě paní⁵⁶¹ žádala, abych vám tímto psaním strany Jindřicha,⁵⁶² syna paniho, připomenul, žádala, že by jej chtěla z té školy vzíti a s radou vaší a pomocí jemu byt při Jeho Milosti arciknížeti královi zjednati. I co jest při tom zdání a rady vaší mohli by se jemu tu byt trefiti, prosím, že mi psaním svým oznámíte, neb by paní sestra⁵⁶³ nic toho bez rady vaší nechtěla před sebe vzíti.

S tím milosrdný Bůh, můj nejmilejší pane švagrkře, rač dáti mně s vámi šťastné a ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v sobotu po svaté Žofii léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

7.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 27. květen, Košumberk

Diviš je potěšen, že ho Jáchym a Vilém z Rožmberka navštíví. Sehnal Jáchymovi koně u Prokopa Štítného a další dva v Čáslavském kraji by mohl mít Jan Žehušický z Nestajova. Reaguje na zprávu, že zemřel nejvyšší kancléř království českého, a ironicky se strachuje o zdraví Viléma z Rožmberka. Po přečtení měl být tento dopis spálen. Potvrzuje odeslání Jáchymova listu pro Václava Haugvice.

⁵⁵⁵ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁵⁶ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁵⁷ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁵⁸ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁵⁵⁹ Maxmilián II. Habsburský

⁵⁶⁰ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁶¹ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁵⁶² Jindřich z Valdštejna

⁵⁶³ Mandalena Bydžovská z Chlumu

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 55-56.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Jáchymovi z Hradce a [na] Hradci buď dán vlastní ruce.

Můj nejmilejší a jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí rač vám dáti zdraví a v něm jiné všecko dobré, věrně z upřím[n]ého srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál. Můj nejmilejší pane švagře, kdež mi oznamujete, že ten konečně úmysl váš, bude-li vůle boží, na Litomyšli na den již oznámený i se panem z Rožmberka⁵⁶⁴ bejti a odtad ke mně přijeti i se panem z Rožmberka,⁵⁶⁵ <že chcete [?]> tak jakž žádost má na vás i na pana vzložena jest, což sem věrně rád uslyšel, nad tím velice potěšen sem.

Přitom kdež mi píšete, žádajíc, abych vám některý kůň hnědý srsti světlé bělonohý lysý do vozu paní manželce⁵⁶⁶ vaší, mé milé paní sestře, koupil, což bych tak rád to učinil, jakž byste vy rádi mítí chtěli, ale vpravdě v našem kraji jich nenajde, nebo dvouletá hříbata všecko zde prodávají. Než toliko u pana Prokopa Štítného⁵⁶⁷ vím, kůň hnědý srsti světlé bělonohý lysý, kterýž tak mi se zdá, že by se k té potřebě hoditi mohl. I mám zprávu, že by tyto dni pan Prokop⁵⁶⁸ v Praze bejti měl, naschvál tohoto posla k vám sem proto poslal, abyšte s ním o něj, zdá-li se vám promluvili, a jestliže vám jej bude chtíti odbýti, jednom mi oznamte, hned bych já jej vám poslati neobmeškal.

Když jest mi psaní od vás přinešeno bylo, rovně tehdáž ke mně přijel pan Jan Žeušický.⁵⁶⁹ S ním sem o ty koně zmínku učinil. Dává mi zprávu, že by v kraji čáslavském⁵⁷⁰ té srsti dva pěkná [!] koně bělonohá lysá v těchto vesnicích, kteréž vám na cedulce poznamenané posílám, byli. Protož mně by zdání bylo, abyšte někoho, kdož tomu rozumí, tam hned z Prahy poslali, aby na ně pohleděl, a mohli-li by se k té potřebě

⁵⁶⁴ Vilém z Rožmberka

⁵⁶⁵ Vilém z Rožmberka

⁵⁶⁶ Anna Hradecká z Rožmberka

⁵⁶⁷ Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci

⁵⁶⁸ Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci

⁵⁶⁹ Jan Žehušický z Nestajova, zdědil po předcích Bystrý, Tupadly, Rýzmburk, N. Vamberk, Starý Bydžov. Za manželku měl Johanku z Boskovic. Zemřel 1564.

⁵⁷⁰ Čáslavský kraj vznik v polovině 13. století jako náhrada za hradecké zřízení.

hoditi, aby je koupil. A zdá-li se vám podle toho i panu Žeušickému⁵⁷¹ psáti, tak držím, že by tomu, kohož byste tam poslali, nápomocen byl.

Po všem kraji ten hlas jest byl, že by Jeho královská Milost⁵⁷² jako těchto časův v Praze bejti měl. Jestliže jakou o tom vědomost máte, žádám, že mi to psaním svým oznámíte.

O smrti páně kanclířově,⁵⁷³ kdež mi oznamujete, že jest ho Pán Bůh z tohoto světa pojíti ráčil, a tak jest nelze než všem nám ten lidkup píti, když koho ten pán, kterejž jest všecky věci i člověka stvořiti ráčil, povolati ráčí. Než za to vás prosím, že pana z Rožmberka⁵⁷⁴ na paměti míti budete, aby pan sobě pro smrt jeho k srdci svému zármutku nepřipouštěl, aby potom tudy pán sobě zdraví neškodil. S tím můj nejmilejší pane švagře Pán Bůh všemohúcí rač dáti naše společné shledání ve zdraví a s potěšením. Dán na Košmberce v neděli po Božím těle léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

Tento list přečtúc, prosím spalte.

Ten list, kterýž jste mi od vás přinášel svědčící panu Haukvicovi⁵⁷⁵ od pana Mezeříckého,⁵⁷⁶ té hodiny sem jej na Litomyšl poslal. Píše mi pan Haukvic,⁵⁷⁷ že svého posla ku panu hned poslati chce.

8.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 4. září, Košumberk

Diviš prosí Jáchyma, aby pomohl sestře, která se za ním vypravila do Prahy i přesto, že byla nemocná. Žádá švagra, aby ji v případě potřeby doprovodil ke králi.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 57-58.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci bud'.

⁵⁷¹ Jan Žehušický z Nestajova

⁵⁷² Ferdinand I. Habsburský

⁵⁷³ Nejvyšší kancléř království českého Jindřich IV. z Plavna

⁵⁷⁴ Vilém z Rožmberka

⁵⁷⁵ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁷⁶ Zdeněk Mezeříčský z Lomnice a na Ledči

⁵⁷⁷ Václav Haugvic z Biskupic

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, milosrdný a věčný Pán Bůh rač vám dáti zdraví a v něm jiné všechno nejlepší dobré, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál. Můj nejmilejší pane švagře, kdež jste pana Jana Trmala⁵⁷⁸ ku paní sestře⁵⁷⁹ <vypravili> poslali, aby se, jakž může, do Prahy pro potřeby své vypravila. Co jest tak učinila a se vždy, jakž jest jednom mohla, vystrojila, ač jistě velice nedostatečná při zdraví svém jest. Protož vás můj nejmilejší pane švagře velice prosím, že ji v těchto potřebách jejích neopustíte, ale ji radní a pomocní budete pro odplatu Pána Boha všemohoucího. A jestliže toho potřebu uznáte, předstoupení s ní před Jeho Milost královskou⁵⁸⁰ učiníte, neb ona v tom ve všem chce se ráda radů vaší zpraviti. Mě pak, švagra svého, jakž sem vás prve prosil, ještě prosím, v paměti své přímluvou před Jeho Milostí Královské⁵⁸¹ mějte.

Manželka má a sestra vaše⁵⁸² vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od všemohoucího Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého. A za to vás velice oba dva prosíme, že v té Praze v tom moru dlouho nebudete, neb jest jistě věc nebezpečná. S tím milostivý Bůh rač dáti mé s vámi šťastné a ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v outerý po svatém Jiljí léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

9.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 5. listopad, Košumberk

Diviš posílá Floriana, syna svého úředníka, k Jáchymovi za služebníka. Píše mu, že synovi Jiřího z Valdštejna zemřel syn. Ptá se, zda Jáchym poslal do Vídně pro synovce Jindřicha.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 71.)

Adresa:

Urozenému pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, nejvyššímu kancléři Království [č]eského, panu švakru mému nejmilejšímu, buď dán vlastní ruce.

⁵⁷⁸ Jan Trmal z Toužic

⁵⁷⁹ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁵⁸⁰ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁸¹ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁸² Alžběta Slavatová z Hradce

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí Bůh rač vám dáti i všemu domu vašemu své svaté požehnání a ve všem dobrém rozmnožení, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, kdež sem s vámi, když jste u mě byli, na tom zůstal, <když> bych k vám Floriana, syna úředníka svého, což nejdřív bajti [!] může, vypravil. Což teď tak činím a k vám jej posílám a vás prosím, že jej za služebníka přijmete a jeho milostivým a laskavým panem budete. A on, majíc ode mě i otce svého dostatečné poručení, ve všem, več jej podrobíte, má to bedlivou a pilnou službu svou vykonávati.

Poněvadž pak posla sebou má, za to vás, můj nejmilejší pane švagře, velice prosím, že mi psaním svým oznámíte, kderak se všickni na svém zdraví máte, ještě-li okolo vás dobré povětrí jest. O nás o všech vězte, že z vůle Pána Boha všemohúcího všickni ještě zdraví sme, tak jakž jste nás, když jste u nás byli, viděli.

Panu Jiřímu z Valdštejna,⁵⁸³ švagru mému, syn ten, kderémuž jest teď nyní paní manželka jeho⁵⁸⁴ slehla, jest umřel. Pán Bůh rač se nad ním smilovati.

Již-li jste pro Jindřicha⁵⁸⁵ do Vídně poslali, žádám, že mi oznámíte. Se panem Haukvicem⁵⁸⁶ budete-li jaké shledání aneb psaní míti strany pana Kostky,⁵⁸⁷ nezapomínejte, neb se toho mezi námi neumenšuje. Ač jest pan Arnošt Vihanovský⁵⁸⁸ se panem Haukvicem⁵⁸⁹ o to zmínku měl, nad čím jest pan Haukvic,⁵⁹⁰ jakž sem srozuměl, těžek.

Dlouho-li sobě doma odpočívati budete, prosím, že mi oznámíte, neb jest mě za to žádám [!] pan Arnošt,⁵⁹¹ abych to přezvěděl. Chtějíc k vám na Hradec⁵⁹² sjeti. Vám vzkázal svých mnoství služeb s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho dobrého. Manželka má a sestra vaše⁵⁹³ též vzkázala vám své sestřské pozdravení

⁵⁸³ Jiří z Valdštejna, hejtman hradeckého kraje, zemřel 17. května 1584, jeho první manželkou se v roce 1552 stala Kateřina Slavatová.

⁵⁸⁴ Manželka syna Jiřího z Valdštejna, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁵⁸⁵ Jindřich z Valdštejna

⁵⁸⁶ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁸⁷ Bohuše Kostka z Postupic, po starších bratrech zdědil Litomyšl a Nový hrad, roku 1545 přikoupil Brandýs za odprodané Podlažice. Účastnil se odboje 1547 a podržel pouze Brandýs v manství. Zemřel bezdětný a všechn majetek připadl králi.

⁵⁸⁸ Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁵⁸⁹ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁹⁰ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁹¹ Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁵⁹² Jindřichův Hradec

⁵⁹³ Alžběta Slavatová z Hradce

s vinšováním od Pána Boha všemohúcího zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádali.

S tím milostivý Bůh, můj nejmilejší jediný pane švagře, rač dáti a milostivě popřítí naše společné ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v pondělí po památce Všech svatých léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

10.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 7. listopad, Košumberk

Diviš potvrzuje odeslání Jáchymova dopisu Václavovi Haugvicovi a zároveň posílá jeho odpověď. Chce koupit Jáchymovi strakatého koně a mimochodníka. Oznamuje Jáchymovi, že jeho sestře Mandaleně Bydžovské přišel svědčící dopis. Připomíná nepříjemnou záležitost s Bohušem Kostkou z Postupic a věří, že mu Kostka po Jáchymově domluvě nebude bránit štvát zajíce. Dobré ryby u pana Trčky neobjednal, protože jich sám má málo.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 61-62.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, nejvyšímu kancléři Království českého buď dán k vlastnímu otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí milosrdný Pán Bůh rač vám dáti i všemu domu vašemu své svaté požehnání a ve všem dobrém rozmnožení, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší jediný pane švagře, podle oznámení vašeho tak sem učinil a panu Haukvicovi⁵⁹⁴ psaní od vás hned odeslal. A co vám za odpověď dává, teď vám je posílám. Nákou straku i na mimochodníček chci rád péči míti, abych vám zjednal. Než o straku sem již ku panu Hrochovi⁵⁹⁵ dvakrát posílal. Praví tak, že jest jej vožerouce se, v nohu urazil, než jakž se zhojí, že ke mně na něm přijede. Bude-li mi se líbiti, chci vám jej rád koupiti.

⁵⁹⁴ Václav Haugvic z Biskupic

⁵⁹⁵ Petr Hroch z Mezilesic a na Městečku Týnci, rytíř, Chrudimský kraj.

Panu Krchlebskému⁵⁹⁶ hned psaní učiním podle žádosti vaší a vás u něho omluvím. Můj nejmilejší pane švagře, oznamuji vám, že jest mi včera pan Zdeněk Brtnický⁵⁹⁷ psaní radám komory krále Jeho Milosti⁵⁹⁸ svědčící odeslal strany věci a potřeb paní Mandalény Bydžovské, sestry mé.⁵⁹⁹ I dal jest mi pan Trmal⁶⁰⁰ tu zprávu, kdy jest se s vámi v Příbyslavi setkal, že jest vám o tom psaní, že za ním posláno bejti má, zprávu učinil. I jest toho úmyslu s tím psaním prve k vám přijeti a odtad do Plzně⁶⁰¹. Žádám, že mi to potom poslu, kderéhož sebou Florián⁶⁰² má, kde by vás na ten čas najíti měl, oznámíte. A již vás, můj nejmilejší pane švagře, velice prosím, že paní sestru⁶⁰³ v tom radou a pomocí svou neopustíte. Páni Krajířové⁶⁰⁴ že sou skrze vás a jiné pány a přáteli smluveni, rád sem to uslyšel, neb vždyckny se jest svornost bratrská Bohu líbila, a kdež se oni také spolu pěkně a v lásce srovnávati budou, Pán Bůh jim dá v tom statku požehnání.

Můj nejmilejší jediný pane švagře, strany toho netrefného pana Kostky⁶⁰⁵ vám ještě připomínám, jestliže k vám Haukvic⁶⁰⁶ přijede, že s ním sami od sebe dostatečně mluvíti budete, neb tak sem z některých zpráv porozuměl, že se k vám na každý čas strojí. A málem nekažte, neb on jemu všecko poví. A vím, že vás sobě v tom pan Kostka⁶⁰⁷ bude považovati a mě zajíce nebude brániti štváti. A to proto, abyšte jemu mocný list dali, aby mohl ženě své⁶⁰⁸ staré střevíce odkázati.

O hoří svém musím vám oznámiti, že sem sobě u pana Trčky⁶⁰⁹ strany těch dobrých ryb, kderěz jste u něho na Vopočně⁶¹⁰ jedli, nic nezjednal, neb mi odpověď dává, že jich

⁵⁹⁶ Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích

⁵⁹⁷ Zdeněk Brtnický z Valdštejna, syn Burjana Brtnického a Kateřiny z Ludanic. Oženil se s Annou Krajířovou z Krajku. Byl královským radou a hejtmanem Markrabství moravského. Zemřel v roce 1564.

⁵⁹⁸ Ferdinand I. Habsburský

⁵⁹⁹ Sestra Diviše Slavaty

⁶⁰⁰ Jan Trmal z Toužic

⁶⁰¹ Plzeň, statutární město na západě Čech.

⁶⁰² Syn úředníka Diviše Slavaty

⁶⁰³ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁶⁰⁴ Starobylý panský rod pocházející z Kraňska. Koncem 15. století se rod rozdělil na dvě linie – bystřickou a boleslavskou. Více Ottův slovník naučný 15, s. 24-25; Stanislava Nováková, Krajířové z Krajku. Z Korutan do zemí České koruny, České Budějovice 2010.

⁶⁰⁵ Bohuše Kostka z Postupic

⁶⁰⁶ Václav Haugvic z Biskupic

⁶⁰⁷ Bohuše Kostka z Postupic

⁶⁰⁸ Libuše z Lomnice

⁶⁰⁹ Vilém Trčka, Opočno zdědil po strýci Janovi, po roce 1555 hejtmanem Hradeckého kraje, v roce 1562 povýšen do panského stavu. Zemřel bezdětný 22. října 1569.

⁶¹⁰ Opočno, město v okrese Rychnov nad Kněžnou, Královéhradecký kraj. Od konce 15. století v majetku Trčků z Lípy.

již nic nemá než toliko že jich sobě něco pro svůj přínos, když jemu nejvyšší pan purkrabě⁶¹¹ manželku⁶¹² přinese, nechal. Víím to jistě, jakž jich podruhé pan purkrabě⁶¹³ zakusí, že jemu pan Trčka⁶¹⁴ někderý rybník, by mělo prostřed zimy bejti, kvůli spustiti dáti musí. A dávná jest to věc, že jest někderého sebou onoho času na koštování do svého kraje nevzal.

S tím můj nejmilejší jediný pane švacháčku, pán nebeský rač dáti a milostivě popřítí mé s vámi šťastné a v zdraví shledání. Dán na Košumberce v středu před svatým Martinem léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

Můj nejmilejší pane švagře, žena má⁶¹⁵ vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádali.

11.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 15. listopad, Praha

Diviš se raduje ze zlepšení zdraví svého švagra. Stěžuje si, že jel do Prahy na sněm a o artikulech se jednalo až poslední den. Oznamuje Jáchymovi, že přijede posel francouzského krále. Radí mu, aby zaplatil splátky, aby ho věřitel nepomlouval, zároveň potvrzuje, že Barboře Lhotské zaplatil úroky. Žádá, aby Jáchym nebral svého syna Adama do Vídně, kde je mor.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 63-64.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce na Hradci, císaře římského Jeho Milosti radě a nejvyššímu kancléři Království českého buď dán k vlastnímu páně otevření.

⁶¹¹ Jan IV. Popel z Lobkovic.

⁶¹² Manželka Viléma Trčky byla Barbora s Bibrštejna, se kterou se oženil v roce 1555 na Kosti.

⁶¹³ Jan IV. Popel z Lobkovic

⁶¹⁴ Vilém Trčka

⁶¹⁵ Alžběta Slavatová z Hradce

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí z milosti své božské rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádali, věrně z upřímého srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, zprávy pana Krystofa Lhockého,⁶¹⁶ služebníka Vaší Milosti, sem porozuměl, že z milosti Pána Boha při svém zdraví lépe nežli prve se míti ráčíte, což sem rád [z] srdce uslyšel. Pán Bůh rač dáti v dobrém zdraví za mnohá a šťastná léta Vaší Milosti trvati a [...].

O mně pak věděti račte, že těž z milosti boží zdrav sem a v neděli minulú sem do Prahy k té lopotě a práci, v kderěz sem činíc [?], pak koliv původem <přišel> vskrácen [?] přijel, a ty dni všeckny jsou skúro k zmaření přišly. Až teprva včera na to jest nastoupeno, aby ty artykulové, při kderýchž by stav městský býti měl, vytrženy byly, a na ty nejprve aby nastoupeno bylo. A vyřídíc ty, potom také na jiné aby nastoupeno bylo, což samému toliko stavu panskému a rytířskému náleží. Než budeme-li tak, jakž začátek jest, dělati, tehdy do Vánoc té práce dosti máme.

Jeho Milost arcikníže⁶¹⁷ sám osobou svou při tom vždyckny seděti ráčí a drahný počet pánův úředníkův, soudců zemských a rad Jeho Milosti Císařské⁶¹⁸ i osob z krajanů [?] na vědčím díle jest. Než že jest se toho obávati, aby na to přísloví nepřišlo Vidouc neviděti, rozumějíc se učiniti nerozuměti etc. Pán Bůh rač sám všem pomoc a vnuknutí své dáti, abychom to tak řídili a napravili, což by nám, potomkům našim i koruně této k dobrému bylo.

Nového tak odsud nic Vaší Milosti nevím co psáti, než to, že jest hlas, že by jako dnes posel krále franského⁶¹⁹ sem do Prahy přijeti měl. I pokoje, jakž zpraven sem, na zámku jsou jemu obyty. A bez pochyb že odtud k Jeho Milosti Císařské⁶²⁰ pojedje.

Při věcech Vaší Milosti, jakž jste mi poručiti ráčili, v pravdě což nejvýše mohu, pracuji. Ale že jsou lidé tak tvrdí, že jest věc k víře nepodobná. Včera pak paní Barbora Lhocká,⁶²¹ jsouc zde v Praze, vždy jest chtěla předce na rukojmě Vaší Milosti puohony

⁶¹⁶ Kryštof Lhotský ze Zámuk, služebník Jáchyma z Hradce a od roku 1564 hofmistr Jáchymova dvora.

⁶¹⁷ Maxmilián II. Habsburský

⁶¹⁸ Karel V. Habsburský (1500-1558), 1519-1521 arcivévoda rakouský, od 1519 římský král, 1531-1556 římský císař, bratr Ferdinanda I. Habsburského.

⁶¹⁹ Francouzský král Jindřich II. Francouzský

⁶²⁰ Karel V. Habsburský

⁶²¹ Pravděpodobně se jedná o manželku nebo sestru Kryštofa Lhotského

bráti, že sme jí to se panem Lhockým⁶²² ledva obránili a při ní to obdrželi, že té summy Vaší Milosti do svatého Jiří čekati bude. A úrok sem jí také dal. Pan Jan Předborský,⁶²³ ten se na mě tuze dopisuje o svú summu, ráčíte-li moci, však nemnoho jest. Račte jemu ji rozkázati zpraviti a dáti, aby Vaší Milost mezi lidmi nepomlúval.

Srozuměl sem tomu z řeči pana Lhockého,⁶²⁴ že se brzo ke dvoru jeti strojiti ráčíte se všemi svými. I zde hlas proskakuje, že by [ve] Vídni měli promírati na bolesti morní. Kdybyšte Adama⁶²⁵ svého ještě doma ponechati ráčili, abyšte porozuměti ráčili, jaké tam povětří jest, neb těch mladých lidí to povětří zlé nej[s]píše se přichytí, což Pán Bůh zachovati rač.

S tím, můj nejmilejší pane švagkře, pán Bůh rač dáti, abych se s Vaší Milostí v dobrém zdraví šťastně shledal, jestli v tom vůle Jeho Milosti Svaté. Dán v Praze ve čtvrtek po svatém Martinu léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

12.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1554, 25. listopad, Košumberk

Diviš píše Jáchymovi, že přivezl svého synovce z Vídně a posílá ho na Brtnici. Navrátí Jáchymovi peníze, které vydal navíc za synovcova mistra. Žádá o radu ohledně berně sestry Mandaleny a ptá se, zda má přiznání k berni podat hned, nebo zda mají počkat. Podává informace o koních od Petra Hrocha z Mezilesic, o nichž Jáchymovi více řekne Arnošt Vitanovský osobně. Diviš se omlouvá, že nesehnal požadované rysí kůže, neboť v jeho okolí by je mohl sehnat jedině Albrecht Smiřický. Posílá Jáchymovi ztracený růženec, jenž našel ve smetí. Připomíná vyřízení svého mocného listu.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 51–52.)

⁶²² Kryštof Lhotský ze Zásmuk

⁶²³ Jan Předborský z Předboře a na Studenci, rytíř. Stará česká vladycká rodina. Jan měl s manželkou Kateřinou z Pašiněvsi syna Jana, který zemřel roku 1581 bezdětný a majetek po otci odkázal manželce Anně Haugvicové z Biskupic.

⁶²⁴ Kryštof Lhotský ze Zásmuk

⁶²⁵ Adam II. z Hradce (1549-1596), syn Jáchyma z Hradce, 1593-1596 nejvyšší purkrabí, 1585-1596 nejvyšší kancléř. V roce 1574 se ženíl s Kateřinou z Monfortu.

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagkru pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, nejvyššímu kancléři Království českého buď dán k vlastnímu otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagkře, všemohúcí a věčný Pán Bůh rač i všemu domu hradeckému dáti své svaté požehnání a ve všem dobrém rozmnožení, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší jediný pane švagkře, oznamuji vám, že sem pana Arnošta⁶²⁶ žádal, když Jindřicha,⁶²⁷ ujce mého, z Vídně přivezu, aby jej sebou na Brtnici⁶²⁸ vzal, neb se jemu tam šatky zdělati mají. A co jste jemu při panu z Pernštejna⁶²⁹ zjednali, o byt jeho žádám, že mi o tom psáním svým oznámíte. A též dali jste co více mimo prvnější tomu mistru, u kteréhož jest se učil, žádám, že mi oznámíte, neb jest jemu prve zaplaceno za všecko všudy až do neděle po s[vaté]m Havle, jakž jest vám pan Trmal⁶³⁰ od téhož mistra kvitanci dal. A což byste koliv mimo to svých peněz dali, hned vám zase navraceno bude.

Přitom můj nejmilejší jediný pane švagkře, jakož jste paní sestře⁶³¹ ku panu písařovi o berni přímluvné psaní dali, kderěz vám teď po panu Arnoštovi⁶³² posílám, a žádám, že mi zdání své oznámíte, to-li se jemu poslati má, čili je chcete dáti přepsati. Pokudž vaše v tom rada bude, tak se v tom zachováme. A co se berně nynější přiznání dotýče, tolikéž od vás paní sestra⁶³³ žádá rady, má-li se list přiznací hned dáti čili toho na ten čas tak zanechati máme, v tom ve všem se radú vaší zpravití paní sestra⁶³⁴ chce.

Můj nejmilejší jediný pane švagkře také vám strany osob našich oznamuji, že z milosti Pána Boha všemohúcího ještě všickni zdravý sme a dobře se máme. Také již nic tak velmi strany toho morového povětří nečítí. Dále pak nevím, jak Pán Bůh s námi naložiti ráčí.

Podle žádosti vaší o rysové kůže na několika míst sem posílal, abych vám je zjednatí mohl. Ale všickni mi odpisují, že jich nemají. Jakž pak pro vyrozumění toho vám teď

⁶²⁶ Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁶²⁷ Jindřich z Valdštejna

⁶²⁸ Brtnice, město v okrese Jihlava. V polovině 16. století v držení Hynka Brtnického z Valdštejna.

⁶²⁹ Jaroslav z Pernštejna (1528-1560), přisedící zemského soudu, nejvyšší dvorský štolba.

⁶³⁰ Jan Trmal z Toužic

⁶³¹ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁶³² Arnošt Vitanovský z Vlčkovic

⁶³³ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁶³⁴ Mandalena Bydžovská z Chlumu

list, co mi pan Albrecht Smiřický⁶³⁵ píše, posílám, jemuž přečtúc porozumíte. Však jestliže mi u pana Jindřicha,⁶³⁶ bratra svého, co zjedná, hned stěžně vám to poslati chci.

O koně mimochodníky jistě bedlivou péči mám, ale nic takového, což by se vám hoditi mohl, zjednati a poslati nemohu. A rasa nerad bych vám šikoval.

O strace prve sem vám, jak mi se <od> u pana Hrocha⁶³⁷ líbí, napsal, však pan Arnošt⁶³⁸ vám o ní sám ústní zprávu učiní.

Páteř, kderýž sou čeládka vaše vám ztratili, zase po panu Arnoštovi⁶³⁹ posílám, kderýž jest v smetech [!] nalezen, neb vím, že vy jej sobě za jeden poklad vážíte a pokládáte.

Když v Aušpurku⁶⁴⁰ na něm páteře říkati budete, prosím, že i za mě jeden zříkáte, tak abychom předkem u Pána Boha uslyšáni i u vrchnosti naší byli, abyšte zase s potěšenou novinú domův se k nám navrátili.

O jiné všeckny věci Arnoštovi⁶⁴¹ sem s vámi oustně promluvíti poručil.

S tím milosrdný Pán Bůh můj nejmilejší jediný pane švagře rač dáti a milostivě popříti mého s vámi šťastně a ve zdraví shledání. Dán na Košmberce v neděli den svaté Kateřiny léta etc. liiii.

Diviš Slavata rukú vlastní

Kdy jest úmysl váš z domů vyjeti, žádám, že mi psaním svým oznámíte. Srozuměl sem tomu, že vám pan Haukvic⁶⁴² na předešlé psaní vaše odpověď dává. Jestliže vám co strany pana Kostky⁶⁴³ píše, oč jste jemu psali, žádám, že mi oznámíte, neb jest s ním pan Arnošt⁶⁴⁴ a to dosti obšírnú řeč měl, o čemž vám oznámí. O mocný list na mě prosím nezapomínejte, neb sou toto časové nebezpečný a člověk neví dne ani hodiny, kdy jeho Pán Bůh povolá. Brzy-li sou vám odpověď od Jeho Milosti královské⁶⁴⁵ o mně strany moru přinesli, žádám, že mi ji po panu Arnoštovi⁶⁴⁶ pošlete.

⁶³⁵ Albrecht Smiřický ze Smiřic (1528-1567), zakladatel náchodské větve linie Smiřických ze Smiřic. Účastnil se výpravy české šlechty do Itálie (1551-2). Za manželku měl Hedviku z Hasenburka.

⁶³⁶ Jindřich Smiřický ze Smiřic (1535-1569), zakladatel hruboskalské větve linie rodu. Zastával úřad číšníka arcivévodý Ferdinanda Tyrolského. Oženil se s Alžbětou z Valdštejna.

⁶³⁷ Petr Hroch z Mezilesic a na Městečku Týnci

⁶³⁸ Arnošt Vítanovský z Vlčkovic

⁶³⁹ Arnošt Vítanovský z Vlčkovic

⁶⁴⁰ Augšpurk, město v Bavorsku, Německo. Konaly se tu říšské sněmy.

⁶⁴¹ Arnošt Vítanovský z Vlčkovic

⁶⁴² Václav Haugvic z Biskupic

⁶⁴³ Bohuše Kostka z Postupic

⁶⁴⁴ Arnošt Vítanovský z Vlčkovic

⁶⁴⁵ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁴⁶ Arnošt Vítanovský z Vlčkovic

Srozuměl sem tomu, že pan Arnošt⁶⁴⁷ pro potřebu svou k vám jede. Oč jest zde u mě s vámi mluvil, sám prosím, že jeho v paměti míti budete, neb sem tak naslechl, že i jiní před rukama sou, kterýž by na to nastoupiti chtěli.

13.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1555, 11. duben, Košumberk

Diviš oznamuje Jáchymovi, že se mu narodil syn a že je on i manželka v pořádku. Posílá Karla Vitanovského k Jáchymovi, aby mu našel vhodného pána. Prosí, aby Jáchym vyžádal u krále majestát nebo erb pro mistra, který učil Divišovy děti. Přeje Jáchymovi, aby mu manželka také porodila syna.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 65-66.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, krále Jeho Milosti radě a nejvyššímu kancléři Království českého, buď dán k vlastnímu otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí věčný Pán Bůh rač vám dáti zdraví a v něm jiné všecko dobré, věrně z upřímného srdce vám bych toho jako sám sobě věrně rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, oznamuji vám, že jest Pán Bůh všemohúcí manželce mé⁶⁴⁸ šťastně pomoci a syna⁶⁴⁹ dáti ráčil v minulú sobotu ve třináct hodin, z čehož jméno jeho na věky buď pochváleno. A jest dosti i děťátko, jakž na způsob její záležití, čerstvá. A tak jí opět její pranostiky asi o šest neděl chybily.

Přitom jest mě žádal pan Arnošt Vihanovský,⁶⁵⁰ abych vám tímto psaním o Karla,⁶⁵¹ syna jeho, připomenul, kdež jest vás žádal, abyšte jemu v dobrém místě pána zjednali a jej k němu dali. I teď tak činí a k vám téhož syna⁶⁵² svého posílá, a jakž prve,

⁶⁴⁷ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc

⁶⁴⁸ Alžběta Slavatová z Hradce

⁶⁴⁹ Jan Slavata z Chlumu a Košumberka, zemřel pár týdnů po porodu.

⁶⁵⁰ Arnošt Vitanovský z Vlčkovíc

⁶⁵¹ Karel Vitanovský z Vlčkovíc, syn Arnošta Vitanovského z Vlčkovíc.

⁶⁵² Karel Vitanovský z Vlčkovíc

tak i ještě vás prosí, že jeho dobrým pánem opatříte pro jeho vás i se všemi dětmi odsloužení. A já se k vám sám, můj nejmilejší pane švagře, přimlouvám, že tak učiníte. Neb on vždycky v každém místě nás všech upřímný a dobrý přítel jest.

Těž jest mě žádal, abych vám žádost jeho předešlú strany těch vesnic připomenul, abyšte to při Jeho Milosti královské⁶⁵³ jednali. A jak žádost jeho bezpochyby v dobré paměti máte, tolikéž k vám se přimlívám a žádám, že na něho svou paměť v tom míti budete.

Strany pak toho majestátu aneb erbu objednání mistru,⁶⁵⁴ kderýž dítky mé učí. Můj nejmilejší pane švagře, prosím, že jemu jej od Jeho Milosti královské⁶⁵⁵ vyjednáte, neb za jeho dobré chování, a že ty dítky mé tak pěkně učí, rád bych mu vším dobrým se toho odplatil, jakž i slušné jest.

Manželka má⁶⁵⁶ vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého. A též vám vinšuje, aby Pán Bůh všemohúcí paní manželce vaší,⁶⁵⁷ kdy čas přijde, šťastně pomoci a tolikéž syna dáti ráčil. S tím věčný Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti a milostivě popříti mého s vámi šťastného a ve zdraví shledání. Dán na Košumberce v Zelený čtvrtek léta etc. lv.

Diviš Slavata rukú vlastní

Na svého tlustého Slavatu prosím nezapomínejte.

14.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1555, 9. červen, Košumberk

Diviš informuje Jáchyma, komu a kolik úroku zaplatil. Chce poslat svého téměř třináctiletého syna Adama do učení, aby se učil německy a nezapomněl, co už německy umí. Znovu žádá za přimluvu pro svou sestru Mandalenu kvůli jejímu věno po zemřelém manželovi. Má obavy, že časem by sestra o své věno přišla. Diviš prosí také za pomoc svému úředníkovi Janu Kyndlíkovi, aby mu byl jeho statek u Rychmburku dán do dědičné držby.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 67-68.)

⁶⁵³ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁵⁴ Laurentius Cirkler

⁶⁵⁵ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁵⁶ Alžběta Slavatová z Hradce

⁶⁵⁷ Anna Hradecká z Rožmberka

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagkru, pánu, panu Joachymovi [z H]radce a na Hradci, krále Jeho Milosti [r]adě a nejvyššímu kancléři Království českého, buď dán k vlastnímu otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagkře, všemohúcí a věčný Pán Bůh rač vám dáti zdraví a v něm jiné všecko dobré, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagkře, poněvadž jakž mi zpráva došla, při tomto soudu v Praze bejti máte, nemohl sem toho pominúti, než vás tímto kratičkým psaním navštíviti a o vašem zdraví přezvědět. Protož prosím, že mi, kderak se při svém zdraví máte, oznámíte. O nás o všech vězte, že z milosti boží všickni zdraví sme.

Vaše pak poslední psaní z Aušpurku mně učiněné jest mi dodáno, v kderémž mě se dotazujete, již-li jest všem těm osobám úrok svatojirský zpraven té sumy, kderůž sem od pana podkomořího⁶⁵⁸ za Romhápa⁶⁵⁹ přijal. I vězte, že sem z té sumy panu Janovi Krchlebskému⁶⁶⁰ xxx kop grošů dal a paní Valdštejnec⁶⁶¹ xviii kop grošů a panu Janovi Trmalovi⁶⁶² dodal sem k prvnější sumě, což jste mu při paní sestře mé⁶⁶³ ukázali, což jste [v] Vídni za Jindřicha⁶⁶⁴, syna jejího, mistru dali vij kopy grošů. A tak na ten všecken úrok kvitanci od něho mám. Po těch pak úrocích jest za mnú vj kop grošů zůstalo, kderěž vám teď po služebníku svém posílám. Než kvitancí prvnější svatohavelské i nynější svatojirské co jich za sebou mám, vám při společném našem shledání, kderéhož Pane Bože rač popřítí brzo, vrátím a dám.

Můj nejmilejší pane švagkře, kdež sem vám o Adama,⁶⁶⁵ syna svého, psaní učinil, že bych jej rád někde dal, aby se předce německy učil, a to, což německy umí, aby nezapomenul, radíce se s vámi, kde by zdání vaše bylo, a i ještě vám tímto psaním

⁶⁵⁸ Jedná se o podkomořího králové Oldřicha Dubanského z Duban na Liběšicích nebo nejvyššího zemského podkomořího Jiřího z Gerštorfu na Cholticích.

⁶⁵⁹ Albrecht Robmháp ze Suché a na Lichtenburce, v roce 1557 se od poručníků (Jáchym z Hradce, Jiří z Gerštorfu, Mariana Robmhápvá ze Soutic, Valš Robmháp ze Suché) ujal lichnického panství. Oženil se s Julianou ze Zahrádek.

⁶⁶⁰ Jan Studenecký z Pašiněvsi a na Krchlebích

⁶⁶¹ Kateřina z Valdštejna

⁶⁶² Jan Trmal z Toužic

⁶⁶³ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁶⁶⁴ Jindřich z Valdštejna

⁶⁶⁵ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

svým připomínám, že mi v tom zdání své oznámíte, neb bych nerad, poněvadž již jemu jest ke třináctému létu, aby čas mařiti měl.

Tolikéž o paní Mandaleně,⁶⁶⁶ sestře své, v témž psaní vám ode mě učiněném sem její všecku stížnost a těžkost obšírných slovních předložil a oznámil, o čemž i sami dobrou vědomost máte, že až posavad žádné odpovědi na mnohé žádosti a prosby své od Jeho Milosti královské⁶⁶⁷ dosáhnúti nemůže. Kudy to pak jde, tomu nerozumím. Nic již dále jí na těch odtazích není možné státi, neb teď před božím nanebevstoupením již tři léta sou minuly, jakž jest pan manžel⁶⁶⁸ její, pan Vilím z Valdštejna umřel, a kdyby létom projíti dala, obávám se, že by o svou spravedlnost přišla. A protož k vám se v tom na radu vž[d]yckny utíká a prosí pro odplatu božskou, že ji chudú a osiřelú vdovu, co by již jmíti měla, radou svou neopustíte. Neb vám to všeckno od pana Trmala,⁶⁶⁹ služebníka jejího, předloženo a ukázáno bude, na čem ta její spravedlnost náleží.

Opět sem k vám, můj nejmilejší pane švacháčku, za přímluvu žádán od Jana Kyndlíka,⁶⁷⁰ úředníka svého, ač jistě nerad vás těmi přímluvami zaneprazdňuji, ale poněvadž žádají, nemohu lidi v žádosti jich oslyšeti, abyšte se k tomu přičinili, aby mu ten dvůr, kderýž <tu> v jedné vsi od Rychmburku⁶⁷¹ drží, za dědičný zjednal [!] od Jeho Milosti Královské⁶⁷² byl, o čemž vám sám oustní zprávu učiní. Což byšte jemu v tom na přímluvu mů dobrého učinili, on by se vám toho i s dítkami svými vším dobrým odsloužil.

Manželka má a sestra vaše⁶⁷³ vzkázala vám své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho dobrého. S tím milostivý Bůh, můj nejmilejší pane švachu, rač našeho společného shledání popříti ve zdraví a s potěšením. Dán na Košmberce v neděli na den svaté Trojice léta etc. lv.

Diviš Slavata rukú vlastní

⁶⁶⁶ Mandalena Bydžovská z Chlumu

⁶⁶⁷ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁶⁸ Vilém z Valdštejna (zemřel 1553), manžel Mandaleny Bydžovské z Chlumu, sestry Diviše Slavaty. Účastnil se povstání v roce 1546-7, za trest mu byl sebrán hrad Rychmburk a náhradou dostal Bydžov jako manství.

⁶⁶⁹ Jan Trmal z Toužic

⁶⁷⁰ Jan Kyndlík, úředník Diviše Slavaty

⁶⁷¹ Rychmburk, hrad v okrese Chrudim, Pardubický kraj. V roce 1537 hrad po otci zdědil Vilém z Valdštejna. Za účast na povstání 1547 mu byl Rychmburk zabaven a propadl králi. V letech 1552-1553 panství drželi Jáchym z Hradce, Jiří z Gerštorfu, Petr Janovský ze Soutic, Mariana Robmháková ze Soutic Valš Robmháp jakožto poručníci dětí Sigmunda Robmhápa ze Suché. V roce 1558 král panství prodal Zdeňkovi Berkovi z Dubé.

⁶⁷² Ferdinand I. Habsburský

⁶⁷³ Alžběta Slavatová z Hradce

15.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1555, 7. říjen, Košumberk

Diviš informuje Jáchyma o postupujícím moru a vyjadřuje obavy o přiblížování nákazy. Žáda švagra, aby u krále vyřídil povolení k útěku před nemocí, pokud by se objevila i na Košumberku. Dotazuje se na zdraví Jáchymovy rodiny a chce vědět, jak dlouho se ještě zdrží v Praze.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 69-70.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, krále Jeho Milosti radě a nejvyšímu kancléři Králov[stv]í českého, buď dán k vlastnímu otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, všemohúcí věčný Pán Bůh rač vám dáti summou to všecko dobré, což byste sobě sami na Jeho Milosti Sváté požádali, věrně z upřímného srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, poněvadž sem poselství do Prahy měl, nemohl sem toho pominúti, než vás tímto kratičkým psaním navštívit. Ač nevím, co jiného vám psáti, než to, že z milosti Pána Boha ještě všickni zdraví sme, však u velikém strachu, neb již čím dál vždy blíž okolo nás promírají. Jak pak dále s námi Pán Bůh naložiti ráčí, toho nevím, než bude-li se k nám přibližovati, jáť se k vám uteku, abyšte mi to při Jeho Milosti Královské⁶⁷⁴ zjednali, abych se někam odebrati s Bětou⁶⁷⁵ svou a s drobnú čeládkú mohl. Tolikož vás, můj nejmilejší pane švagře, prosím, že mi oznámíte, kderak se při svém zdraví i všelijak jináč máte a dlouho-li ještě se v Praze býti ráčíte.

Manželka má a sestra vaše⁶⁷⁶ vzkázala vám své sestřské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Sváté požádali. S tím věčný Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač

⁶⁷⁴ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁷⁵ Alžběta Slavatová z Hradce

⁶⁷⁶ Alžběta Slavatová z Hradce

dáti mé s vámi šťastné a ve zdraví shledání. Dán na Košmberce v pondělí po svatém Františku léta etc. lv.

Diviš Slavata rukú vlastní

Můj nejmilejší pane švagře, za to vás přátelsky žádám, jestliže co nového o příjezdu Jeho Milosti⁶⁷⁷ do Čech brzkem víte, že mi to oznámíte. Neb mám naději k Pánu Bohu, že by všecko bohdá strany osob našich, jakž by Jeho Milost⁶⁷⁸ do Čech přijeti ráčil, <bylo> dobré bylo.

16. [2693-2695]

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1555, 24. prosinec, Košumberk

Diviš vyjadřuje lítost nad smutkem v Jindřichově Hradci. Kuňka z Konecchlumí se dotazuje, jakým právem Diviš Slavata drží Chrostovice. Diviš držbu obhajuje výpověďmi lidí, že tento statek drželi po 60 let jeho předci. Prosí Jáchyma o další podporu a rady v této záležitosti.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 73-74.

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, [kr]ále Jeho Milosti radě a nejvyššímu kancléři Království českého buď dán vlastní ruce.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí rač vám dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, věrně z upřímého srdce nic méně než jako sám sobě vám bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, zármutku toho, kderej jest Pán Bůh na vás vzložiti ráčil, vám věrně a srdečně nepřěji, ale vůli boží kdo se může spíčiti, věrtež Jeho Svaté Milosti, žeť vás zase milostivě potěšiti ráčí.

⁶⁷⁷ Ferdinand I. Habsburský

⁶⁷⁸ Ferdinand I. Habsburský

Přítom vám, můj nejmilejší pane švagře, oznamuji, že jest ke mně nějaká paní Kuňka z Konecchlumí⁶⁷⁹ řezanou ceduli po Kašparovi komorníkovi poslala, kderěžto cedule vám teď po panu Lhockém⁶⁸⁰ přípis posílám. Dotazující se toho na mně, jakým právem já Chrostovice⁶⁸¹ s jejich příslušenstvím držím. Ihned sem poslal do Prahy s tou řezanou cedulí k panu Labounskému,⁶⁸² radice se s ním, co ji za odpověď dáti mám. Ten pak statek, jakž mi od lidí zpráva daná jest, že sou slejchali od předkův svých, že jest připadl na předky mé, totiž na pana Albrechta,⁶⁸³ strejce mého, po sestře jeho,⁶⁸⁴ kderůž jest měl ten jistý pan Bernart z Petrkova⁶⁸⁵, a potom na pana otce mého⁶⁸⁶ a teď již na mě. Neb jest tomu, jakž předkové moji toho statku v držení sou, více než šedesáte let, a před shoření desk⁶⁸⁷ byl bych to vše ckami dostatečně p[r]okázal. Ale na ten čas nemám jiným, než tím, že sou léta vydržena [?] a promlčena. Neb nějaká paní Anna⁶⁸⁸ též z Petrkova, sestra vlastní téhož pana Bernarta⁶⁸⁹, kvituje pana Albrechta,⁶⁹⁰ strejce mého, z sumy, kderůž jest jí kšaftem poručil pan Bernart,⁶⁹¹ bratr její, a tato paní Kuňka⁶⁹² z Konecchlumí⁶⁹³ tak se naději, že jest cera vlastní jest té paní Anny⁶⁹⁴. I poněvadž je též jistá paní Anna⁶⁹⁵ žádné spravedlnosti k tomu neměla, súc příbuznější nežli kdo jiný. Na to tato paní Kuňka⁶⁹⁶ by toho užiti nemohla. Co jest v tom zdání a rady vaší, můj nejmilejší pane švagře, prosím, že mi oznámíte. A jestliže by již další potřeba toho nastala, prosím, že mně radú a pomocí svou

⁶⁷⁹ Kuňka z Konecchlumí. Konecchlumí je ves u Jičína, více A. Sedláček, Hrady 5, s. 204-205. Konecchlumští z Konecchlumí byli stará vladýcká rodina, Jindřich Konecchlumský prodal Konecchlumí v roce 1511.

⁶⁸⁰ Kryštof Lhotský ze Zásbuk

⁶⁸¹ Chrostovice, městys v okrese Chrudim, Pardubický kraj. V 16. století tvrz připojil ke svému košumberskému panství Albrecht Slavata.

⁶⁸² Jirí Labounský z Labouně a na Klášteře Hradišti, stav rytířský, od královské komory roku 1559 koupil Mnichovo Hradiště. Zemřel v roce 1572.

⁶⁸³ Albrecht Slavata, strýc Diviše, zemřel asi v roce 1521.

⁶⁸⁴ Anežka, dala Albrechtovi ves Chrostovice, kterou zdědila po prvním manželovi Bernartovi z Petrkova.

⁶⁸⁵ Bernart z Petrkova, první manžel Anežky, tety Diviše Slavaty

⁶⁸⁶ Slavata z Chlumu a Košumberka, otec Diviše, za manželku měl Jitku z Janovic, zemřel 1539.

⁶⁸⁷ Desky zemské shořely 2. června 1541.

⁶⁸⁸ Anna z Petrkova, sestra Bernarta z Petrkova

⁶⁸⁹ Bernart z Petrkova

⁶⁹⁰ Albrecht Slavata, strýc Diviše

⁶⁹¹ Bernart z Petrkova

⁶⁹² Kuňka z Konecchlumí

⁶⁹³ Konecchlumí, ves u Jičína, Královéhradecký kraj. Zdejší tvrz byla rodovým sídlem Konecchlumských z Konecchlumí.

⁶⁹⁴ Anna z Petrkova

⁶⁹⁵ Anna z Petrkova

⁶⁹⁶ Kuňka z Konecchlumí

neopustíte, neb já se naději, že ona někoho za radu má, kderýž se lidskému neštěstí raduje. Již [?] se v tom ve všem vám jako svému milému panu švagru poručena činí. Věčný a milosrdný Bůh rač našeho společného shledání popříti ve zdraví a s potěšením. Dán na Košmberce v outerý na den Štědrý léta etc. lv.

Diviš Slavata rukú vlastní

17.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1559, 3. květen

Diviš píše Jáchymovi o smrti svého měsíčního syna Jana. Píše také o svém odjezdu na zemský sněm, který byl pro nepřítomnost mnoha soudců odložen na listopad. Jáchymovi věřitelé z okolí Diviše dostali své splátky i úroky. Informuje Jáchyma o škodách na vinicích a ovoci způsobených mrazem.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 75-76.)

Adresa:

Urozenému a mému nemilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi z Hradce [a n]a Hradci, císaře římského Jeho Milosti [ra]dě, komorníku a nejvyššímu kancléři Království českého buď dán k vlastnímu páně otevření.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádali, věrně z upřímného srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád <srdce> přál.

Můj nejmilejší pane švagře, psaní jedno i druhé těchto dní jest mi od Vaší Milosti dodáno, z kderéhož sem porozuměl, že na dobrém zdraví i se všemi svými býti ráčíte, což sem rád uslyšel a Vaší Milosti toho věrně přeji. Dej nebeský Pán Bůh za mnohá šťastná léta. O mně a ženě mé⁶⁹⁷ věděti račte, že sme v mírném zdraví. Než zármutku našem, kderýž jest na nás Pán Bůh vzložiti a syna mého Jeníčka⁶⁹⁸ v tuto sobotu nejprv příští čtyry neděle budú, z tohoto světa pojíti ráčil, Vaší Milosti oznamuji. Nad kderým

⁶⁹⁷ Alžběta Slavatová z Hradce

⁶⁹⁸ Jan Slavata z Chlumu a Košumberka

i s Bětou⁶⁹⁹ svou velice zarmoucen sem. Ale poněvadž v tom vůle boží byla, darmo jest jináč, než vůli svou s vůlí boží srovnati.

Já pak v tomto pondělí minulý jsouc pívodem Vaší Milosti v to vstižen, k těm zřízením zemským napravování sem do Prahy přijel spolu s tovaryšem svým. Ale jiných osob z krajův i také soudci zemských a rad Jeho Milosti Císařské⁷⁰⁰ velmi málo se jest sjelo, takže pro nepřijezd jejich v tento nastávající soud zemský Jeho Milost arciknížecí⁷⁰¹ až do svatého Martina [11.11.1559] jest toho odložiti ráčil, o čemž Jeho Milosti Císařské⁷⁰² psáti ráčí, a tak zejtra dá-li Pán Bůh zase domů vozy obrátím.

Co se pak toho pana Vilíma Šternberka⁷⁰³ dotýče, poněvadž jest tak zdání Vaší Milosti, tolikéž nejvyššího pana purkrabí,⁷⁰⁴ abych toho zanechal a strpení měl až do příjezdu Vaší Milosti, tak chci učiniti. Pokavadž jest zdání Vaší Milosti, o čemž sem Vaší Milosti v předešlém svém psaní oznámil, ale tak držím, že jest ještě tehdaž Vaší Milosti v ruce, když jste mi toto psaní učiniti ráčili, nepřišlo.

Strany pana Jana Trmala⁷⁰⁵ a pana Předborského⁷⁰⁶ věděti račte, že sem to již, což v pravdě s velikou těžkostí, při panu Předborským⁷⁰⁷ objednal, že té summy Vaší Milosti strpení míti chce až do příjezdu Vaší Milosti do Království českého. Než pan Jan Trmal,⁷⁰⁸ ten vždy prosí, že jemu summu jeho dáti rozkázati ráčíte, že by sobě rád statek koupil, o čemž sám vím, že jest dvojím rejstra zase vrátil, nemajíc své summy před rukama. Než jiní všickni v našem kraji na ten čas spokojeni jsou i úroky jim jsou spravený a daný.

List ten paní Barboře⁷⁰⁹ také, stvrđíc jí jej, jakž domů přijedu, odešli. A tak jiného za novinu odsavad z Čech Vaší Milosti nevím co psáti, než to, že jest se znamenitá škoda všudy v Čechách i v Moravě na vinicích a vovodcích mrazem škoda stala, že dosti na skromnosti toho letos bude. A to vše Pán Bůh nám odjímati ráčí pro naše

⁶⁹⁹ Alžběta Slavatová z Hradce

⁷⁰⁰ Karel V. Habsburský

⁷⁰¹ Maxmilián II. Habsburský

⁷⁰² Karel V. Habsburský

⁷⁰³ Vilém ze Šternberka (1541-1562), syn Adama ze Šternberka na Konopišti (1546-9 karlštejnský purkrabí, 1549-54 dvorský sudí, 1554-60 nejvyšší komorník). Oženil se s Annou z Pernštejna. Přežil své tři syny, majetek odkázal různým osobám. Roku 1563 byl majetek přisouzen jeho bratru Ladislavovi.

⁷⁰⁴ Jan IV. Popel z Lobkovic

⁷⁰⁵ Jan Trmal z Toužic

⁷⁰⁶ Jan Předborský z Předboře a na Studenci

⁷⁰⁷ Jan Předborský z Předboře a na Studenci

⁷⁰⁸ Jan Trmal z Toužic

⁷⁰⁹ Jedná se pravděpodobně o manželku Kryštofa Lhotského, případně o jeho sestru.

hřichy. S tím milosrdný Bůh, můj nemilejší pane švagře, rač dáti mé s Vaší Milostí šťastné a brzké shledání. Dán v Praze v středu před Božím vstoupením léta etc. lviii.

Diviš Slavata rukú vlastní

18.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1559, 22. září, Telč

Diviš navštívil Jindřichův Hradec a chce podle jeho vzoru vystavět i Košumberk. Jáchymova vína mu při návštěvě velice chutnala. Diviš navštívil i Zachariáše z Hradce na Telči. V dalším dopise oznámí Jáchymovi, jak dopadla jednání v Praze ohledně Jaroslava z Pernštejna.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 77-78.)

Adresa:

Nejvyššímu panu kancléři Království českého, mému nejmilejšímu panu švagru bud'.

Můj nejmilejší jediný pane, pane švagře, Pán Bůh všemohúcí rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, věrně z upřímého srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, Vaší Milosti oznamuji, že sem od Vaší Milosti z Lince⁷¹⁰ na Hradec⁷¹¹ ve zdraví přijel a Její Milost paní mateř vaší,⁷¹² paní z Rožmberkovú⁷¹³ i dítky⁷¹⁴ vaše v mírném a dobrém zdraví našel. Stavení na Hradci⁷¹⁵ sem všecko ohledal a velmi mi se dobře líbí. Kdybych takový štok na Košmberce⁷¹⁶ mítí mohl ke vši chudobě, tisíc tolarů bych dal. A již sem sobě takovou chuť z toho stavení vzal, že hned z jara také Košmberk staviti, bude-li vůle boží, budu.

⁷¹⁰ Linec, město v Horních Rakousích, roku 1521 se tu konala svatba Ferdinanda I. a Anny Jagellonské.

⁷¹¹ Jindřichův Hradec

⁷¹² Anna z Rožmitálu (1500-1563), matka Jáchyma z Hradce, manželka Adama I. z Hradce

⁷¹³ Anna Hradecká z Rožmberka (1530-1580), manželka Jáchyma

⁷¹⁴ Adam II. z Hradce a Jindřich Adam z Hradce

⁷¹⁵ Jindřichův Hradec

⁷¹⁶ Sídlo Diviše Slavaty. Okres Chrudim, Pardubický kraj

Vína Vaší Milosti sem koštoval a velmi mi se dobře líbí, a to mohu Vaší Milosti oznámiti, že sem jich vás pořád tak mnoho dobrých nepil. Pán Bůh rač dáti, abyšte je svými milými přáteli na Hradci⁷¹⁷ dlúho pítí ráčili.

Dnes pak sem na Teleč⁷¹⁸ ku panu komorníkovi, svému milému panu švagru,⁷¹⁹ přijel a panu o tom, což jste mi praviti ráčili, o všem sem oustně oznámil. Té jest vůle pán, kdy na Hradec⁷²⁰ přijeti ráčíte, k Vaší Milosti přijeti a s Vaší Milostí o všecko sám rozmluviti, a zvláště pak té strany šedesáti dukátů. Avšak mi se zdá, že by paní manželka⁷²¹ páně druhých přidala, aby pan jednom u kogygky [?] nebýval.

Já pak hned z neděle ten týden cestu svú do Prahy pro tu prozlutlu [?] babu vezmu a se panem Jiříkem Labounským,⁷²² jak by ta pře bráněna býti měla, na tom posedím a to spíši a Vaší Milosti oznámím o všem, i co se nyní strany pana z Pernštejna⁷²³ i jiných věcí v Praze jednati bude.

S tím milosrdný Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti mé s Vaší Milostí šťastně a ve zdraví shledání. Dán na Telči v pátek po svatém Matouši léta etc. Iviii.

Diviš Slavata rukú vlastní

19.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1561, 24. červenec, Košumberk

Diviš posílá do Jindřichova Hradce svého syna Adama společně se služebníkem a čeládkou, kterou opatřil vlastní stravou. Připomíná další splátky. Žádá o poslání erbovního listu pro učitele svých dětí, pokud je již hotový. Požadovaného psa nesehnal. (SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 80-81.)

⁷¹⁷ Jindřichův Hradec

⁷¹⁸ Telč, město v okrese Jihlava, dnes kraj Vysočina, v 16. století Morava. Od poloviny 14. století v držení pánů z Hradce. Roku 1550 Telč získal Zachariáš z Hradce jako vyrovnání s bratrem Jáchymem a vytvořil z ní své sídlo.

⁷¹⁹ Zachariáš z Hradce

⁷²⁰ Jindřichův Hradec

⁷²¹ Kateřina z Valdštejna

⁷²² Jiří Labounský z Labouně a na Klášteře Hradišti

⁷²³ Jaroslav z Pernštejna

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu Joachymovi [z H]radce a na Hradci, císaře římského Jeho Milosti tejně radě a na nejvyššímu kancléři Království českého buď dán vlastní páně ruce.

Můj nejmilejší pane, pane švagře, všemohúcí milosrdný Pán Bůh rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádati ráčili, věrně z upřímného srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, podle mého s Vaší Milostí zůstání teď tak činím a Adama,⁷²⁴ syna svého, k Vaší Milosti posílám. Ač bych byl jistě rád prve jeho k Vaší Milosti vypravil, ale z mnohých příčin nemohl sem <jeho> prve vypraviti. Služebníka, kderýž by na osobu jeho hleděl, a pacholka sem jemu dal. Jestli že by se Vaší Milosti v čemž zbytek býti zdál anebo jaké zmenšení, všeckno se to podle vůle Vaší Milosti napraviti má. Než ten služebník tak mi se zdá, že se jemu hoditi bude, neb jest pacholek mírnej a žádný zbytečnosti při něm není, což potom sami vskutku poznati ráčíte, a při dvoře vědomí, neb jest drabantem několik let při Jeho Milosti Císařské⁷²⁵ byl. A již jeho⁷²⁶ Vaší Milosti, můj nejmilejší pane švagře, mocně jako otci poroučím a za to prosím, že jeho v své laskavé ochraně míti ráčíte. A on od mě to poručení má, aby Vaší Milostí nic jináč, nežli jako mé vlastní osoby poslušen byl. Což se naději, že tak učiní. Také já toho, můj nejmilejší pane švagře, nežádám, aby čeládka jeho stravu u Vaší Milosti míti měla, neb oni své opatření míti budou.

Teď Vaší Milosti odpověď od pana Jana Zeušického⁷²⁷ posílám a Vaší Milosti připomínám jemu o list hlavní, též panu Janovi Trmalovi⁷²⁸ a panu Prokopovi Štítnému,⁷²⁹ neb sem jim připsal, že konečně do šesti nedělí jim ty jistoty zdělaný a odeslaný budou.

Tolikéž Vaší Milosti, můj nejmilejší pane švagře, prosím, jestliže jest ten list erbovní služebníku mému⁷³⁰ hotový, že mi jej poslati a mně co od něho bejti má, oznámiti ráčíte. Což koliv slušného býti má, Vaší Milosti rád pošli. O psa krahujčího, jakž ste mi

⁷²⁴ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

⁷²⁵ Ferdinand I. Habsburský

⁷²⁶ Syna Adama Slavatu z Chlumu a Košumberka

⁷²⁷ Jan Žehušický z Nestajova

⁷²⁸ Jan Trmal z Toužic

⁷²⁹ Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci

⁷³⁰ Jedná se o erbovní list pro učitele Divišových dětí Laurentia Cirklera.

poručiti ráčili, všudy sem i se panem Haukvicem⁷³¹ jednal, ale v pravdě nic dobrého, což by se hoditi mohlo, zjednati nemůžem. Než ještě chci na to péci míti, budu-li moci, co dobrého zjednati, naschvál jej Vaší Milosti do Vídně pošli. S tím Pán nebeský, můj nejmilejší pane švagkře, rač dáti mé s Vaší Milostí ve zdraví shledání. Dán na Košmberce ve čtvrtek před svatým Jakubem, apoštolem Páně léta etc. lxi

Diviš Slavata rukú vlastní

20.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1561, 19. srpen, Košumberk

Diviš oznamuje Jáchymovi další manželčino těhotenství. Posílá zpátky listiny určené k sepsání kvitancí, protože Jáchymova pečeť je přivěšena na špatném místě. Diviš se dotazuje, jak se chová jeho syn Adam. Chce také vědět, má-li Jáchym nové informace ohledně prodeje Nového Hradu.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 82-83.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagkru, pánu panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, císaře římského Jeho Milosti tejně radě a nejvyššímu kancléři Království českého buď dán vlastní páně ruce.

Můj nejmilejší pane, pane švagkře, všemohúcí milostivý Pán Bůh rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádati ráčili, věrně z upřímného srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagkře, z předešlého psaní Vaší Milosti sem porozuměl, že z milosti Pána Boha v dobrém zdraví býti ráčíte, což sem srdce rád uslyšel. Dejž milostivý Pán Bůh Vaší Milosti v témž dobrém zdraví za mnohá a šťastná léta trvati. O mně a Bětě⁷³² mé a dítkách našich věděti račte, že v mírném zdraví sme.

⁷³¹ Václav Haugvic z Biskupic

⁷³² Alžběta Slavatová z Hradce

Ač Běta⁷³³ má, ta vždy, jakž způsob její nyní <jest> obtížena jest, ale věřím svému milému Pánu Bohu, když čas [?] a hodina přijde, že jí šťastně pomoci ráčí.

Můj nejmilejší pane švagře, jakož jste mi po služebníku mém⁷³⁴ tři membrány, abych listy hlavní na summy, totiž panu Janovi Zeušickému,⁷³⁵ druhý panu Prokopovi Štítnému⁷³⁶ a třetí panu Janovi Trmalovi⁷³⁷ napsati a jim stvrditi dodati mohl, poslati ráčili. I račte věděti, že pečeť Vaší Milosti jest zle k týmž membránám přivěšena do prostředka, majíc předně Vaší Milosti býti a potom jejich, kdeříž pečeti své přitisknutí mají. A protož teď je Vaší Milosti zase posílám. A račte poručiti, necht' jest to napraveno a mně zase po tomto poslu odesláno. Již já je napsati dám a těch listův, kderýž jste někderým osobám a přitištění pečeti učiniti ráčili, za sebou sem jich nechal, potom jim je s listy hlavními odešli.

Kderak se Vaší Milosti Adam⁷³⁸ můj zachovává, za to prosím, že mi oznámíte ráčíte. A hned věřím, že jemu ničehož toho, což by jemu na škodu bylo, přehležovati [?] neráčíte, neb jeho Vaší Milosti mocně jako otcí poručím.

Pan Lacek Štemberk⁷³⁹ <dá-li jest> voznámí-li jest Vaší Milosti co strany prodaje Nového Hradu,⁷⁴⁰ prosím, račte mi oznámíte. Neb již sestry⁷⁴¹ nebožtíka pana Vojtěcha Žateckého⁷⁴² v ten statek se uvázaly a jej drží a věno manželce⁷⁴³ jeho sou položily.

Manželka má⁷⁴⁴ vzkázala Vaší Milosti své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha toho všeho nejlepšího dobrého, což byšte sami sobě na Jeho Milosti požádati ráčili. S tím milostivý Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti naše společné ve zdraví shledání, jestli v tom vůle Jeho Milosti Svaté. Dán na Košmberce v outerý po památce Nanebevzetí Panny Marie léta etc. lxi.

Diviš Slavata rukú vlastní

⁷³³ Alžběta Slavatová z Hradce

⁷³⁴ Pravděpodobně se jedná o Divišova služebníka Floriana.

⁷³⁵ Jan Žehušický z Nestajova

⁷³⁶ Prokop Štítný ze Štítného a na Týnci

⁷³⁷ Jan Trmal z Toužic

⁷³⁸ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

⁷³⁹ Lacek Šternberk, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁷⁴⁰ Nový Hrad, hrad u Vysokého Mýta. V roce 1561 ho zdědil po otcí Janovi Vojtěch Žatecký z Vejkrštorfu.

⁷⁴¹ Anežka a Anna z Vejkrštorfu.

⁷⁴² Vojtěch Žatecký z Vejkrštorfu, v roce 1561 zapsal Nový Hrad svým sestrám Anežce a Anně. Zemřel 1563. Po Vojtěchově smrti se sestry o majetek rozdělily, Anežka držela domy v Praze a Žatci, Anna držela Nový Hrad (vdala se za Ferdinanda Švihovského, zemřela 1580).

⁷⁴³ Anna ze Sulevic, věno ve výši 2125 kop grošů českých měla zapsáno na Novém Hradě.

⁷⁴⁴ Alžběta Slavatová z Hradce

21.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1562, 27. březen, Košumberk

Diviš píše o své nemoci a o nemoci Zachariáše z Hradce a na Telči. Diviš bude zvolen správcem prodeje pozůstalosti po Jaroslavovi z Pernštejna. Společně se Zdislavem Berkou z Dubé a dalšími se v příštích dnech vypraví na litické, podštejnské a rychnovské panství, aby zaplatili Jaroslavovy dluhy. O průběhu bude švagra opět informovat.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 84–85.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu [Joa]chymovi z Hradce a na Hradci, [cís]aře římského Jeho Milosti tejně radě, komorníku a nejvyššímu kancléři Království českého buď dán vlastní páně ruce.

Můj nejmilejší pane, pane švagře, věčný Pán Bůh rač Vaší Milosti dáti to všecko nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Sváté požádati ráčili, věrně z upřímného srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, že jste ve zdraví domů na Hradec⁷⁴⁵ přijeli a všeckny vaše dobré milé přáteli v dobrém zdraví najíti ráčili, Vaší Milosti všem toho věrně přeji. Dejž milostivý Pán Bůh Vaší Milosti všem v témž dobrém zdraví za mnohá a šťastná léta trvati, amen. O mně a manželce mé⁷⁴⁶ i dítkách našich věděti račte, že z milosti Pána Boha všickni zdraví sme. Ač já teď před těmito minulými dni nevelmi sem zdráv byl, veliký kašel a bolení v prsech na mě přišlo. Ale z milosti boží již zase zdráv sem. O nedostatku zdraví pana komorníka moravského,⁷⁴⁷ svého milého pana švagra, nerad sem uslyšel. Pán Bůh dáti ráčí, že zase k prvnějšímu dobrému zdraví pán přijde, než tak mi se zdá, že v pravdě druhdy pán sám k tomu příčiny dává.

Můj nejmilejší pane švagře, kdež mi oznamovati ráčíte, že jste tomu porozuměti ráčili, že by moji svrsky pozůstalými po nebožtíkovi panu Jaroslavovi z Pernštejna⁷⁴⁸ několiko vornátův a jiných věcí do kostela náležejících bylo, též velikých několiko měděných

⁷⁴⁵ Jindřichův Hradec

⁷⁴⁶ Alžběta Slavatová z Hradce

⁷⁴⁷ Zachariáš z Hradce

⁷⁴⁸ Jaroslav z Pernštejna

svícňův, a to že by již i pošacované bylo. A poněvadž že bych od pánův rukojmí páně z Pernštejna⁷⁴⁹ podle jiných jedním správcím k prodávání těch svrškův volen byl. Mohlo-li by to Vaší Milost podkati, že byste to v slušných penězích ujíti ráčili. I ač já o žádném takovém volení nic nevím, než Jeho Milost Císařská⁷⁵⁰ těchto dní panu Berkovi⁷⁵¹ a mně i jiných osobách prve k tomu nařízeným psaní učiniti ráčil, abychom těm lidem z panství rychnovského,⁷⁵² podštejnského⁷⁵³ a litického⁷⁵⁴ z kruntovních peněz, kderěž by panu Jaroslavovi z Pernštejna⁷⁵⁵ náležely, a z peněz, kderěž se za svršky utržily, za sirotčí peníze, kderý jsou nebožtíkovi půjčili, zase navrátili a dali. Což tak toho úmyslu sme někderý den tam sjeti. I když tam pospolně budem, chci na žádost Vaší Milosti rád paměť míti a podle nejvyšší možnosti Vaší Milosti to vyříditi. A což tak způsobím, při nejprvnějším poselství Vaší Milosti o tom oznámím.

Psaní od Vaší Milosti té hodiny panu Burjanovi⁷⁵⁶ na Pardubice⁷⁵⁷ sem poslal.

Manželka má⁷⁵⁸ vzkázala Vaší Milosti své sestrské pozdravení s vinšováním od pána Boha toho všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádati ráčili. S tím všemohucí milostivý Pán Bůh, můj nejmilejší pane švagře, rač dáti mé s Vaší Milostí v dobrém zdraví shledání. Dán na Košmberce Veliký pátek léta etc. lxii.

Diviš Slavata rukú vlastní

⁷⁴⁹ Jaroslav z Pernštejna

⁷⁵⁰ Ferdinand I. Habsburský

⁷⁵¹ Zdislav Berka z Dubé, v roce 1553 zdědil po otci Kryštofovi mělnické panství a část Jablonného. S manželkou Marianou ze Lstiboře měl syna Jana a dcery Kateřinu a Markétu. Zemřel v roce 1575.

⁷⁵² Rychnov nad Kněžnou, Královéhradecký kraj.

⁷⁵³ Potštejn, Královéhradecký kraj, sousední panství Rychnova.

⁷⁵⁴ Litice nad Orlicí, Pardubický kraj.

⁷⁵⁵ Jaroslav z Pernštejna

⁷⁵⁶ Burjan, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁷⁵⁷ Pardubice, statutární město, metropole Pardubického kraje. V roce 1560 prodali zadlužení Pernštejnové město královské komoře pro arciknížete Maxmiliána.

⁷⁵⁸ Alžběta Slavatová z Hradce

22.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

1562, 13. srpen, Litomyšl

Diviš odjel před morem do Litomyšli. Píše o listu od Zachariáše z Hradce, že kvůli moru také utíká a jede za svou manželkou Kateřinou do Slavonic. Radí odložit královskou korunovaci, aby se v Praze nenakazali.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 86-87.)

Adresa:

Urozenému a mému nejmilejšímu panu švagru, pánu, panu [J]oachymovi z Hradce a na Hradci [cí]saře římského Jeho Milosti tejně radě, komorníku a nejvyššímu kancléři Království českého bud'.

Můj nejmilejší pane, pane švagře, všemohúcí milosrdný Pán Bůh rač Vaší Milosti dáti zdraví a v něm jiné všechno nejlepší dobré, což byste sami sobě na Jeho Milosti Svaté požádati ráčili, věrně z upřímného srdce jako sám sobě Vaší Milosti bych toho rád přál.

Můj nejmilejší pane švagře, poněvadž jest ke mně Adam,⁷⁵⁹ syn můj, posla poslal, nemohl sem toho pominúti, nežli Vaší Milosti tuto maličkú cedulku napsati a Vaší Milosti oznámiti, že jest Pán Bůh dům náš morovou ranú navštíviti ráčil, takže jest mi se dvě osob na zámku⁷⁶⁰ na morní bolestí roznemohly, a tak sem já se, nevěda nakvap kde hnouti, do Litomyšle⁷⁶¹ obrátil a na ten čas již zde sem v Litomyšli. A zatím milosrdný Pán Bůh to morové povětrí proměnití ráčí okolo Chlumu i do Čestína⁷⁶² také nerad, a tak se do žádného obydlí svého nemohu na ten čas obrátiti.

Strany hospody, o kderůž sem Vaší Milosti psal, píše mi Adam,⁷⁶³ že jest mi ji objednal u toho Balbína⁷⁶⁴ a že mi puštěna bude.

⁷⁵⁹ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

⁷⁶⁰ Košumberk

⁷⁶¹ Litomyšl, město v okrese Svitavy, Pardubický kraj. V roce 1553 město postoupil Jaroslav z Pernštejna Václavu Haugvicovi z Biskupic.

⁷⁶² Čestín Kostel, obec u Kutné Hory, Středočeský kraj. Založila ho pravděpodobně Česta z Petrovic ve 12. století. Do držení rodu Slavatů se Čestín dostal před rokem 1486 sňatkem Slavy z Chlumu a Doroty z Holohlav, která ho zdédila po prvním manželovi Michalovi Zvířetickému. Po smrti Diviše Slavy Čestín připadl jeho nejstaršímu synovi Adamovi.

⁷⁶³ Adam Slavata z Chlumu a Košumberka

⁷⁶⁴ Balbínové z Vorličné byla patricijská rodina v Hradci Králové. Nejstarší známý člen rodu je Jan Balbín Škornice, který po sobě zanechal tři syny – Jana, Filipa a Ondřeje. Jan byl městský

Této hodiny, když sem již byl tento list Vaší Milosti psáti počal, píše mi pan Zachariáš,⁷⁶⁵ švagkr můj a bratr Vaší Milosti, že jest pan tu na Přibyslav přijel a včera že již trý na morní bolesti tam umřelo, a dnes že odtud spěšně jede. Paní manželka páně⁷⁶⁶ též že panu píše, že v Telči též promírají, takže jest se do Slavonic⁷⁶⁷ obrátila a pán tam také jede. A tak jest tomu rozuměti, že snad po všem světě Pán Bůh nás všecky pro hříchy naše tou morovou ranou trestati ráčí. A tak také jistý mor v Praze, když k tomu korunování přijedou, míti ráčíte. Hodné by příčiny byly k odložení, ale velcí páni na čem jednú se ustanoví, neradi toho mění.

Manželka má a sestra Vaší Milosti⁷⁶⁸ vzkázala Vaší Milosti své sestrské pozdravení s vinšováním od Pána Boha zdraví a v něm jiného všeho nejlepšího dobrého, což byste sami sobě na věčném Pánu Bohu požádati ráčili. S tím Pán nebeský, můj nejmilejší pane švagkře, rač dáti mé s Vaší Milostí šťastné a ve zdraví shledání. Dán v Litomyšli ve čtvrtek po svatém Vavřinci léta etc. lxii.

Diviš Slavata rukú vlastní

23.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka a Václav Haugvic z Biskupic píše Jáchymovi z Hradce

1564, 5. červen, Praha

Posílají králi zprávy o jejich jednání v Pardubicích a o při mezi pardubickým hejtmanem a purkrabím. Doporučují bývalého fišmistra Jiřího Bořka na pozici nového správce pardubického zámku.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 88-89.)

písař a sekretář apelačního soudu v Praze, Filip malíř a Ondřej literát a výběrčí posudného v Havlíčkově Brodě. Roku 1553 byla rodina povýšena do vladyckého stavu.

Zde se pravděpodobně jedná o Jana staršího či Jana mladšího.

⁷⁶⁵ Zachariáš z Hradce

⁷⁶⁶ Kateřina z Valdštejna

⁷⁶⁷ Slavonice, město v okrese Jindřichův Hradec, asi 1 km od rakouských hranic. Slavonice získal Zachariáš z Hradce v roce 1550 díky bratrskému vyrovnání s Jáchymem z Hradce.

⁷⁶⁸ Alžběta Slavatová z Hradce

Adresa:

Urozenému a našemu nejmilejšímu pánu, panu švagru, panu Joachymovi z Hradce a na Hradci, císaře Jeho Milosti tejně radě, komorníku a nejvyššímu kanclíři Království českého, k vlastnímu páně otevření.

Náš nejmilejší pane, pane švagře a pane kmotře, zdraví a jiného všeho dobrého přáli bychom Vaší Milosti věrně rádi se paní manželkou⁷⁶⁹ i se vším domem Vaší Milosti.

Teď králi Jeho Milosti,⁷⁷⁰ panu našemu milostivému, co a jak při statku pardubským až posavad skrze nás jednáno a vyřízeno jest, posíláme. Za to prosíme, že to Jeho Milosti královské⁷⁷¹ v známost uvísti ráčíte. Přitom taky tu při sepsanou, z čeho jsou se před námi pan hejtman pardubský⁷⁷² s purkrabím⁷⁷³ vinili, Jeho Milosti taky i s svědky vodsíláme a přitom i dobrý zdraví naše Jeho Milosti oznamujem. A v pravdě jse u nás snáší, že drabanty a harcíři, kteříž sou se nikdá žádného hospodářství nedotejkali, Jeho Milosti dobře hospodařené bejti nemůže, neb tento teprv se tu v Pardubicích hospodářství učí. U nás by se za dobrý vidělo, poněvadž pan Bořek⁷⁷⁴ ouřadu fišmejstrskýho zbaven bude, že by se k tomu ouřadu Jeho Milosti Královské⁷⁷⁵ dobře trefiti mohl, a jest člověk rytířskej, rodu starožitnýho, kterýmuž by bezpečněji bylo zámku svěřiti nežli člověku řádu lehkýho. Však to všecko nechť jest při milostivý vůli a rozvážení Jeho Královské Milosti⁷⁷⁶.

S tím se lásce Vaší Milosti poručena činíme. Pán Bůh rač dáti, abychom jse ve zdraví a s potěšením shlídati, když Jeho Svatá vůle. Datum v Praze v pondělí den svatého Bonifáci léta 1564.

Diviš Slavata z Chlumu a z Košmberka etc.

Václav Haugvic z Biskupic etc.⁷⁷⁷

⁷⁶⁹ Anna Hradecká z Rožmberka

⁷⁷⁰ Ferdinand I. Habsburský

⁷⁷¹ Ferdinand I. Habsburský

⁷⁷² Jiří Adlspach z Damsdorfu

⁷⁷³ Jindřich Peczolt

⁷⁷⁴ Jiří Bořek

⁷⁷⁵ Ferdinand I. Habsburský

⁷⁷⁶ Ferdinand I. Habsburský

⁷⁷⁷ Václav Haugvic z Biskupic

24.

Diviš Slavata z Chlumu a Košumberka píše Jáchymovi z Hradce

sine datum, sice loco

Diviš žádá Jáchyma, aby spolu s Vilémem z Rožmberka zjistili, zda je možné zahájit jednání v blíže neurčené záležitosti.

(SOA Třeboň, oddělení Jindřichův Hradec, Rodinný archiv pánů z Hradce, inv. č. 367, sign. II C 2, kart. 6, fol. 79).

Můj zvláště důvěrněj milej pane švagře, což se šikuje a působí vod toho tlustého na svém papíru a černidlo přes poli svazili, než bohdá při vaší milosti šťastným shledáním vaší milosti oznámením jest velká věc, ale pán Bůh zlejm a neupřímnejm věcem neráčí dáti průchod. Taky jakž sem s vaší milostí v Praze důvěrný rozmluvení před Luškem⁷⁷⁸ v domu vaší milosti jměl, čehož pak bez pochyby ještě [v] svý paměti míti ráčíte, protož vaší milost za to přátelsky prosím, jestli že ráčíte to za dobrý uznati, že ráčíte s panem z Rožmberka⁷⁷⁹ vod sebe sami tomu vlku psaní učiniti a to na něm žádati, aby vod druhý vosoba zvěděl, chtěla-li by se v jednání dáti. Tehdy že byste též také tomu při mně hleděti ráčili. Což [?] Vaší milosti prosím, že toho posla na mě vážiti ráčíte a já se toho vaší milosti jako svému zvláště důvěrnému a milému panu švagru podle své možnosti vodsloužím neb sem skutečný přátelství vod vaší milosti k sobě, což se nebudu vaší milosti ale bohdá dětem [?] vaší milosti se odsloužím. S tím se vaší milosti poručena činím. Dan ich weyß umb wheir euch anemtt das hr und ablaslich alsß eym tiener [?] feindtt und nit wie etlich Šibalsky handltt zich pitt freuntlich nach uberleßung zu erst [?] bezettl.

Manu propria

⁷⁷⁸ Lušek, osobu se nepodařilo identifikovat.

⁷⁷⁹ Vilém z Rožmberka

Příloha 3

Portrét Jáchyma z Hradce

Příloha 4

Zbytky renesanční části zámku Košumberk

